

România literară

In pag. 3:

AL. PHILIPFIDE:
Permanențe literare

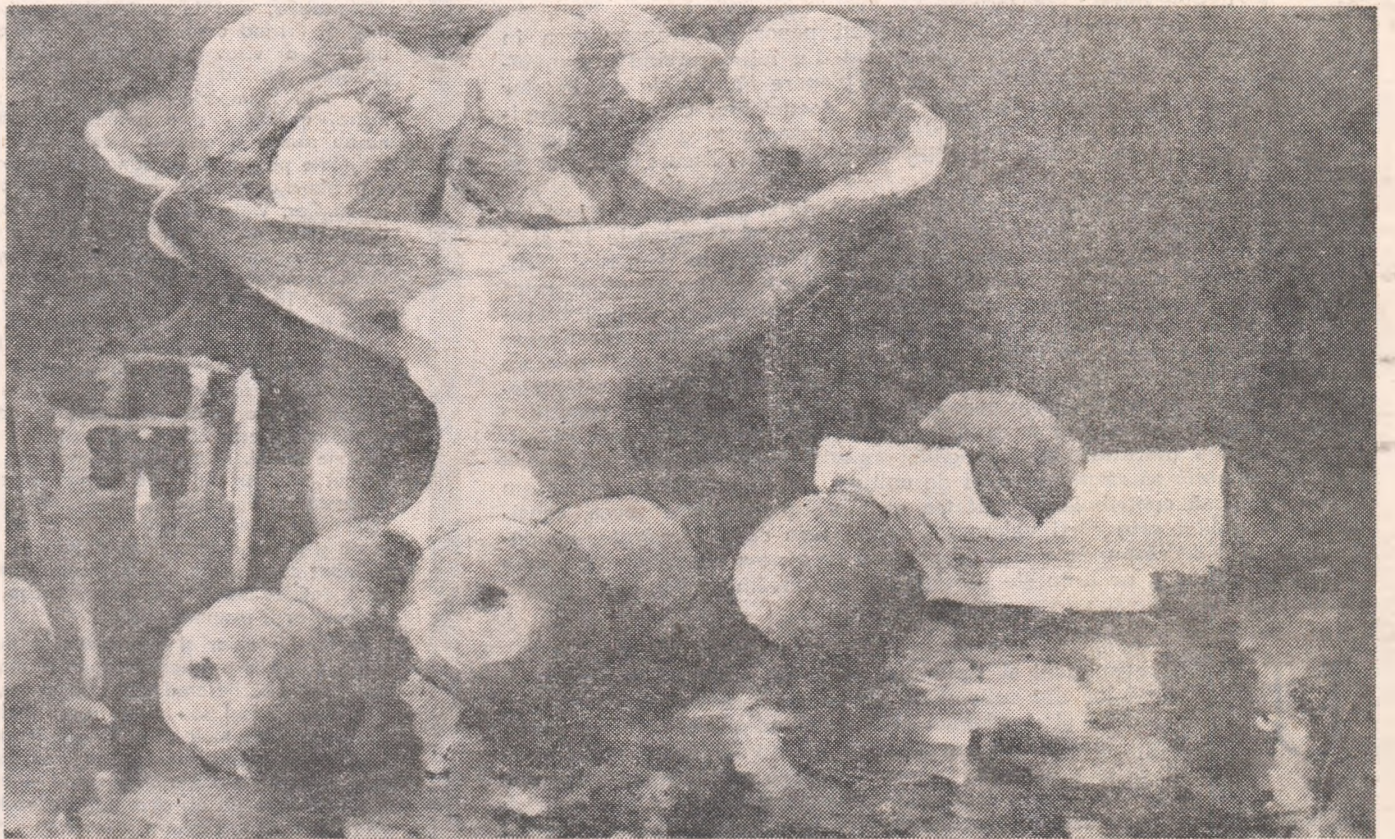
LITERATURA ȘI EDUCAȚIA SOCIALISTĂ

CUVINTAREA din 12 octombrie a tovarășului Nicolae Ceaușescu la plenary largită a Comitetului Municipal de Partid București a readus, cu mare claritate, în atenția scriitorilor, și a tuturor oamenilor de cultură, printre alte probleme importante, și pe aceea a rolului educativ al literaturii și artei în societatea socialistă. „Vreau să menționez și cu această ocazie — a spus secretarul general al partidului — că munca de însușire a unei educații înaintate, comuniste, este vastă, multilaterală, ea însemnând însușirea a tot ce a creat mai bun, mai valoros, cunoașterea umană”. Este de o excepțională importanță sublinierea faptului că educația comunistă presupune, în diferitele domenii de activitate, în literatură și artă, înțelegerea și cunoașterea marilor descoperiri ale omului, ale cuceririlor științifice contemporane; educația presupune lărgirea orizontului spiritual al omului, dezvoltarea capacității lui de a interpreta creator fenomenele lumii în care trăiește, pe baza concepției materialist-dialectice. Imensele schimbări în structura societății, revoluția tehnico-științifică prind o înțelegere superioară, în perspectiva viitorului, a lucrurilor, spirit creator, excluzând rutina și șablonul, repetarea comodă a unor formule gata făcute. Trebuie să privim spre viitor, nu spre trecut. „Atunci când vorbim de necesitatea aplicării în literatură a concepțiilor noastre despre lume, când vorbim despre umanismul socialist — a adăugat tovarășul Nicolae Ceaușescu — care pune în centrul întregii activități sociale omul, ridicarea sa spirituală și materială, fericirea sa — aceasta nu înseamnă întoarcere la trecut”.

O idee de mare importanță este și aceea că unitatea de concepție, îndrumarea creației de către partid, fără de care nu este posibilă dezvoltarea societății noastre pe drumul comunismului, nu exclude, ci, din contra, stimulează varietaatea de stiluri, de forme individuale de expresie. Avem nevoie de o literatură mai bogată, care să răspundă exigențelor mereu sporite ale omului de azi, de o literatură originală, autentică, împletită cu ideile mărețe ale comunismului, o literatură al cărei rol educativ să se exercite prin intermediul celor mai diverse personalități, al celor mai diverse formule. Poezia politică, poezia manifest, este o astfel de artă; dar cititorii apreciază în aceeași măsură și poezia filozofică, de dragoste, de natură, reflectând aspirațiile, chipul omului contemporan, mediul lui de viață. Literatura noastră nu poate fi nici o imitare sterilă a unor teme și modalități străine, nici nu poate rămâne în urma timpului, fără a ține seamă de urgile schimbării revoluționare petrecute în România ultimelor decenii. „De o asemenea literatură, de o asemenea artă militantă are nevoie poporul nostru”, a spus secretarul general al partidului.

Pentru scriitorii, pentru toți oamenii de cultură, aceste cuvinte au darul de a-i însufleși și de a-i face să-și asume cu mai multă luciditate, cu sporită răspundere, rolul activ ce le revine în societatea socialistă, dând opere cu un superior conținut educativ, cu o mare forță de convingere și, în acest fel, opere de mare valoare artistică.

R. I.

ȘTEFAN LUCHIAN

Puterea cuvântului

A TITA vreme cît scriitorul va deține puterea cuvântului — ale lui vor fi misiunile de îmbunătățire și înfrumusețare a lumii, a lui grija de a cultiva grădina sufletului omenesc. Cei vechi credeau în atributul orfic al poetului, adică în puterea sa de a însufleși natura și de a îmblinzi patimile. Orfeu și Arion erau în stare, cu sunetele lirei lor, să supună forțele răului și să le transforme. Pădurile se mișcau la cîntecul lor, stîncile își înălțau creștelele să-i asculte, apele ieșeau din matcă să-i urmeze și toate jivinele se lăsau fermecate.

Dar chiar în afara mitologiei, puterea poetului se arată mereu, în nenumărate instanțe, pe care istoria literaturii și a culturii le rețin, tocmai pentru ilustrarea influenței enorme exercitate de artă asupra oamenilor. Una din ele este pilda lui Solon, înțeleptul legislator al Ateni, filosof și poet, care, înțelegînd la un moment dat oboseala concetățenilor săi de a mai purta război pentru insula Salamina, a ieșit în agora și a citit un poem tocmai despre rîzătoarea insulă, atît de frumos, încît tinerii, înflăcărați din nou, și-au recucerit vechea posesiune ateniană. Acesta era patosul cetățenesc al grecilor antici care au strălucit prin el.

Dar oare răsunetul piesei *Hoții* de Schiller în inima oamenilor secolului XVIII n-a fost atît de mare, tocmai fiindcă dramaturgul german vorbea despre libertate și demnitate, despre aceste inegalabile valori ale vieții. Într-un moment în care absolutismul obosit se apropia de sfîrșitul său și de revoluția din 1789?

Exemplele de acest fel sînt nenumărate, din antichitate și pînă azi, toate demonstrînd ce poate face talentul (și în primul rînd, evident, geniul), dacă știi să slujească aspirațiile popoarelor și valorile cele mai înalte ale umanității. Că se găsește în dialog cu neamul căruia îi aparține sau că îl reprezintă, scriitorul îi este integral obligat, cu toate calitățile lui. Adică, indiferent că este receptat acum sau va fi receptat peste ani, deținătorul puterii cuvîntului este legat prin neștiute fire de poporul său, e ca o picătură concentrată din istoria acestuia, din spiritualitatea lui. El îi înțelege necesitățile, interioare, îi explică încă o dată sensul istoriei pentru a-i grăbi devenirea și perfecționarea, îi pune înainte virtuțile tradiționale innoite.

Și oricine cercetează, acum sau peste sute de ani, picătura, va încerca să deslușească în calitatea ei, calitatea poporului. Și cît am fi de netrebniți, dacă nu s-ar vedea în noi frumusețea și lumina neamului nostru la judecata posterității! Este esențial să învingă în scriitorii, în perspectiva generoasă care se așterne în fața țării noastre socialiste, partea nobilă și luminoasă a ființei, aceea care-și dăruie harurile și nu cea individualistă, închisă și anarhică. În dialectica moralei și afecțiunii umane superioare pe care trebuie să o atingem, cu cît te dăruie, cu atît ți se dăruie. Și inteligența și talentul sînt ofrandele scriitorilor către popor, care se îndreaptă cu ele spre viitorul său și al lor.

Zoe DUMITRESCU-
BUȘULENGA

Țara și oamenii ei

IN MIEZUL TOAMNEI, la dulceața luminii, sub semnele germinării. Efigii în bronz prin păduri, un gînd fără seamăn pentru pămîntul și oamenii țării. Să contempli lumea de pe dealuri cu vii, să intri în jocul funigelor, peste semănături. Constelații înundă piețele, în lăzile multicolore, după asfințitul singeriu al pepenilor. O ademenire cotidiană, în diminețile brumării, cometele ardeilor incendiază.

Duminică de octombrie, la ceasurile amiezii, pe dealurile Leordenilor, între vii, țara ducea departe, auzeam tropot de cai, mă dărea o amintire a părinților, de cînd domnul Tudor a fost dus pe-aici, către fîntina pustie.

Vîile așteptau ziua culesului, cu cită dulceață aveau, și vorba omului ce le ținea în seamă părea pălîță de brumă. Un fericit joc al cuvîntului l-a făcut să spună un adevăr și să definească o realitate gospodărească: „noi, țărani, trebuie să ascultăm de principiile naturii”.

În felul acesta, capriciile naturii au ieșit de sub zodia întimplării și amenințării. Iar acum, țara încărcată de bucate e adunată și înțeleasă ca un gînd înalt în bogățiile ei contemporane. De aici încep ori aici sfîrșesc legile ascunse ale firii și ale lucrării, care în marginile spiritului se cheamă cultură. În căderi succesive, de zăpezi, de ploii, de floare, de frunze, de poame. În floarea strugurelui, îmbătătoare ca otrava dragostei, în inspicare și în legarea porumbului. Sub roțile tractoarelor și sub tăvăluguri, în curcubeie stropitoare și în praful batozelor. Țara și oamenii ei, aceia pentru care cultura a început de la pămînt ca să ajungă în mit și în poveste.

Ion HOREA

Din 7
în 7 zile

INTREBAREA noastră permanentă, în această rubrică, este : cum desprindem sensurile largi, de perspectivă, ceea ce este durabil, din evenimentele politice curente ? În această săptămână am crezut că vedem, ca să spunem așa, sigiliul istoriei în următoarele fapte :

În centrul atenției întregului popor stă transpunerea în viață a hotărârilor și documentelor de partid din iulie, privind îmbunătățirea activității ideologice. După un șir de plene largite ale comitetelor județene de partid, care au dezbătut aceste documente, Comitetul Municipal București și-a analizat activitatea, în prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu, care a rostit cu acest prilej un important discurs, publicat în ziarele de ieri.

Conducătorul partidului și statului român, după ce a subliniat justetea liniei generale urmate în toată această etapă de după Congresele IX și X ale P.C.R., a relevat neajunsurile, rămănerile în urmă, în domeniul ideologic și al eticii comuniste. Să mai subliniem, pe lângă faptul că se intră acum într-o perioadă a rezultatelor concrete, și importanța pentru literatură a tezelor Secretarului general. Fructificarea dezbaterilor teoretice se realizează într-o literatură bogată și complexă, pe măsura epocii pe care o trăim. În definitiv, este un principiu fundamental al marxism-leninismului că teoria se verifică prin practică — iar practica noastră o constituie cărțile, operele, valoarea și puterea lor de influențare. Noi trebuie să milităm pentru o literatură bună, bogată, organic legată de adevărul epocii noastre, capabilă să răspundă setei de cultură, de dăruire și de entuziasm a poporului, să contribuie la unitatea sa moral-politică. De aceea, considerăm că numai prin cărți valoroase, numai prin cărți adevărate, ne vedim simțul de răspundere față de poporul care ne-a născut și care, prin munca sa concretă, ne hrănește pe toți cei ce activăm în domeniul suprastructurii.

UN ALT eveniment al săptămânii confirmă aplicarea în practică a documentelor din iulie. Este vorba de constituirea Consiliului de conducere al Academiei „Ștefan Gheorghiu“, al cărei profil s-a lărgit, urmând să pregătească nu numai cadre politice de partid, ca pînă acum, ci în general, cadre pentru toate domeniile de activitate. Acest fapt pune în evidență importanța întăririi rolului activului de partid în societatea noastră, a pregătirii nu numai profesionale, dar și politice, a tuturor celor chemați la munci de răspundere socială, așa cum a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu, prezând la ședința de constituire a Consiliului.

POLITICA internațională a României, în toate laturile ei, s-a exprimat în cuvîntul ministrului de externe, Corneliu Mănescu, ținut în fața Adunării generale O.N.U. Activitatea concretă, în această săptămână, reflectă, de asemenea, principiile fundamentale ale politicii noastre externe.

Ilustrînd relațiile de prietenie cu țările socialiste, o expoziție românească s-a deschis în capitala Chinei și un important ansamblu artistic chinez dă spectacole la București și în țară. De asemeni pe scena Operei din București au loc reprezentațiile teatrului academic „Vladimir Maiakovski“ din Moscova.

Șeful statului român a primit pe vicepreședintele Tanzaniei, a cărui vizită reprezintă o contribuție la întărirea relațiilor cu țara africană, demonstrînd concret politica pe care o duce România în extinderea și adîncirea relațiilor politice și economice cu țările în curs de dezvoltare.

În sfîrșit, ca urmare a dorinței, frecvent exprimată de țara noastră, de a lărgi gama colaborării internaționale, Consiliului Acordului General pentru Tarife și Comerț, cunoscut sub inițialele G.A.T.T. a aprobat, într-o ședință ținută săptămîna trecută la Geneva, protocolul de aderare a României la această organizație, ca membră cu drepturi depline. Reprezentanții a numeroase state au subliniat, în cuvîntările rostite cu acest prilej, utilitatea ca țara noastră să participe direct la activitatea acestui acord comercial multilateral, chiar de la viitoarea sesiune G.A.T.T. ce va avea loc la jumătatea lunii noiembrie a anului curent.

ACTIVITATEA diplomatică de maxim interes privește extinderea relațiilor Chinei cu numeroase state și pregătirea ocupării locului ei legitim în O.N.U. inclusiv în Consiliul de Securitate.

În cuvîntările reprezentanților a numeroase state în Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, se exprimă hotărîrea de a da cu adevărat o bază mondială înaltului for internațional, prin recunoașterea rolului pe care-l joacă un popor de 800 de milioane. Restabilirea drepturilor legitime ale Republicii Populare Chineze în O.N.U. va certifica o stare de fapt, un uriaș fenomen istoric caracteristic epocii noastre în care tradiționalele linii de forță s-au schimbat, în care țări și continente noi joacă un rol activ și important în activitatea politică.

Reține atenția în presa săptămîni comunicatul agenției TASS cu privire la vizita președintelui Statelor Unite, Richard Nixon în Uniunea Sovietică, prevăzută pentru a doua jumătate a lunii mai, 1972. „Conducătorii Uniunii Sovietice și președintele Nixon — menționează comunicatul — vor examina toate problemele principale, avînd în vedere țelul îmbunătățirii în continuare a relațiilor bilaterale și al consolidării perspectivelor păcii generale“.

Intr-o lume în care ponderea socialismului a crescut enorm, șansele unei păci durabile sînt din ce în ce mai mari.

Alexandru IVASIUC

Excelsior

METAMORFOZE

EXISTĂ neîndoielnic unele permanente umane. Gîndirea, rostirea, munca, bucuria, tristețea l-au însoțit pe om întotdeauna, din leagănul copilăriei sale istorice, de mult, de cînd, descoperind focul se încălzea în cavernă urmărind uimit jocul miraculos al flăcărilor și pînă astăzi, cînd, așezat confortabil și deloc uimit, privește imaginile transmise „în direct“ de pe suprafața Selenei.

Tot de pe atunci, ființă rațională, omul s-a încălzit și la o altă flacăra, aceea a aspirațiilor lui spre o lume mai bună, mai confortabilă, mai bine rînduită, mai frumoasă. Privind cerul, primitivul — probabil — a visat să zboare și el ca păsările, privind soarele i s-a conturat tot mai limpede ideea de strălucire, aspirația spre lumină. De atunci ne-au rămas și primele semne ale artei, scrijelate pe pereții de stîncă ai peșterilor.

În afara unor astfel de aspirații, în afara idealurilor, viața omului ar fi de neconceput. Nici nu ne-am putea explica progresul material și spiritual al oamenilor, dacă activitatea lor ar fi fost lipsită de scopuri. Țînd mereu mai sus, omul n-a fost o ființă placidă, ci una iscoditoare, neliniștită și căutătoare, zămislirile lui fiind conduse în permanență de o deviză fundamentală: *excelsior!*

Dar dacă omului îi sînt proprii aceste permanente, este el o ființă mereu egală cu sine însuși, neschimbată, care n-a cunoscut nici un fel de metamorfoză ? A rămas el, ființă vie și fragilă, dornic de schimbare și perfectibilitate, în forma primară și pietrificată a începutului său, neschimbat ca o efigie, mereu același, imobil ca o statuie ? Dacă lucrurile ar sta așa, paradoxul ar fi insurmontabil.

În fond, chiar și sub raport biologic, unde parcă n-a intervenit nici o modificare, schimbările cred totuși că există. Nu știu dacă pulsul sau ritmul respirației s-a schimbat prea mult de-a lungul timpului. Nici forme spectaculoase de schimbare, cum există în evoluția altor specii — intermediare între păsări și reptile de exemplu — n-au apărut. Evoluția și involuțiile omului — ca specie biologică — îmi scapă și le las pe seama biologilor să le explice. Ca neșpecialist, înclin să cred și aici în existența unor transformări notabile. Ele sînt evidente, mi se pare, nu în plasticitatea formelor exterioare ale omului, ci în plasticitatea fibrei lui lăuntrice, în acumularile și salturile petrecute în străfunduri, nu în forma creierului, ci în intimitatea celulei lui. Dacă în privirea sau în zîmbetul unui om se ascunde un univers întreg, universul omului contemporan e altul, nu poate fi decît altul, decît acela al omului de acum 2.000 de ani. Apoi, dacă adaptarea la mediu, biologic vorbind, e calitatea esențială a ființelor superioare, evo-

luția omului a fost deosebită și pe această linie pentru că însuși omul e o ființă unică. Dintre toate ființele a fost singura care, atunci cînd a fost cazul, nu s-a adaptat mediului, ci și-a adaptat mediul, transformîndu-l sau fabricîndu-l, construindu-și un al doilea mediu, mediul civilizației.

Din acest punct de vedere omul ca specie și-a conservat permanentele tocmai datorită mobilității și dinamicității excepționale a gîndirii și acțiunilor sale.

Ceea ce în domeniul biologicului pare a fi mai greu de deslușit poate fi pus în evidență mai distinct pe planul socialității și istoricității ființei umane. Deși nici în acest orizont nu lipsesc permanentele, omul de-a lungul traiectoriei sale în timp și spațiu a fost mereu altul, niciodată identic cu sine însuși. Gîndirea, rostirea, munca, bucuria, tristețea i-au fost însoțitori permanenți, e adevărat. Dar există o gîndire în abstracto, vidă de conținut, gîndirea ca atare ? Nu există gîndire fără gîndit, rostire fără rostit, cogitație fără cogitat. Conținuturile gîndirii omului au fost mereu altele, s-au îmbogățit treptat, au avut și au, așadar, un conținut istoric.

În cugetul și activitatea sa, omul a fost, de asemenea, în permanență, călăuzit de idealuri, și-a creat modele pe care a tîns să le ajungă. Dar a existat mereu același ideal ? Există un ideal cu l mare, neschimbat și neschimbabil, absolut în încremenirea sa, situat deasupra lumii sensibile ?

Iluzia idealismului obiectiv, de tip platonian, ca și a religiilor în general a fost credința într-un asemenea arhetip transcendent. În această concepție ideea de bine, rău, frumos, urit ar fi preexistat omului. La început ar fi fost cuvîntul. Ca și cînd cuvîntul sau ideea ar fi putut să existe negîndite și nerostite, fiind ale nimănui, atîrînd suspendate, într-o absolută mișcare, în spațiul intermundiilor. Idealismul se înșeală ! Fără om, ființă cugetătoare, nu există idei și idealuri. El și le fabrică, sînt uneltele lui sublimе. În ele omul își concentrează și își exprimă rosturile sale existențiale, sociale, politice, etice și estetice. Că sînt ale lui, o dovedește însăși metamorfoza pe care au cunoscut-o ideile și idealurile sale de-a lungul istoriei. Una e ideea de bine a stăpînului de sclavi și alta a sclavului, a teologului medieval sau a omului Renașterii. Încremenita și intangibilă idee platoniană a binelui nu e decît o himeră. Inutilă și inoperantă. O supoziție fără realitate.

Omul a împinzit lumea cu idei și idealuri și nu ideile au populat universul. Așadar, idealul cu l mare nu există, absolut și nemișcat; numai zămislirea și perfecționarea lui continuă de către om e o permanență umană.

Dumitru GHIȘE

Confluențe

Mai multe-s pe pămînt...

NOPTILE spuzite de stele ale lui August, vraja luminii diafane a Lunii, sclipirea tainică a stelelor ca ochii misterioși ai unor sfîncși încremeniți în eternitate, imensitatea fără de început și de sfîrșit a universului în care licărește conștiința noastră, fiorul cosmic al începutului lumilor... sînt atîtea teme ale poeziei și literaturii de sute de ani și de milenii. Omul de litere, poetul nu s-a putut sustrage întrebării cosmosului, chiar atunci cînd a crezut că se refugiază în cele mai ascunse unghere ale sufletului său. Oare imagineri stinsei iubiri nu se urca pe cerul conștiinței poetului aîdoma Stelei de pe firmament care a murit de Mult, în depărtări albastre ? Oare palizii nori interstelari n-au trecut prin atîtea retorte ale cosmosului, pînă ce au fost decantați în stele, planete, viețuitoare și conștiințe, gînd și poezie ? Marile teme ale omului în fața neajmăritului cosmos și ale eternității lui sînt mereu actuale. Sub ochii noștri uluiși știința înaintează însă cu pași gigantici. Noi

aștri răsar la orizonturi care se depărtează mereu. Imensele radiotelescoape ne înfățișează aștri enigmatici quasari, pulsari, galaxii în explozie, rachete și sateliți, Stele luminînd și raze X, infraroșii... Omul a pătruns în cosmos și a admirat straniile peisagii lunare. Omul încearcă să comunice cu alte civilizații care poate ne-au depășit cu mult.

Toate acestea nu trebuie să rămînd în tomuri ferecate pentru cîțiva inițiați, ele se cer integrate în conștiința omului de azi, mai veridic decît irealii eroi ai mitologiilor de odinioară. Unde sînt poezii, scriitorii, care să dea viață noului univers, cînd cîntecul privighetorilor se stinge și alte armonii ale sferelor cerești ni le dezvăluie radiotelescoapele ? Care imaginație poate depăși cosmosul ? „Mai multe-s pe pămînt și-n cer Horațiu / de cît închipuite filozofia“ a spus-o de mult poetul prin gura lui Hamlet.

Călin POPOVICI

PERMANENTE LITERARE

ÎN dezvoltarea literaturii sînt mai multe feluri de permanențe. Voi indica aici două dintre ele, care mi se par mai importante, din cauză că se întîlnesc mai des și, totodată, pentru că formează, alăturate, un contrast.

Primul fel de permanență este oglindirea unei opere în orice epocă, istorică și literară. Aceasta înseamnă că o operă literară care dă loc la o asemenea oglindire are în ea însuși ce o fac să fie interpretată mereu și mereu altfel, după gustul fiecărei epoci.

Al doilea fel de permanență îl formează existența într-o operă literară a unor calități care, fără să dea loc la interpretări diverse, trezesc interes și — precizez — trezesc mereu același interes în orice epocă, fiindcă au în ele ceva durabil și „neschimbabil”.

ÎN literatură, cum spuneam și altă dată, gîndind la asemenea împrejurări, spiritul uman, în dialectica dezvoltării, are nevoie de o anumită stabilitate — aceea care să-i permită interpretarea critică a valorilor.

În curgerea continuă a timpului, în rafalele sentimentului și salturile fanteziei, în tendințele transformatoare ale științei, chiar în mereu agitata pasiune a științei, spiritul uman, ca să-și dovedească lui însuși că există, are nevoie de o stabilitate ce se poate căpăta în chip mulțumitor numai implementînd considerarea lucrurilor deja înfăptuite cu datele creatoare ale realității prezente.

Devenirea — care este obiectiv simțită — nu exclude cerința stabilității, operație spirituală implicată în devenire, folosindu-se de rezultatele acesteia și fixîndu-le ca să-și ajungă scopul: stabilitate în perfectibil.

În perfectibil, fiindcă operația aceasta de dobîndire a stabilității presupune o selecție. Ajungem astfel la ceea ce se numește de obicei valoare clasică, general-omenesc și așa mai departe. Ea se bazează pe însuși pe care, din antichitate pînă azi, în cultura Europei ne-am obișnuit să le numim clasice și care sînt măsura, echilibrul și armonia. Aceste însuși, în literatură, folosite cu talent, dau construcții proporționate, care asigură, de obicei, durată în posteritate a literaturii.

FELUL de permanență pe care l-am caracterizat adineauri ca fiind întemeiat pe existența într-o operă literară a unor însuși capabile să trezească, în afara oricărei interpretări subiective de epocă, un interes constant de fiecare dată, nu ne dispensază de considerarea celuilalt fel de permanență, bazat pe oglindirea unui scriitor, a unei opere literare, într-o epocă anumită, așadar bazat pe interpretarea de către o anumită epocă a acelu-

scriitor, a acelei opere. Ea ne duce la întrebarea privitoare la ce reprezintă un scriitor în conștiința publicului de astăzi și care este valoarea lui, după felul cum se oglindește el în această conștiință. Sînt scriitorii a căror operă stă la temelie literaturii noastre moderne și contemporane. Fără ei edificiul acesteia este de negîndit. Cu aceasta valoarea literar-istorică a operei lor este de mult și bine fixată.

DAR întrebarea pe care o punem acum și aici este alta. Ce rămîne, indiferent de situarea lor în epocă? Marii clasici aveau în chip adînc simțul nevătămat al limbii și scriau o românească sănătoasă, de nimic stricată, pe care atîția dintre cei de astăzi ar trebui să o scrie, nu în ce privește lexicul, ci în ce privește spiritul și construcția. La ei prețuim, fără nici o constrîngere de istorie literară, construcția echilibrată, armonia frazei sau a versului, siguranța narațiunii, instinctul teatrului, meșteșugul înnăscut sau perfecționat, vigoarea dialogului etc. Ne încîntă apoi, la unii, sentimentul frumuseții naturii, iar la alții, sentimentul simplu și foarte adînc al naturii, care, în afara oricărui element estetic, consistă dintr-o împrietenire cu natura, o prietenie ca și cu o ființă vie, și care — așa cum am constatat cu dovezi într-un studiu al meu despre sentimentul naturii și expresia sa literară — stă la baza sentimentului românesc al naturii, așa de în firea literaturii noastre, înclinată spre poezie și spre povestire.

În opera lor avem un tablou al societății timpului, aflăm din ea o mulțime de amănunte expresive cu privire la felul de a vorbi, de a trăi, de a judeca al oamenilor din vremurile evocate. Aceste amănunte sînt rezultatul unei observații sigure, atestînd puterea construcției și spiritul modern al literaturii noastre. Pe lîngă interesul provenit din situarea scriitorului în epocă și din aprecierea lui în raport cu acea epocă, interes așadar istoric, ne apropie, prin urmare, de operele clasice și un interes de pură frumusețe literară.

ATA, cred, destule însuși care pot să determine permanența unui scriitor și potrivirea sa cu gustul epocii sale și al mai multor epoci succesive. E drept că tocmai această potrivire cu gustul, pe care l-am numit altă dată **gustul literar comun**, este mai greu de descoperit astăzi. Dacă părerile pe care le-am enunțat, de altfel, nu ca o noutate, sînt — și nu văd de ce n-ar fi sau n-ar deveni — ale marelui și simplului public cititor, atunci permanența literaturii și deschiderea scriitorului față de acest public ar fi asigurată și, mai cu seamă, pe deplin meritată. Ar fi aici unul din drumurile spre culmi care depinde de noi, de scriitori, să le găsim și să le străbatem.

Al. PHILIPPIDE

Desen de AUREL JIQUIDI

(de la a cărui naștere s-au împlinit la 12 octombrie 75 de ani)

Zaharia STANCU

Hai cu mine

Hai cu mine pînă la capătul lumii,
Poate lumea are totuși un capăt.
Acolo vom găsi griu de aur,
Fiecare fir va avea o mie de spice,
Fiecare spic va avea o mie de boabe.

Hai cu mine la capătul lumii,
Poate lumea are totuși un capăt —
Acolo vom găsi struguri albaștri,
Fiecare butaș va avea o mie de struguri,
Fiecare strugure o mie de boabe,
Fiecare bob o mie de butii de must.

Hai cu mine la capătul lumii,
Poate lumea are totuși un capăt —
Acolo vom găsi păduri uriașe,
Păduri de plop cu creștetu-n cer,
Păduri de stejari cu rădăcinile
Înfipite adînc pînă în miezul planetei.

Acolo vom găsi trista mea dragoste,
Pătimașă mea dragoste o vom găsi
Culcată în iarba coaptă de soare,
Ori poate culcată pe un nor alburii,
Pe un nor de argint alburii...

Hai cu mine la capătul lumii, —
Poate totuși lumea are un capăt.

PE VREMEA cînd luminatul patriot moldovean, Gheorghe Roșca Codreanu, din Țara Birladului, se gîdea să dea ființă unui clas în orașul pe care Ștefan cel Mare îl denumise cea de a două capitală a Moldovei, în principalele românești, încă neunite, existau doar trei asemenea școli superioare: una la București, în așezămintele Sf. Sava, alta în Țirgul Ieșilor și o a treia la Craiova, în orașul Banilor. Ultimele două erau încă foarte tinere pe lângă cea de la Sfîntul Sava. În anul 1846, Gheorghe Roșca Codreanu își aduce la împlinire marele și nobilul său vis: Clasă din Birlad este inaugurată, asigurîndu-i-se în același timp, gospodărește și chibzuit, printr-o înțeleaptă donație, supraviețuirea.

Gestul luminatului patriot, care, încă tînr, și-a destinat averea, toată, ideii de carte și învățătură pentru alții, pentru cei mulți, într-o vreme cînd aurul românesc se topea prin cafelele Parisului sau prin cafelele altor metropole europene, mi se pare, prin discreția lui, prin înțelesul lui adînc, prin efectul pe care l-a avut asupra viitorului, asupra spiritualității noastre, unul din cele mai frumoase și mai nobile din istoria școlii și culturii românești. El se încadrează într-o categorie aparte, aceea a patriotismului sincer, adînc, voluntar, în care ideea de patrie și mai ales de viitor este atît de înrădăcinată încît orice gest, orice act, oricît de înalt, fie abnegație, fie sacrificiu, poartă pecetea firescului, cu înțelesurile lui limpezi, dar și tulburătoare. Făuritorii unor asemenea gesturi, pornite din minte și inimă, mulți, unii cu identitate, alții anonimi, au dublat întreaga istorie scrisă a țării noastre, transmițînd din generație în generație ideea de patrie, de muncă, de națiune, ca pe cea mai necesară și mai înaltă valoare a omului, căreia trebuie să i se subordoneze orice, iar în momente limită, totul.

Clasă pe care Gheorghe Roșca Codreanu l-a înființat în anul 1846, în capitala Moldovei de jos, trebuie cuprins și înțeles în această idee și valoare supremă a patriei. Asemenea lui Asachi, lui Lazăr și altor cărturari neobosiți, patriot moldovean a înțeles că patria înseamnă, poate mai mult decît orice pe vremea aceea, carte, școală și învățătură, adică lumina poporului, adică tot mai mulți dascăli, mai ales în satele apăsate de întuneric. Fiecare dascăl ieșit din școala birlădeană, ca și din școlile celelalte, ale lui Asachi, Lazăr etc., însemna o flacără care aprindea zeci și sute de conștiințe românești. Poate că imaginea acestor lumini cutreierînd și împinzînd țara, atît de necesare pentru viitorul ei, pentru conștiința de libertate și demnitate a poporului ei, i-au insuflat patriotului român din Ținutul Birladului ideea școlii sale, idee atît de nobilă și atît de eutezătoare.

Clasă din Birlad, devenit mai tîrziu Gimnaziul și apoi Liceul Codreanu, a dovedit cei 125 de ani de existență că și-a înțeles întotdeauna menirea, slujind, în spiritul celei mai sănătoase tradiții, și apărînd mereu ideile vitale și dinamice ale progresului, ale culturii, ale patriotismului românesc. Dintre elevii, absolvenții și profesorii lui s-au ridicat cărturari de seamă, savanți și patrioți care fac cinste culturii și spiritualității noastre: Vasile Părvan, Alexandru Vlahuță, Alexandru Philippide, Garabet Ibrăileanu, Constantin Hamangiu, D. Bagdasar, N. Bagdasar, Victor Ion Popa, Emil Gîrleanu, N. Tonitza, N. Profiri, Gh. Tașcă, Șt. Procopiu, Petre Constantinescu-Iași, Vasile Răscănu, Constantin Vasiliu-Răscănu, Miltiade Filipescu, Iulius Nițulescu, Florin Ciorăscu, Scarlat Longhin, Vlădescu-Răcoasa, Emil Hurmuzachi, Ioan Emil Juvara, Virgil Nițulescu, Iulian Gavăț, Barbu Zaharescu, Gh. Ivănescu și mulți alții care ne vor scuza pentru că memoria nu ni i-a redescoperit încă.

Dar pe lângă aceste personalități de frunte ale culturii noastre, Liceul Gheorghe Roșca Codreanu din Birlad a trimis pe toate meleagurile românești sute și mii de dascăli, profesori, medici, ingineri, constructori, aproape toți datorîndu-și existența lor activă, într-o anumită măsură și acelor ani petrecuți în școala care n-a fost niciodată un relicvariu al tinereții noastre, ci o colectivitate tînră, entuziastă, cu multă sete de zbor în mintea și inima ei.

Constantin CHIRIȚA

DIALECTICA

REALISMULUI

- Arta nu se poate întoarce la forme anterioare
- O problemă dificilă: raportul dintre clasicism și realism
- Clasicii au politețea sentimentelor ● Fără o doză de realism nu există literatură viabilă

A PARENT, realismul este cel mai clar și accesibil concept din sfera teoriei literare — și probabil că este și cel mai limpede — dar o îndelungă folosință a sa — atît din partea adepților, cît și a inamicilor lui — pe mai bine de un secol, a stîrnit cîteva confuzii, teoretice și practice, fără de îndepărtarea cărora e dificil a-l utiliza. E ușor de observat că mai numeroasele critici aduse atacului imagine FALSĂ a realismului, altele, însă, lovesc în esența fenomenului, chiar.

Cîteva — acum — din nodurile de divergență sau confuzie ale problemei. Se acceptă o dublă funcționalitate a conceptelor clasicism și romantism: pe de o parte, curente istorice determinate, cu o Poetică distinctă, cu precursori, moment al plenitudinii, degradare epigonă; pe de altă parte, un sens larg de mentalitate, receptivitate, atitudine și stil — clasicism și romantism — ipostaze eterne (deși în modificate) ale spiritului uman. E de notat că o concepție estetică nu e repetabilă cînd structura economică, socială și politică s-a modificat profund; e o teză materialist-istorică pe care o vom folosi și cu privire la realism. Artiștii Renașterii (cu precădere italiană) și cei ai clasicismului francez (sec. XVII și XVIII) au afirmat că ei re-nasc clasicismul Atenei lui Pericles și al Romei lui Virgiliu și Horațiu, că ei nu fac decît să imite Marile Modele; dar, pioasa lor intenție a dus, în ambele cazuri, la rezultate diferite, fiindcă modificarea structurii sociale produsese mari mutații în conștiință și sensibilitate. Ca orice formă suprastructurală, indiferent de dorințe, Arta nu se poate întoarce la forme anterioare, cînd structura societății s-a modificat. Racine n-a reușit să fie un imitator al lui Euripide sau Eschil, după cum Alighieri, cu toate eforturile sale, nu a reușit a fi un epigon al lui Virgiliu. Să dăm epigonilor ce e al epigonilor și Artei ce este al Artei.

Dacă, deci, vom vorbi despre clasicismul lui Anatole France, al lui T.S. Eliot sau al lui G. Călinescu, o vom face doar în sensul larg, general, de atitudine estetică a spiritului uman. În istoria culturii, diferitele momente, sau ilustrări, ale spiritului clasic nu pot fi egalizate, dar își mențin cîteva trăsături proprii. Aceeași observație despre romantism și romantici. Se pune deci întrebarea: oare, cît privește realismul, dicotomia de sensuri nu e valabilă? Cred că vom putea liniștit să acordăm și realismului un dublu sens: de școală literară istoricește determinată; de atitudine estetică generală, mereu în modificare, păstrînd cîteva permanente metodologice, o anume atitudine față de real, constantă. În acest caz — și mi se pare un inutil pedantism a mai demonstra permanența realismului — se îscă două întrebări: care ar fi raportul dintre realism, pe de-o parte, și clasicism și romantism pe de alta? E realismul unul dintre cei trei mari sau un nou venit? Consider întrebarea de o deosebită însemnătate. Și a doua: care ar fi constantele realismului? De aici decurge, însă, cu necesitate, o a treia întrebare: cum este realismul secolului douăzeci? Cum este — anume — realismul într-o societate socialistă — id est societatea românească de azi... Pornind de la tezele materialismului istoric și dialectic, confirmate de dezvoltarea întregii culturi, vom afirma de la început că realismul secolului douăzeci, și mai

cu seamă cel ce exprimă societatea nouă, socialistă, nu îl mai poate repeta întocmai pe acel din a doua jumătate a secolului nouăsprezece, dar va păstra, neîndoelnic, anume constante ale realismului, în general. E necesar să discutăm caracteristicile acestui realism calitativ nou, țînînd seama și de cîteva greșeli comise de critică într-un trecut nu prea îndepărtat.

Imi voi cere iertare față de cititori pentru anume ocoluri, ce ar putea fi socotite oțioase, dar cred că anume delimitări sînt necesare stricto sensu, în vederea precizării unor termeni de largă circulație. Oțioase, pe de o parte, considerentele vor fi, prin forța împrejurărilor, totuși — vagi, schematice și aproximative, dar chiar și așa, ele pot crește, ulterior, în precizie, prin diverse contribuții și corectări. O problemă dificilă este aceea a raporturilor dintre clasicism și realism. Amintim cîteva — doar — dintre caracteristicile clasicismului, necesare confruntării. Pe de o parte e limpede că proza clasicistă e destul de apropiată de aceea realistă, pe de alta, conceptele au fost adînc despărțite. S-a spus că clasicismul creează tipuri fixe, general umane și pasiuni general umane, clasicul fiind observator distant, deasupra învălmășagului, contemplînd cu hedonism estetic, de nu chiar estetizant. Deci: victoria generalului asupra particularului. Realismul critic pornește de la observarea realului, concretei și imanente. El pleacă de la aparență spre esență, creează personaje tipice în împrejurări tipice (Engels), e prezența istorismului și a concretului. Caracteristici binecunoscute, dar unele accente pot fi schimbate. Fixismul caracterologic e caracteristic nu numai clasicismului, ci și romantismului (unde apare uneori manihelismul fixist) și realismului critic. De-abia cu Tolstoi și mai apoi cu Proust apare o caracterologie dialectică, Balzac și Dostoievski fiind maniheliști fixiști. Cît privește voinea prozatorilor de a crea tipuri fundamentale, ea este comună marii proze clasice și realiste; de la Homer la Proust, marea epopee și marele roman creează tipuri. Nil nove. Iată-ne ajunși la „general uman“ și corolarul său, aistorismul. Neîndoelnic că în proza clasică accentul cade mai puternic asupra generalului decît în proza realistă critică. Dar este proza clasică atît de general umană, atemporală, asocială pe cît s-a spus? Este clasicul un impasibil?

Mai întîi să nu uităm că imaginea noastră despre clasicism a fost fasonată de universitarii francezi conservatori, ca să nu zic mai mult, apoi, cele mai multe concluzii se bazează pe teatru (îndeosebi pe comedie), gen prin excelență concentrat. Dar nu e oare proza lui Voltaire și Diderot politică și socială? Montesquieu, Voltaire, Goethe, Diderot au fost lipsiți de pasiune? Nu au fost obsedați de problemele politice și sociale concrete? Retz și Saint-Simon au fost în afară de istorie, social și politic, ei, care au descris cu o fantastică minuție tocmai evenimente politice, cronicari atenți ai socialului? Și toți memorialiștii — și memorialistele — secolelor șaptesprezece și optsprezece ce au fost altceva decît cronicari atenți ai concretului politic?... Dacă eliminăm din discuție poezia — acolo sînt alte legi — pe ce se bazează această tipologie „general umană“? Pe maxime? Fie! Pe portretistică? Dar La Bruyère a murit o-

trăvit de furiile general umane sfîrșite, totul e la el „după natură“ și concretul social-istoric e la loc de cinste. Că eroul central al lui Balzac este banul, de acord, nu i se putea cere societății anterioare același criteriu, dar obsesia rangului, a numelui, a venitului nu e la fel de puternic socială? Și apoi, nu este banul — în diferite ipostaze — eroul lui Molière? Clasicii au politețea sentimentelor; comparativ cu exhibiționismul romantic, ei par distanți și distinși; dar aveau Lamartine, Musset, Vigny mai multă pasiune decît Voltaire sau Retz? Dubito. Rămîn, desigur, Minorii și Epigonii, estetizanți, mitologizanți și foarte etern „inumanii“. Academicismul, cu lunga lui viață artificială, s-a dat drept clasicism într-o epocă în care clasicismul creator era altundeva.

Dar realismul critic n-a căutat și el esența dincolo de aparență, tipul dincolo de individ, legitatea și sensul dincolo de accident și eveniment? Marii prozatori ai acestei școale au pornit de la immanent, dar n-au rămas acolo, au tîns spre generalitate în respectul concretului imediat.

Balzac și Tolstoi au căutat legile condiției umane, dar fără a eluda prezentul, istoria, concretul. Ei au căutat un sens existenței, dar pornind de la ceea ce este. Am zice că deosebirea dintre proza clasicistă și aceea realistă critică e de accente, nu de substanță.

De aceea am risca o ipoteză: Realismul e o constantă a oricărei literaturi și, mai cu seamă, a prozei, de vreme ce orice proză e o expresie a realului, de vreme ce nonrealul nu se poate exprima. Literatura de fantezie, fantastică, utopiile și ficțiunile viitoriste pornesc de la problemele și sensibilitatea prezentă, combină mai altfel elemente date ale realului. Fără o doză de realism nu există literatură viabilă. E o chestiune de doză, dar este important cît e de substanțială această doză. Realismul, ca o coordonată a literaturii autentice, reprezentă concretul, datul, existența, el este ceea ce este; ca atare există realism în măsura în care ponderea lui obiectivă este suficientă unei reprezentări adevărate. Realismul este adevărul adevărat față cu nălucirile prostiei, ignoranței, relei credințe, el este drumul de la aparență la esență și, ca atare, el neagă aparența, prejudecățile, deci este prin excelență CRITIC, e social, politic și tinde spre cunoașterea legilor, ca atare fiind filozofic. Realismul, ca metodă, este expresia rațiunii, adevărului și libertății (necesitatea înțeleasă). Realismul este determinist. El este singura transcendență posibilă, autentică, fiindcă, pornind de la individ, eveniment și immanent, tinde spre depășirea lor, spre legitatea socială, psihologică și sens al existenței.

Dacă o doză de realism e necesară viabilității oricărei proze, ca metodă el intră în compoziția prozei clasice, ca o coordonată a ei — firește, nu ne referim la manierism, epigonism estetizant, academicism sclerozat, forme ale degenerescenței. Dar el apare ca de sine stătător sub forma cunoscută sub denumirea pleonastică de realism critic.

Cum se explică această apariție? Adevărul istoric este că romantismul a lăchidat clasicismul ca școală literară; el nu va mai apărea decît sub forme epigonice. Dar clasicismul, ca stil general, ca atitudine spirituală, va ieși fertilizat din lupta cu romantismul și se va constitui în școala realistă, consolidînd și sporind elementul realist pre-existent, fără a renunța la tendința spre tipizare, legitate și esență. Realismul din a doua jumătate a secolului al XIX-lea va fi deci noua manifestare a clasicității apărută în urma luptei fertilizante cu romantismul. Noul val romantic, de la sfîrșitul secolului trecut, va fi deci negația pasionată, necesară și fertilizantă a realismului critic. Realismul critic nu va supraviețui decît epigonic acestei lupte, dar din ea va apărea o nouă formă a realismului, îmbogățită.

Paul GEORGESCU

Cum să ne difuzăm cultura

Există decalaje inevitabile între aprecierea înlăuntrul și în afară a unei opere literare. Nouă, bunăoară, figurile cele mai strălucite ale literaturii ruse ne par a fi Tolstoi și Dostoievski; pentru ruși este Pușkin. Un critic ca Taine, deși îl cunoștea bine pe Villon și scria în același timp cu Hugo și Baudelaire, îl considera, totuși, cel mai mare poet francez pe La Fontaine; de altfel, s-a mai auzit deseori spunându-se că un străin n-ar poseda aceleași mijloace de a-l aprecia pe celebrul fabulist ca un conațional al său.

Decalajul nu se instituie numai în ordinea ierarhizării, ca în cazurile de mai sus, ci și în aceea a înțelegerii, a interpretării. Noi îl apreciem pe Shakespeare poate tot atât de intens ca și un concetățean al său, însă din alte rațiuni sau, în orice caz, și din alte rațiuni decât ale sale. Este foarte greu să coincidă o apreciere națională cu una din afară. În momentul de față, când aspirăm a ne face cunoscuți în lume, îmi pare că nu intră de ajuns în prevederile noastre un asemenea indice de variație în receptarea operelor literare.

Se știe că deosebirea de perspectivă modifică fundamental fizionomia unui lucru. Un tablou este cu totul altul văzut de aproape decât de departe. Cu atât mai mult o operă literară implică neașteptate variații de înțelegere atunci când se vede transpusă în altă limbă, și circulă într-un alt mediu social, integrat într-un alt specific și în alte tradiții decât ale noastre. O scriere nu există atât în sine, cât mai cu seamă ca termen de relație cu cei ce o receptează. Ea nu trăiește prin imaginea ei absolută, ci prin imaginea despre ea, care se dovedește atât de variabilă, după mutările de perspective spațiale — desigur și temporale — la care se află supusă.

Acum câțiva ani am citit o admirabilă traducere germană din proza scurtă a lui Arghezi. Traducătorul s-a dovedit și exact și nuanțat și stăpîn deplin pe meșteșugul scrisului. Și totuși, a dat, fără voia lui, un alt Arghezi decât acela pe care îl cunoaștem cu toții. Traducătorul putea să lupte numai cu textul, dar în nici un caz cu voința, am spune chiar cu personalitatea noii limbi și a noii perspective spațiale, în care îl situa pe poetul nostru. Este adevărat că Arghezi a frământat cuvântul românesc, dar și cuvântul românesc, la rîndul lui, l-a frământat și l-a modelat pe Arghezi. Acum el apărea ca efectul unui nou și deosebit modelaj. În versiunea germană Arghezi ni se prezintă ca un alt scriitor, tot mare, dar altul. Și vina nu este a traducătorului, ci a schimbării de limbă și, o dată cu ea, de perspectivă

a distanțelor. Arghezi, cel atât de apropiat, atât de „autohton“, ni se arată, de astă dată, depărtat, aproape exotic.

A intervenit aici, prin însăși forța lucrurilor, o altă relație între cuvînt și conținutul său. Or, tocmai de tipul acestei relații depinde factura și specificul unei scrieri. Faptul că limba lucrează asupra unui material de noțiuni familiare ei sau, dimpotrivă, asupra unuia pe care îl frecventează mai rar, decide adesea și stilul și structura operei literare. În primul caz, scrierea relevă un caracter viu, exact, palpabil, în al doilea caz, unul interesant, neobișnuit, aproape fantastic. Limba, și, o dată cu ea, perspectiva spațiului social unde se ivește aduc în făurirea unei opere literare aceeași contribuție ca și ceea ce numim coeficientul de personalitate al autorului. Schimbarea acelor coordonate decisive face ca una și aceeași scriere să apară, pe rînd, apropiată sau depărtată, realistă sau romantică, firească sau ciudată, ba uneori chiar perfectă sau mediocră. De aceea se și naște atât de frecventul decalaj între aprecierea națională și cea din afară — desigur și ea cu variațiile ei — a unei alcătuirii literare.

Faptul rămîne valabil și în aplicarea sa la unele legitime năzuințe ale actualității noastre. Astăzi, când aspirăm cu atîta rîvnă să ne facem cunoscuți pretutindeni, se cere a ne feri de unele pretenții rigide, provenite din ignoranța sau din lipsa unei meditări mai temeinice asupra celor amintite mai sus.

De multe ori voim nu numai ca tot ceea ce ne place nouă să placă și altora, dar, mai mult, să le placă în același fel cum ne place și nouă. Ne-am întrebat, însă, dacă acei alții au aceeași pregătire apercceptivă — pregătire creată de limba și de perspectiva spațiului social de unde se lasă privită o scriere — ca să absoarbă la fel și să se manifeste întocmai prin reacțiunile pe care le dorim? În felul acesta toți ar trebui să fie supărați, fiindcă nici noi, bunăoară, nu-l înțelegem pe Shakespeare, așa cum îl înțeleg englezii, care îl raportează la un context de coordonate mai familiar lor decât nouă.

De aceea, difuzarea culturii noastre în lume se cere a fi încercată după criterii mai nuanțate, avîndu-se în vedere nu atât imaginea noastră asupra componentelor ei, ci probabilitatea variabilă a efectelor pe care le poate obține în diferite regiuni ale globului. Dacă se ține seama, prin planuri bine studiate, de aceste criterii, de felul cum am putea să apărăm în una sau alta din zonele mari de cultură, punerea în valoare a literaturii românești și-ar spori eficacitatea.

Edgar PAPU

Florența ALBU

Echinoux

Un greiere cîntînd prăpăstii,
și cîntecul ferit în pumn
să nu se stingă. Toamnă multă.
Și tu care nu-mi ești nimic,
cu lenea în iarba de septembrie —

(...Copitele acelor cai,
acelor birje obosite,
ieșînd la pas din anotimp) —

Plîngem cu fața-n sus, lăsînd
lumina plînsului să curgă
pe stele —

parcă-am sta în cer
și întinericul ne urcă
pînă la umăr, pîn-la pleoape.

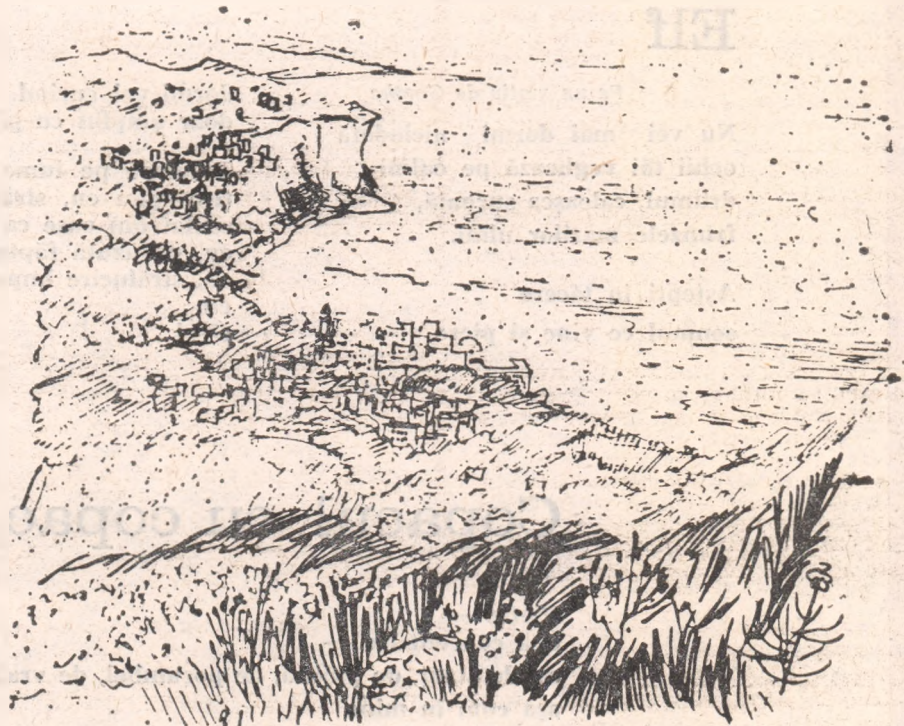
Septembrie

Liniște. Taină.
Stele țînînd
bolțile sunetului.

Venim prin minunile
înmînuțurilor
melci de septembrie
trec pe alei.

Fragede lumi;
de văz, de iarbă,
de lună, de fruct,
fast inutil.

Viețile noastre
se fac sfială,
umbră și urmă
și nu se mai pot povesti.

Desen de Ștefan Munteanu

Nocturnă

Noaptea prin abajururi de rafie,
păsări zburînd din covoare,
din lemnul cioplit,
umplînd odaia cu aripi.

Te aperi de țîpătul lor,
de ghearele lor,
aduci în capătul nopții
sperietoarea din lanul de mei,
încerci să le alungi
mișcîndu-ți brațele,
lăsînd să fluture-n aer
veșminte și umbre mărite;

ele trec, năpădesc împrejur,
ocolindu-te orbește, izbîndu-te,
cu aripi de sete, de capăt de vară,

tu, între lanuri
sperietoare și pradă
păsărilor întoarse.

Schiță de portret

Lună în copacii de piatră.
Paloare lipită pe ziduri,
pe banda asfaltului,
un staniol de bilci,
ieftinătatea tristeții.

Și tu, rămas în fața porții,
cu obrăzarul tău,
vestmint bogat —
un șiș ascuns în falduri,
risul;

rămas în fața porții
și părul tău rărit
adus meticulos spre creștet
și risul tău întredeschis.

Paloarea lunii în oraș,
ieftinătatea tristeții.

Gheorghe

Tomozei

Măr

Fierb în ceaunul vechi rasoale,
piftii ca în decemvre-ngheață,
ciorba-nstelează-n polonice
și fumul de frigări ajunge
sub grinda hanului, la șunci.
De pene-i despuiat vinatul
și se prelinge untdelemnul
peste șofran cum cade ploaia
pe tufele de trandafir,

iar în cuptor, fițoasa piine
pare ajunsă-n luna nouă...

E hanul cinei, cea din urmă,
e hanul cinei întrerupte
e hanul cinei cea de taină
în care dinții celui palid
se-nfig în carnea străvezie
a celui de pe urmă
măr...

Elf

Pe un motiv de Goethe

Nu vei mai dormi niciodată
ochii tăi veghează pe culmi
drumul, caleașca surpată,
frunzele marilor ulmi.

Aștepti în tăcere
somnia ce vine și pierce

dormi-vei curind
doar umplut cu pământ.

Tremură pe lume tirziul,
și-o spun eu, străveziul,
sculat din oase ca melcul,
eu, nevăzută făptură,
eu, strălucire impură,
eu,
elful...

Foto: Ion MICLEA

Copacul cu copac într-însul

Pietre —
ouă concentrice —
ou de struț, de pajură, de porumbel, de vrabie,
așa cum în mine
sub fiecare strat de zugrăveală
adolescentul, copilul și lighioana nevorbitoare
dorm, unul într-altul.

Nu înțelegeți că îngropați pietre
cărora le puneți pietre la căpătii,
nu înțelegeți ?

Sînt copacul ce străbate lumea
cu un copac într-însul,
sînt monumentul funerar
al celui ce nu voi mai fi
dar pînă atunci,
pînă atunci,
îmi gravez iubirea și furia devastatoare
pe lespede
inimii mele
înfierbîntate
de frecerea lunii
și de căderea
fructelor putrede...

Desen de George Apostu

Scriere

cu străvezime

O reverență pentru ploile verii,
pînă la pămînt, pînă la destin,
pentru apa dulce
umplindu-ne ochii ! Curgi pentru
ceasornicele de porțelan,
samovarele romanelor uitate
și lămpile cinei. Curgi spre canale,
apă scrisă cu străvezime,
cu desenul blacheurilor noastre, confuze,
cu sudoarea pietrelor
și jegul statuilor,
curgi spre grătarul canalelor
ca spre gura cu dinți translucizi
a Iubirii...

„ARGHEZIANA“

SINT bătălii literare în care primul rol aparține criticului. Literatura română cunoaște câteva. Una s-a dus pentru impunerea lui Eminescu, aspru contestat de mulți contemporani. Fenomenul contestării marilor talente este, după câte se vede, mai vechi. Versurile lui erau profund inovatoare și numeroasele lor licențe au alimentat multe atacuri. O soartă asemănătoare a avut poezia lui Arghezi, parcă pentru a ilustra teza după care marile valori literare sint receptate și acceptate cu dificultate. Astăzi Arghezi e unul din scriitorii cu care se fălește manualul de limba română. Pînă nu de mult însă poezia lui Arghezi era tot ce se putea mai inacceptabil pentru un manual școlar. Nu ne referim la cea mai recentă contestare a poeziei argheziene, întemeiată pe o sumară diviziune a cuvintelor în pozitive și negative, după conținutul lor, ci la lungul șir de șicane ce s-au făcut atît poeziei, cît și autorului ei și al cărui punct terminus este cartea lui Șerban Cioculescu, **Tudor Arghezi** (1945), a cărei reeditare provoacă comentariile de față. Polemică de la început pînă la sfîrșit, cartea pune punct unei lungi discuții. Caracterul ei de excepție trebuie însă subliniat cu precădere.

Tudor Arghezi încă nu încetase să scrie în momentul în care Șerban Cioculescu îi dedica analizele sale. Știm acum că o bună parte din operă avea să fie scrisă de aici înainte. Dificultatea analizei și a definirii poeziei argheziene era, deci, cu atît mai mare. Nu de puține ori se așteaptă împlinirea unei activități literare, a unui destin scriitoricesc, pentru a se scrie despre el fără surprizele pe care ți le poate rezerva întregirea unui ciclu scriitoricesc. În plus, un scriitor în viață poate fi de multe ori stînjinitor pentru comentatorul său. Iată tot atîtea motive pentru care această carte ar fi putut să nu fie scrisă. Critica literaturii interbelice a avut însă un extraordinar simț al responsabilității față de literatura ce se constituie sub ochii ei. Sfidînd riscurile pe care le implică pionieratul, criticii aceluia timp ne-au lăsat câteva exegeze ce nu pot fi încă depășite, deși alcătuirea lor s-a făcut fără condițiile de detașare pe care le reclamă de obicei marile monografii. Unul din ele e studiul lui Tudor Vianu despre **Ion Barbu**, celălalt, cel despre care vorbim, **Tudor Arghezi** de Șerban Cioculescu.

Dacă poezia lui Ion Barbu nu reclama, cu necesitate, un ton polemic, ea nici nu provoacă greutatea specială de informație. În schimb, creația lui Arghezi s-a manifestat plural și discontinuu, în reviste și la epoci diferite, însoțită de mai fiecare dată de alte acuze. Capacitatea de sinteză a criticului trebuia să fie, în acest al doilea caz, deosebită. Cartea lui Șerban Cioculescu e remarcabilă prin capacitatea de a defini poezia lui Tudor Arghezi. Criticul nu uită că se ocupă de un poet care scandalizase pe mulți și că principala sa datorie e de a-l reabilita. Cartea e rezultatul unei atitudini polemice și este în întregime o ripostă. O acuză de prim rang ce se adusese poetului era obscuritatea, și criticul își intitulează astfel primul capitol: „Este Arghezi un poet obscur?“ Cu cine polemizează Șerban Cioculescu? Atît cu criticii tradiționaliști sau conservatori, care nu acceptă modernismul poetului, cît și cu cititorul care declară că „nu înțelege“ poezia argheziană. Sint analizate câteva așa-zise poezii dificile, obscure tocmai pentru a dovedi falsitatea acuzei și, în același timp, inerția criticilor și a cititorilor. Nu este contestată impresia de obscuritate, dar ni se explică că ea este efectul variației verbale „pentru încin-

țarea acelor cititori cărora, prin propunerea unui alt raport verbal, neuzitat, li se sporește valoarea lirică a textului“. „Obscuritatea lui Arghezi, în ultimă analiză, nu este decît efectul de perspectivă a cititorului, neadaptat la climatul liric și la peisajul sufletesc al poetului“. De unde concluzia că e necesară o minimă familiarizare cu lirica oricărui poet mare și că înțelesurile nu explodează imediat după lectură în mintea nici unui cititor, mai ales a celui fără cultură poetică. Criticul coboară apoi la cauzele directe ale obscurității, la gramatica poetului, la lexicul și sintaxa lui, care au provocat în bună măsură catalogarea de obscuritate. Nu lipsește nici dorința de a pune piedici de înțelegere cititorului, de a-l constrînge la un efort de descifrare. În genere, ne spune însă criticul, toate aceste „răsuciri“ nu sint gratuite, ci derivă din chiar structura artistului. După înlăturarea obstacolelor de tip formal, Șerban Cioculescu intră în analiza de conținut a poeziei argheziene. Pretenția criticului e „nu de a slei obiectul cercetării, ci de a desfășura înaintea privirii cititorilor varietatea priveliștilor și de a-i sfîrni în acest fel dorința și plăcerea de a le străbate apoi cît mai des,

fără călăuz, dar cu o înțelegere nouă“. Criticul spera convertirea cititorilor.

Timpul i-a dat dreptate. Pentru cine cunoaște mai noile pagini critice despre Arghezi, surpriza este de a găsi aici, în această analiză de pionierat, toate trăsăturile ce caracterizează lirica argheziană. Sint remarcate atît individualismul, dualismul moral, refractarismul, insolența religioasă, spiritualizarea iubirii, cît și vigoarea, gingășia, umorul. Sentimentul este că defrișarea a fost făcută în întregime și că puține mai rămîn de făcut. Reapărută la 26 ani de la data întocmirii ei, analiza lui Șerban Cioculescu își păstrează întregă forță de penetrație. Cauza trebuie căutată în absența aventurii interpretative și în aplicarea la text. Nici unul din adevărurile pe care criticul crede de cuviință să ni le comunice despre poezia lui Arghezi nu este altceva decît rodul unei prelungite analize de text desfășurate sub ochii cititorului. Analiza e de mulți considerată improprie poeziei, ca distrugătoare de farmec. Șerban Cioculescu știe s-o folosească cu măsură și eficiență. El cunoaște forța probantă a versului, valoarea citatului, dar știe să facă din ele nu va-

lari în sine. ci instrumente ale cercetării.

Scopul lui e de a dezvălui sensurile ascunse ale poeziei argheziene, căile de acces, îngreuiate de chiar poetul în mod intenționat, de a vorbi despre coerența acestei poezii și înțelege că punerea în ecuație a adevărurilor de comunicat nu se poate face mai ales în cazul unei expresii spirituale atît de împrăștiate de mozaicul risipit, pe care-l reprezintă orice culegere de poezii, decît cu ajutorul unor analize unificatoare. Interesant este aici vocabularul critic. Alături de folosirea masivă a neologismului, apt exprimărilor sintetice, el folosește cu dezinvoltură cuvinte ce n-au ce căuta, la prima vedere, în țesătura unei analize de poezie. „Măruntaiele“ unei poezii sint „scormonite“, alteori sint confruntate cu „matca ei“, ambițiile filozofice „date în vileag“, cititorul are „călăuz“, o cercetare se poate „slei“ ca o fintină, o înșirare de exemple e „curmată“, surplusul e „prisos“, versurile sint „stihuri“, lirica argheziană „se primenește“, o frază „se cere deshumată“, sensurile „dospesc“ etc. Criticul, sensibil la aspectul vocabularului arghezian, desigur nu va fi folosit cu totul întîmplător aceste vocabule. Ele ni se par semnificative atît în direcția lipsei de prejudecăți a unui presupus limbaj critic, unul pentru toată lumea, cît și în aceea a posibilei afinități dintre critic și scriitorul poet. O secretă afinitate

între critic și scriitor se putea bănuși și în **Viața lui Caragiale**. Ea se face simțită și aici și una din dovezi e pasiunea pentru cuvîntul vechi folosit cu tact într-un context advers.

Intrebuintarea cuvîntului analiză și a derivaților lui în mod excesiv ar putea să inducă în eroare. Analiza este supusă unui țel de sinteză și valoarea cărții e dată tocmai de puterea de a grupa datele analizei și a formula ideile ce se impun.

Mai poate fi vorba de critică de creație în acest caz, se pot întreba partizanii criticii creatoare care fac din ceea ce ei înțeleg prin critica creatoare treapta de sus, și singura, a criticii?

Desigur. A reconstitui o desfășurare literar-istorică, a-i analiza atît conținutul și formele pentru a-i descoperi sensurile ascunse și formula intimă și a reda apoi publicului pe poet, pe care abia astfel el îl acceptă, este efort creator. Critica care-și propune ca pe o performanță „interpretarea de excepție“ abia de aici încolo poate începe. Orice iconoclastie are nevoie de un idol.

Mihai UNGHEANU

Nicolae Dragoș

Coloană de-a lungul

Editura Eminescu, 120 pagini, lei 8,50

CARTEA lui Nicolae Dragoș, **Coloană de-a lungul** este compusă ca și cum ar ține locul unei antologii: poezii politice, elegii, meditații, acuarele, iată, în mare, cuprinsul ciclurilor. Totul pare să aibă, din punctul de vedere al autorului aceeași greutate. Însă disponibilitatea registrelor e mai degrabă un atribut, și încă esențial, al criticului decît al poetului. Acestuia, dimpotrivă, nu-i strică să fie din cînd în cînd monoton, adică obsedat de o singură temă și de o singură voce; să consume din sine însuși pînă la epuizare. Cine e disponibil în poezie, apt de a schimba ușor și cu bune rezultate claviatura, face mai mult dovada inteligenței decît a talentului.

Inteligența prezidează, de pildă, poemelor politice ale lui Nicolae Dragoș. Nu găsim în ele vigoarea, bubuitul înfundat, explozia iminentă din poeziile de aceeași factură ale unui Adrian Păunescu, dar unghiul de vedere e inedit, amănuntul descoperit analitic și dezvoltat pînă a umple spațiul poemului. El este analiză, înaintînd metodic din argument în argument, dezvoltare riguroasă, nu pătimașă, a unei idei: „În nici un loc n-am semănat fără cules / fără semănaț n-am cules în nici un loc / florilor arse, plînse-n otravă / preamăritu-le-am țipătul jertfei / numele celui dintîi strigatu-l-am / și poruncit-am rîurilor să plîngă, să aclame / încruntați zidit-am trupul fecioarei / pereți de sfidare să aruncăm cerului / clădit-am ierburilor os domnesc / veștedă uitarea să nu-l piardă / șoapte răcorii, fintinile / cu ochii străbunilor luna au privit-o / cimitirele săracilor răzvrătitu-s-au / prin ochii fintinilor fără-ncetare / pînă și în strîmtorile lumii semănat-am / capețe de voievozi / în nici un loc n-am semănat fără cules / fără semănat n-am cules în nici un loc“. N-aș spune, totuși, că rostirea mai puțin cuminte a aceluiași lucruri n-ar fi fost mai tulburătoare!

Elegiile din ciclurile **Ritual cu măr** și **Toamna, solitar** reprezintă, probabil, cele mai izbutite versuri ale volumului. Pe lîngă o idee lirică „tradițională“, aceea a mărului simbolizînd în sine un univers fraged și aromat, surpriza este de a întîlni gustul caligrafiei, abur pe reci oglinzi: „amurgul verii cade-n simțuri / sfîlnic fum de reci litanii / răpîte ape fără trup / visate zboruri și pierzării // mai trece-o zi, cu umbre lipsă / pe cer uitat, în moi oglinzi // numai privirii tale calea / i-o urcă vulturii suferinzi“. Mai ambițios, deși doar pe alocuri personal, este cel din urmă ciclu: **Invingătorul învins**, cu o temă de regăsit și în alte piese ale cărții. O ipostază a temei a fost dezvoltată, neîndoiește, de Nichita Stănescu, anume în imaginarea unei tehnici a contemplației poetice: cel care contemplă este devorat de obiectele contemplației sale. Iată-o tratată de Nicolae Dragoș: „Materia, ne-ndestulată-n forme / satanic miinile-mi lovește / culorile, spre ochi, enorme / deschid imaginea clește“. De asemenea, un învingător învins poate fi bărbatul în ipostaza erotică. Mitul Meșterului Manole furnizează temei, pe

(Continuare în pagina 8)

de altă parte, latura creației. Ideea este că opera își găsește propria ei voce, propriul său destin. Din acel moment creatorul devine un instrument întru împlinirea nevoii de creație. În realitate, un învingător învins al operei care se înalță, tainic și implacabil, prin el: „viața lui e visul unor ziduri / pe care umerii și-i sprijină cupola“.

George Maria Prina

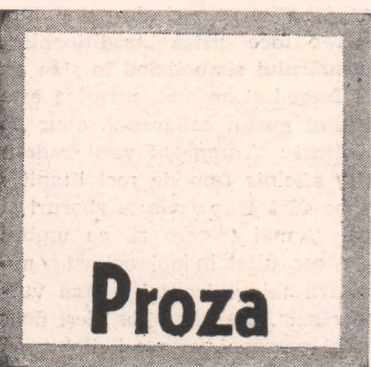
Starea de noapte

Ed. Cartea Românească
142 pagini, lei 7,25

În măsura în care critica năzuiește să-i găsească fiecărui scris cheia unificatoare, așa spune despre versurile lui George Maria Prina (*Starea de noapte*, Ed. Cartea Românească) — altfel, des- tul de superficiale și dispersate ca să refuze unirea impresiilor — că intră în speța liricii „crude“, demistificatoare. Poanta e aici inevitabilă, e colțul știrb al realității. Iată una: după răz- boi, generalii se îndreaptă spre croitori pe străzi care le poartă numele, în timp ce adevărații eroi, căzuți în luptă, sînt înghesuiți pe Strada Eroului Necunos- cut. Alte încercări de demistificare sau demitizare — vai, cît de grăbiți sîntem cu ele! — sînt, în parte, mai ambigui în privința sensului, în parte, la un ni- vel de umor pe care sînt incapabil să-l gust. Să-l numesc direct, mi se pare grosier. Astfel, poezia modernă ar su- feri, după G. M. Prina, de un hormon bolnav: „Dragul meu Lautréamont, / dau un pahar pe un hormon, / îi spu- se-nvăluindu-l ca o boare / muza poe- ziei viitoare. // Dar hormonul era grav / bolnav /și muza s-a accidentat. / Pă- cat!“ Altundeva, „adevărul istoric“ despre calul troian e că miticul cal era în realitate... o iapă de lemn: „Calul troian a bătut cu botul de lemn / în poarta cetății, dar era o iapă de lemn / gras-borțoasă, cerindu-le-ngrijiri vete- rinare / în contul mînjilor ce îi va naș- te...“ Și mai departe: fauni gonesc prin păduri lehuze, dar într-un mod „e- legant“, vrăbii ciugulesc dintr-o veche icoană un Christos de argint, un vers lese din celelalte „subțire și lung ca je- tul de urină“... Trecînd peste acestea toate, închid un volum căruia nu i-am înțeles, de fapt, nici o clipă intențiile. Chiar de le-a avut.

Dan CRISTEA

Nina Cassian

Atit de grozavă și adio

Ed. Cartea Românească
116 pagini, lei 4

Cele mai frumoase povestiri din acest volum de proză semnat de Nina Cassian sînt cele care nu se pot po-

vesti. În permanență sîntem fascinați de această femeie (eroina) care se pri- vește nesățioasă în oglindă, cu o aprigă dorință de a se cunoaște cît mai mult și cu o sinceritate nețărnută (pentru că tot ceea ce află ne spune și nouă) și încă, se pare, cu ceva, ceva căruia i-aș spune un orgoliu al dam- natului, acel orgoliu care este și punc- tul de plecare, mai bine zis mobilul acestor confesii. Așa că eroina Ninei Cassian se confesează din prea mult orgoliu și (desigur) din prea multă su- ferință. Care sînt cauzele acestor su- ferințe strigate în gura mare? Una din ele mi s-ar părea a fi absența, sau poate pierderea, unei memorii senti- mentale. Lucrurile din trecut devin cu timpul doar știute, ele nu mai pot fi trăite. Pierdere care pare a fi insu- portabilă pentru eroină. Pateticul *Adio* pe care autoarea îl spune în ti- tluș cărții sale nu este adresat, prin ur- mare, întîmplărilor care pot fi oricînd recapitulate, ci sentimentelor care nu mai pot fi retrăite. Această „anestezie forțată“, cum îi spune poeta, acest drum spre „moartea verticală“ și con- știința aceluși trecut pierdut din punct de vedere afectiv îi smulg eroinei strigă- te de dezvinovățire: „Vreau să vă spun deci că nu am fost întotdeauna așa, îmi amintesc bine că treceam cu emoție pe lîngă florile înalte și roze care cresc în ruina bisericii netermi- nate, receptam amurgul cald al a- cestor...“ etc. Sau: „Cîndva, în inde- părțata copilărie, se succedau sărbăto- rile: a pepenului galben sau verde, a porumbului fiert, a castravetelui mu- rat, a alunelor prăjite, a paiului de limonadă...“ etc. Aș fi pus ca motto la acest volum de proză, cu totul de- osebit, frumoasele vorbe spuse de Rimbaud în *Un anotimp în infern* (ci- tez din memorie): „Odinioară, dacă îmi amintesc bine, viața mea era o sărbă- toare în care se deschideau toate in- mile și vinuri multe curgeau“... Sîntem deci în fața unei litanii, a unui lamento după acest „odinioară“ în care „se deschideau toate inimile“, sărbătoare pe care eroina o simțea mai ales sub forma unei permanente suferințe: „Îmi spuneam, cît timp mă doare, cît timp acest crap îmi scormo- nește cu segmentele lui osoase stoma- cul, sînt vie...“ etc. Vom fi însă mar- torii aceluși moment imposibil de su- portat pentru eroină, în care suferința dispare, în care ea se află „după du- rere“, cum ține să ne anunțe într-una din povestiri, vom surprinde deci acel moment în care un trup al eroinei îl părăsește pe celălalt, despărțire în- grozitoare și de un dramatism insu- portabil: „Înot și în timp ce trupul meu alunecă frumos către larg, un alt trup al meu greoi și apatic rămîne pe țarm...“ etc. Aceasta este taina pe care eroina are curajul să ne-o comu- nice, această metamorfoză tragică pe care nimeni n-o observă.

Cu toate că tonul acestor proze este confesiv, așa cum am căutat să arătăm pînă acum, poeta Nina Cassian n-o „trădează“ pe prozatoare. „Confesia“ este adică tot timpul „obiectivată“, ea este a eroului sau a eroinei „din po- vestire“ și nu a poetului care își scrie un jurnal intim. Deci nu o biografie disimulată trebuie căutată în aceste povestiri remarcabile, ci acea voce de un dramatism tot timpul autentic, o voce frenetică și puțin aspră, o voce demnă în supliciu (nu se cheamă oare Ioana D'Arc una din eroinele sale?), o voce plină de foamea vieții și a dra- gostei, o voce care își strigă „renun- țarea“ tocmai pentru că nu vrea să renunțe, vocea unor bărbați și a unor femei care nu vor să se resemneze.

O carte de teatru

MIHAI NEAGU BASARAB

Fringhia de rufe a familiei

DUPĂ PĂREREA lui Mefistofeles, Faust-ul din piesa lui Mihai Neagu Ba- sarab este mai puțin inteligent decît predecesorii lui și trebuie să recunoaș- tem cu părere de rău că sîntem cu to- tul de acord cu părerea diabolicului personaj. Dacă la început bătrînul profes- or cu „buze subțiri“, cum ni-l des- criie autorul, e gata să se bucure de tot respectul nostru, de vreme ce în funcția sa de director are sarcina de a dezlega taina vieții, mărturisirile sale ulterio- are însă ne uimesc peste măsură, um- plîndu-ne, în același timp, de o reală ne- dumerire. Astfel aflăm că Faust-ul lui Neagu Basarab este un personaj „pe care nu-l încearcă angoase“ și în ace- lași timp un „laș foarte viguros“, că e un scrupulos și un om de onoare și în cele din urmă că pentru el „toate femeile sînt la fel“. Toate acestea ni le spune chiar Faust în timp ce stă de vorbă cu Mefistofeles care are un mare secret de comunicat și ezită în alege- rea persoanei căreia să i-l spună: lui Faust sau lui Walter, concurent serios pentru Faust, care e trimis cu perfidie după țigări pînă la tutungeria din colț. În cele din urmă apare și Marga- reta, care la rîndul ei ține să ne facă tot felul de declarații. Nouă și lui Faust, bineînțeles, de care e vag în- drăgostită (de el sau de Walter, nu se înțelege prea bine, de vreme ce cu am- bii vrea să meargă la cinematograful). Iată drept mostre cîteva declarații ale Margaretei: „Am fost șefă de promo- ție“, sau „Sînt atît de insetată să aflu lucruri noi!“, sau „Nu sînt o cretină“ etc. După o discuție în care se recurge și la monologul interior ca la O'Neill, Faust îi spune Margaretei: „Poți face copii probabil. Dar vei avea față de ei o atitudine maternă, adică transițivă și nu una reflexivă“. Și între timp Mar- garetă se întreabă (în gînd): „Să mă consolez cu Walter?“ Cum se termi- nă piesa? Cred că nu mai are nici un rost să povestim și sfîrșitul... Urmează un monolog dramatic în care eroul ne spune că scopul existenței sale e să gă- sească un pieptene. Apoi un alt mono- log. Piesa care dă și titlul volumului pe care îl discutăm nu ni se pare a fi cu nimic mai realizată decît Faust (ne referim la *Faust*-ul autorului pe care îl discutăm, bineînțeles). La început o lungă discuție între doi soți ajunși în pragul senectuții, discuție întreruptă brusc de sosirea iubitoarei lor fiice. Din replicile pe care cei trei membri ai familiei le schimbă aflăm că se aș- teaptă sosirea celui de al patrulea, a soțului Monisei (acesta e numele fiicei), care se cheamă Ostapu și care are obi- ceul să se imbete cu țuică și să-și ia la bătaie întreaga familie. Ceea ce se și întîmplă în tabloul următor. Nu numai că-și maltratează socrii și soția, dar în cele din urmă îi leagă pe toți cu o frî- nghie (vezi titluș!), după care se apucă de bătut. Femeile adorm și între socru și ginere are loc o discuție întreruptă de bătrîn care cere tot timpul de bătut. În cele din urmă adoarme și el și ni se recită din nou un lung monolog. Și așa mai departe...

Sorin TITEL

Critica

Mircea Berindei

Marcel Proust

Ed. Albatros
222 pagini, lei 10

„Marcel Proust nu a fost un om ca oricare altul“. Cuvintele acestea care revin ca un leit-motiv în încheierea cărții pe care Mircea Berindei a publi- cat-o cu prilejul împlinirii celor 100 de ani de la nașterea marelui scriitor nu sînt doar o banală constatare a excentricității unui ins. Destinul lui Proust implică o flagrantă disparitate între omul Marcel și semenii săi, chiar cei mai apropiați, chiar cei pe care s-a străduit, cu o mai neostoită rivnă, să și-i apropie.

Mircea Berindei a căutat — printr-o fericită intuiție, ajutată de o serioasă documentare — să pună în lumină, dacă nu să elucideze singularitățile cazului Proust. Și, înainte de toate, singularitatea vocației artistului: „Vo- cația alege în Marcel Proust pe omul cel mai bolnăvicios ce se poate închi- pui, și-l înhamă la o muncă uriașă. La vîrsta cînd majoritatea scriitorilor sînt consacrați, el abia își începe opera capitală. Omul obișnuit să amine totul de pe o zi pe alta se consacră scri- surii. Omul nedisciplinat își impune ri- goarea de a da la iveală o operă mi- gălos organizată. Omul sleit de puteri termină o carte mai durabilă decît bronzul“.

Evident, între destinul artistului și acela al omului Proust nu există acea falie pe care scriitorul însuși o presu- punea în *Contre Sainte-Beuve*. Autorul monografiei știe prea bine că atunci cînd scriitorul afirmă că „o carte este produsul unui alt eu decît acela pe care îl manifestăm în obiceiurile, în viața socială și în metehnele noastre“, el are doar în parte dreptate. Și acel alt eu pe care Proust — mare amator de travestiri — îl presupune singur creator aparține eului lărgit, dedublat al creatorului. De aceea, în recent apăruta carte, scriitorul este urmărit în avaturile sale — atît în cele ale vieții reale, cît și în cele ale ficțiunii din suma sa romanescă. Cu multă fi- nețe, biograful și exegetul folosește da- tele directe ale relatărilor, correspon- denței, diverselor documente și pe cele indirecte ale operei pentru a reconsti- tui timpul cu dublu sens al existenței lui Proust și al proiecției sale retros- pective în imaginar. Punctele nodale critice ale acestei existențe, modifi- cările insului îngropîndu-se, treptat, în propria sa operă sînt surprinse și cercetate. Paradisul pierdut al inocen- ței copilărești, teribila nevoie de altul, complexul vinovăției, revelațiile me- moriei afective sînt cîteva din acele „chei“ ale vieții și creației lui Proust care ne ajută să-i intuim personali- tatea.

Destinul unui om care triumfă asu- pra propriilor slăbiciuni, arta conver- tită în auxiliar esențial al vieții, jert- firea propriei vieți mîntuită prin artă, toate acestea constituie pentru citito- rul cărții lui Mircea Berindei pretextul unor fructuoase meditații. De altfel, cartea e scrisă cu multă eleganță și autorul ei — din stîrpea vechilor mo- raliști, cum ne-a dovedit-o și în volu- mul său *Nicomachos* — știe să stîrnea- că o coardă patetică. Astfel, în capi- tolul final, istorisînd moartea lui Proust, pentru care se folosește de ver- surile lui Rilke privind-o pe Madame Lamort din a cincea Elegie de la Duino.

Al. Bojin

Valori
artistice
argheziene

Ed. didactică și
pedagogică
238 pagini, lei 6,65

TITLUL ACESTEI LUCRĂRI ar putea să deruteze pe unii. Nu este vorba, în nici un caz, de valorile estetice descoperite ori încorporate în creația artistică argheziană. De fapt, autorul întreprinde o cercetare — în sensul studiilor mai vechi ale lui D. Caracostea — a lexicului poetic arghezian. Metoda de investigare stilistică a frecvenței diverselor vocabule, care stă la baza celor mai importante studii cuprinse în acest volum, își revelează meritele și limitele ei.

Dar, înainte de a prezenta rezultatele cercetării „elementelor lexicale în creația argheziană”, Al. Bojin se apropie de opera marelui poet prin prisma „opiniilor și atitudinilor” manifestate cu privire la ea, ca și prin aceea a „confesiunilor literare” ale artistului. Enumerarea „opiniilor” și citarea unor „confesiuni” ar putea fi utilă dacă lista ar fi mai completă, indicațiile bibliografice mai exacte și comentariile autorului mai pertinente. Căci nivelul gloselor pe marginea „opiniilor” și „confesiunilor” rămâne, din nefericire, primar.

Studiul *Ecouri eminesciene în lirica argheziană* este alcătuit dintr-o enumerare a opiniilor aceluia care au făcut apropieri între cei doi poeți, apoi dintr-un alt pomelnic al „infiltrațiilor de natură eminesciană” ce „se întrezăresc pe fondul larg și complex original al creativității argheziene”. Dacă însușirea „opiniilor” și a elementelor lexicale eminesciene „preluate” din poezia lui Arghezi are o oarecare utilitate, nu tot același lucru se poate spune despre comentariul care le însoțește, care se mărginește să constate o influență. Aflăm că este vorba „de aripa geniului eminescian care a fluturat și deasupra celor mai inspirate frunți ale unor mari creatori de talia lui T. Arghezi”, sau că: „Atitudinea activă a lui Arghezi, lupta lui cu materia limbii nu este străină de înfrigurarea eminesciană”. Este discutabilă penetrarea unei „armonii” a liricii lui Eminescu în poezia lui Arghezi, cât timp o exemplificăm astfel: „Numai gura dumitale” amintește de „Numai luna printre ceață...”, de „Numai tu de după gratii”, „Numai tu de după...”.

Partea cea mai importantă a volumului *Valori artistice argheziene* este fără îndoială studiul întins dedicat „elementelor lexicale în creația argheziană”. Amintita statistică a frecvenței vocabularului stă la baza acestui studiu. Meritul lui Al. Bojin este de a fi întreprins o asemenea investigație, de a întocmi tabele statistice ale vocabulelor aparținând unor categorii ca: „filonul popular”, arhaisme, religioase, neologisme, expresii argotice, pietre prețioase, metale nobile, elemente casnice, animale, păsări, insecte etc. O statistică este eficientă dacă este precisă, dacă e exhaustivă, acoperind toți termenii în cauză și, mai ales, dacă e bine citită, dacă e înțeleasă în implicațiile ei. Nu punem la îndoială seriozitatea investigațiilor statistice întreprinse de Al. Bojin. Tabelele de cuvinte, de expresii pe care ni le oferă sint suficient de bogate. Ele pot fi utilizate cu mult folos în interpretarea unor aspecte ale creației argheziene. În schimb, interpretările, glosele care întovărășesc aceste tabele statistice nu au o reală valoare exegetică. Autorul se mărginește la unele constatări de ordin general. De pildă, vorbind despre preferința lui Arghezi „pentru un limbaj ce denumește pietre prețioase, metale nobile”, Al. Bojin constată că: „În marea lor majoritate, aceste vocabule au sens metaforic. Ele sînt folosite pentru puterea lor de sugestie în peisagistică, în portretistică, în definierea mai substanțială a esenței fenomenelor. Când Arghezi ține să releve, bunăoară, minunea ochilor, a înfățișării fizice a chipului uman, recurge la o suită de astfel de expresii, care, laolaltă (ex. în poezia *Dar ochii tăi*) pun într-o lumină evidentă intenția artistică a poetului. Acestea apar și în descrierea podoabelor naturii în miezul iernii, sau în general în zugrăvirea naturii”.

Statisticianul ca om al cantităților, în critica literară și, de altfel, pretutindeni, se cere dublat de un interpret, om al calităților. Spiritul de geometrie trebuie să se asocieze cu spiritul de finete.

Nicolae BALOTĂ

Titi George
Cimpeanu

Mușcătura
de șarpe

Ed. Cartea
Românească
208 pagini, lei 6,25

Cînd am citit volumul de povestiri al lui Titi George Cîmpeanu, am avut la început impresia că autorul rescrie pentru „oameni mari” o foarte cunoscută povestire din *Cuore* de Edmondo de Amicis. Și în povestirile sale, care din acest punct de vedere realizează o lăudabilă unitate, este vorba de un copil neiubit și părăsit de părinți, într-o permanentă căutare — ca-n *Cuore* — a mamei, a iubirii ei arzătoare... Pe acest motiv, care din punctul de vedere al literaturii poate oferi multiple posibilități de melodramă, cum se întâmplă în proza italianului, autorul *Mușcăturii de șarpe* realizează o proză aspră și patetică în același timp, de o încălțare existențială rar întâlnită! Nu o țînire după o mamă absentă vom întîlni în aceste proze, ci acel sentiment, dus tot timpul pînă la paroxism, al absenței mamei, o incapacitate de a trăi existența atîta timp cît „prima iubire” nu se poate realiza; frustrat de această dragoste, eroul trăiește un acut sentiment de înfrimare (cea fizică din una din povestiri nu este bineînțeles decît o proiecție a celei interioare), realizînd o implacabilă „cădere”, progresivă, al cărei mobil e întotdeauna același: absența iubirii filiale. Respingerea acestei iubiri, atunci cînd în sfîrșit ea e regăsită, nu reprezintă decît strania revoltă a celui neiubit, a celui părăsit, care i se împotrivesc dintr-o inexplicabilă dorință de autoflagelare, prin prelungirea de bună voie a suferinței inițiale. Iată de ce respinge Karin (din *Împotrivirea*) dragostea părintească a colonelului, opunîndu-i o prelungită și dureroasă rezistență. Eroul este însă, așa cum am spus, un infirm, el e incapabil să se realizeze ca individ. Prin urmare, va rata o posibilă carieră de scriitor sau pictor, refuzînd pînă la capăt iubirea tatălui, a colonelului, a cărui moarte o anunță mamei printr-o scurtă și patetică telegramă: „Mamă, vino urgent, Tata mort, Karin”. Ura copilului din *Mușcătura de șarpe*, copil care își construiește o lume a lui, o lume căreia nu i-aș zice afit în afara realului, ci în afara umanului, are drept punct de plecare tot iubirea pe care o poartă mamei și care, lipsită de reciprocitate, cunoaște această ciudată metamorfoză, cu repercursiuni atît de tragice de altfel pentru erou; acesta își dă seama că numai din ură nu se poate trăi, revelîndu-i-se în acest fel falimentul întregii sale existențe. Frustrat de această iubire, celelalte iubiri rămîn și ele, bineînțeles, imposibile, condamnîndu-l la o singură rată fără ieșire. Cartea lui Titi George Cîmpeanu m-a dus cu gîndul la viața și filmele lui James Dean: James Dean care plînge în brațele unui tată care nu vrea să-l iubească, James Dean care crede că părinții i-au murit din cauză că el a fost un băiat rău... (cartea asta patetică și exaltată mă obligă aproape să-i împrumut tonul!...) Impunîndu-mi însă o detașare critică absolut necesară, cîteva obiecții nu pot fi decît binevenite. De exemplu, am putea-o învinui de o anumită monotonie romantică: persistența negrului drept culoare predominantă... Anumite stridențe ale tonului, tot timpul patetic... Dar cît de frumoase sînt frazele acelea care se repetă uneori obsedant, descoperindu-ne o suferință reală și a-dîncă: „Și Karin, ciudat, deodată începe să plîngă... Și Karin, ciudat, deodată începe să plîngă...”

S. T.

MIHAIL STERIADE

APROAPE necunoscut pînă în 1967 (il pomenea, „în căutarea originalității” cu supoziția că „o va găsi”, E. Lovinescu în *Istoria literaturii române contemporane*, III, 1927), Mihail Steriade ne-a atras atenția de la această dată cu *Le journal roumain des poètes* din Bruxelles, periodic bilingv al „Institutului particular de limbă și literatură română Mihai Eminescu”, înființat de el în capitala Belgiei în 1966. Președinte al „Asociației mondiale a prietenilor lui Mihai Eminescu” din Bruxelles, Mihail Steriade începuse să popularizeze încă din 1963 peisajul și cultura României într-o *Breve connaissance de la Roumanie* (Editura Leclerc, Bruxelles) și se dedică din 1966 întreținerii cultului lui Eminescu în lume, publicînd întîii o culegeră de traduceri în limba franceză sub titlul *Destin roumain, voix universelle: Michel Eminesco*.

Ca un omagiu pentru inițiativa sa de a face cunoscută peste hotare, prin intermediul „Jurnalului românesc al poezilor”, opera lui Arghezi, Blaga, Ion Barbu, Bacovia, Adrian Maniu etc., Editura Minerva a publicat de curînd în colecția „Retrospective lirice” o amplă culegere de *Poeme românești și franțuzești* de Mihail Steriade sub îngrijirea fratelui său Florin Steriade care a furnizat și datele biobibliografice necesare.

Aflăm că Mihail Steriade s-a născut la 12 aprilie 1904 în Focșani, unde a fost elevul poetului I. M. Rașcu. A debutat la 19 ani cu placheta *Pajiștile sufletului* tipărită la Focșani în 1923. Tot la Focșani a scos succesiv plachetele: *Vremelnicii* (1924), *Meduza* (1925) și *Rumeurs sans aurores* (1926). Licențiat al Facultății de Litere și Filozofie din București în 1928, publică în același an volumul *Ceramică*. A fost profesor de limba franceză la liceele Matei Basarab și Sf. Sava, întemeietor în 1929 cu Radu Boureanu, Virgil Huzum și Mircea Damian al grupării *Generația tînără*, din toamna anului 1929 plecînd în Franța unde publică o nouă plachetă de versuri în limba franceză *Soveja ou le retour du coeur* (Paris, 1930). De la această dată publică numai în limba franceză, scriînd în limba română sporadic. Volumele sale apar în Franța sau în Belgia, unde se stabilește din 1956 și sînt următoarele: *Clamondé* (Pau, 1941), *Louange à Marie* (Clermont-Ferrand, 1945), *Des rêves aux portes de la mer* (Flessingue, 1954), *De Muze tussen Twee*, Muza între două vocabulare, francez și neerlandez (Flessingue, 1955), *Plus surprenante la parole* (Anvers, 1958), *Poèmes déracinés*, versuri proprii și traduceri din lirica românească (Bruxelles, 1960) și *Rupture des ténèbres* (Bruxelles, 1962). La toate acestea, culegerea de la Minerva adaugă un număr de poezii în limba română apărute în periodice între 1928 și 1970, traduceri în limba română din diverși poeți belgieni (Maurice Carême, Karel Jonckheere etc.) și numeroase poezii în limba franceză inedite.

În poezia românească de început a lui Mihail Steriade, tipărită în provincie și de aceea neintrată în atenția criticii (G. Călinescu trece totuși la bibliografie în *Istoria literaturii române primele două volume*), sînt ecouri din simbolizmi (Rașcu, Minulescu), precum acel așa de caracteristic dor de pribegie, de migrație, pe care poetul îl experimentează de timpuriu: „Simțeam un dor nelămurit de a pleca / spre «undeva» / în zi de vară, / cînd paserile-n sîn de crîng / aleanurile-n cînt își plîng.

O, doru-n strai de melodie clară!... /

Și am pornit; nu știu / de-aveam în minte grija ca s-ajung / spre-un sat,

nici gîndul c-o să fiu / pribeg / pe-un drum necunoscut și lung. /
Și m-am lăsat în voia lui ca să mă poarte...”

Același dor de plecare confundat în ultimă instanță cu eliberarea din lut și dispersiunea în infinit este exprimat simbolic în piesa de rezistență *Ceramică* („păcătuiind prin prea multe calități argheziene”, după Perpessicius): „Pasăre de smalt, atît de vie / în jocul tău cu moarte întrerupt, / pe blidul vechi, cu margini de vecie, / cu crengi deasupra, cerul dedesubt, / cum prînsă-n zbor, cu zborul laolaltă / stai și frămînti cu ciocu-ncondeiat / nuferi de fier și fierea de pe baltă, / simt cum te roade zborul tău sculptat, / sau cum te zbați în împietrirea scumpă / și smaltul vrei să-l rupi, blidul să-l spargi, / asemeni inimii avîntul să-ți irumpă / și să te pierzi spre zări mereu mai largi, / acolo unde zăgăz lumii în lumini s-ascunde... / Pasăre moartă, inima mea — unde?”

Mai tîrziu poetul va trăi, în chip firesc, nostalgia locurilor natale și va simți „românește” păreri de rău pentru „cîntecele simple” ale copilăriei schimbate în „visări ce mint”.

În poezia franceză, Mihail Steriade a încercat, desigur, să introducă elemente folclorice românești, expresia „frunză verde”, între altele („feuille verte de bouleau”, „frunză verde de mesteacăn” sau „feuille verte de l'érable”, „frunză verde de arțar”), să amintească „l'odeur du tilleul roumain”, de Marea Neagră „mon ardent abîme” și de solul natal pe care i-l evocă „en langage roumain” nu importată ce loc străin: „Je connais les chefs-d'oeuvre de la douleur / Et j'ai vécu, aussi, les joies suprêmes. / Les paroles ont parfois certaines lueurs / Qu'ont les roses et qui nous surprennent. / L'automne se penche sur mon émoi / Là où la lune avait mis sa trace. / Mon Pays me hante, plus réel en moi, / Que sur les routes de notre vieille Thrace. / Ici tout me parle de tous, en langage roumain / Malgré les sources jaillies d'une terre / Tout autre que mon sol, comme autre est ce vin / Sorti de mes vignobles imaginaires. / Je n'ai plus soif, mais je bois sans arrêt. / O! Mer Noire, ma mère, mon ardent abîme! / Tout l'ivresse de la vie est dans mon coeur secret / En cette heure où la mort me hisse sur sa cime”.

Poezia *Je serais bientôt sous la terre* încearcă, în forma sonetului, o replică la *Mai am un singur dor* de Eminescu: „Je serais bientôt sous la terre. / Mort, je me sentirai dehors, / Le sol natal m'étant encore / Inaccessible comme la lumière. / Les plus belles pelouses en fleurs / me couvriront, mais étrangères. / Je garderai mes sucs, ma force entière / pour une seconde dernière heure. / Mon exil sera ainsi redoublé / en ne pas concurant à la sève / qui sort des tombeaux, monte dans les blés. / Et tout ce que j'ai aimé; vie, rêves, / intacts dans l'absence aux aguets, / me veilleront jusqu'à la relève”.

Ne permitem o versiune aproximativă proprie: „Voi fi în curînd sub pămînt, / Dar mort, am să fiu tot afară, / Căci solul natal o să-mi pară / Ca oarbă lumină-n mormînt. / Și pajiști m-or acoperi / Cu gingașe flori, dar străine. / Întregi vor fi forțele-n mine / Cînd vremea de-apoi va sosi. / De sevele morților care / Se urcă în griu depărtat, / La pîndă voi sta-n așteptare / Ca un îndoit exilat / Și fi-voi veghiat la sculare / De tot ce-am iubit, ce-am visat”.

Al. PIRU

Şantier

Mircea ŞTEFĂNESCU

a predat Editurii Cartea Românească un volum de proză intitulat **Insomnii**, conţinând 27 de povestiri. De asemenea, a terminat un roman, **Vernisaj**, şi o nouă piesă de teatru **Zeul şi mica lui prietenă**.

La Editura Minerva îi va apare un volum de teatru în care figurează şase dintre cele 47 de lucrări dramatice scrise până astăzi: **Casa cu două fete**, **Lupul şi sania**, **Procesul domnului Caragiale**, **Veste bună**, **Cuza Vodă** şi **Pe urmele lui Demetrian**.

Edgar PAPU

va preda în scurtă vreme Editurii Meridiane un volum de eseuri despre arta germană, sub titlul **Între Alpi şi Marea Nordului**.

În prezent lucrează la o carte destinată „Bibliotecii pentru toţi” intitulată **Barocul**.

În acelaşi timp, scriitorul pune la punct o culegere de articole, în parte apărute în diferite publicaţii, altele inedite. Cartea numită **Din clasicii noştri** va apare la Editura Eminescu în cursul anului viitor.

SZÁSZ János

urmează să publice în limba maghiară, la Editura Kriterion, trilogia **Cei dintii şi cei din urmă**, a identificării unei generaţii cu revoluţia petrecută în ţara noastră în anii de după 1944.

Trilogia va apare în cursul anului viitor şi la Editura Eminescu.

În prezent scriitorul continuă un roman a cărui acţiune se petrece în cursul dramaticelor inundăţii din anul 1970.

Maria ARSENE

are sub tipar la Editura Cartea Românească un nou roman al cărui subiect evocă peripeziile tragice ale vasului „Struma”.

La Editura Ion Creangă a predat un volum de nuvele şi schiţe cu subiecte desprinse din lupta partidului în ilegalitate, intitulat **Eroii n-au bătrînețe**. Editurii Cartea Românească i-a încredințat o piesă de teatru — **Într-o noapte la British Museum**. În prezent, pe masa de lucru se află primele capitole ale noului roman **Europa** — 45 de minute.

Ioana POSTELNICU

are sub tipar la Editura Eminescu romanul **Toate au pornit de la păpușe**, o frescă a anilor 1940—1956. Primul volum al romanului **Plecarea Vlasinilor** urmează să iasă de sub teascuri într-o nouă ediție la Editura Minerva.

Cu Editura Eminescu scriitoarea a contractat o carte de ample proporții în care și-a propus să evoce viața urmașilor Vlasinilor, cei care au emigrat în Europa și în America. Prima parte de circa 500 de pagini este deja scrisă.

Ion BĂNUȚĂ

Panorama focului albastru se intitulează noul volum de 100 de poeme pe care Ion Bănuță l-a predat Editurii Albatros. Totodată, la Editura Eminescu urmează să-i apară o carte de scurte proze poetice intitulată **Deliciile bumerangului**.

Poetul lucrează la cel de al patrulea volum al ciclului său, **Olimpul diavolului**, care va purta titlul **Oamenii soarelui**.

Semnal

Dinicu Golescu — INSEMNARE A CALATORIEI MELE, CONSTANTIN RADOVICI DIN GOLEȘTI, FĂCUTĂ ÎN ANUL 1824, 1825, 1826, (Editura Eminescu, Col. „Biblioteca Eminescu”). Cuvint înainte de Marin Bucur, 202 p., lei 4,50.

Mihai Eminescu — POEZII (Editura Eminescu, Col. „Biblioteca Eminescu”) 336 p., lei 12,50.

Barbu Lăzăreanu — CU PRIVIRE LA... Mihail Eminescu, Ion Creangă, I. L. Caragiale, G. Coșbuc, B. P. Hasdeu, V. Alecsandri, G. Asachi și I. Heliade Rădulescu — (Editura Minerva). Glose și comentarii. Cuvint înainte de Perpessicius. Ediție îngrijită de George Baiculescu. 400 p., lei 12,50.

Felix Aderca — MURMURUL CUVINTELOR (Editura Minerva) Versuri, 1913 — 1923, Ediție îngrijită de Marcel Aderca. Cuvint înainte de Eugen Barbu. 205 p., lei 7,75.

Ion Barbu — BĂLCESCU TRĂIND (Editura Ion Creangă, Col. „Cărăbușul de aramă”) Ilustrații: Val. Munteanu, 28 p., lei 5,25.

M. Blecher — VIZUINA LUMINATĂ. Corp transparent, Proze, Publicistică, Arhivă... (Editura Cartea Românească). Ediție întocmită și cuvint introductiv de Sașa Pană. 333 p., lei 9,50.

Radu Tudoran — AL TREILEA POL AL PĂMINTULUI (Editura Ion Creangă) Coperta: Done Stan, 320 p., lei 7,25.

Dan Deșliu — ÎN BĂTĂLIA PIERDUTĂ (Editura Eminescu) Versuri, 404 p., lei 17.

Letiția Papu — SUCCES (Editura Eminescu) Roman, 132 p., lei 3,25.

Dumitru M. Ion — BASARAB I (Editura Ion Creangă) Coperta: Nicu Russu. Ilustrații: Mihai Sinzianu. 36 p., lei 7.

Ion Nicolae Bucur — DICOMES (Editura Eminescu) Roman, ciclul Dac, vol. II, 416 p., lei 12,50.

Mihail Ilovič — TINEREȚEA LUI CAMIL PETRESCU (Editura Minerva), 270 p., lei 9,50.

Nicuță Tănase — LUME, LUME, SORO LUME! (Editura Eminescu). Nuvele, 480 p., lei 11,50.

Ion Bujor Pădureanu — DISCUȚII DIN PRIVIRE (Editura Eminescu). Nuvele, povestiri, 208 p., lei 4.

Titel Constantinescu — OMUL DE ZĂPADĂ (Editura Ion Creangă). Ilustrații: Raisa Iusein, 94 p., lei 4,50.

George Niculescu-Mizil — FATA DIN IMPĂRAȚIA CURCUBEULUI (Editura Ion Creangă) Ed. a II-a. Ilustrații: Iacob Desideriu. 168 p., lei 21,50.

Jozo Niznansky — FINTINA DRAGOSTEI (Editura Eminescu). Roman. Traducere din limba slovacă de Ion Cirmaci, 302 p., lei 8.

Calendar

15
octombrie

1911 • a apărut la Orăștie (apoi la Cluj) până în 1915, reapărînd între 1922—1928) revista literară

ilustrată — „Cosînzeana” (redactor — Seb. Bornemisa).

16
octombrie

1885 • s-a născut la Botoșani (29 octombrie, stil nou) MIHAIL SORBUL.

17
octombrie

1897 • s-a născut ȘTEFANA VELISAR TEODOREANU (născută Lupașcu, soția lui Ionel Teodoreanu).

Cele mai recente lucrări ale prozatoarei sînt: **Ursitul** (evocări, amintiri, Ed. Eminescu, 1970) și **Căminul** (roman, Ed. Eminescu, 1971).

1904 • a murit poetul D. TH. NECULUȚA, autorul volumului de versuri **Spre țărmul dreptății**.

18
octombrie

1898 • s-a născut la Toporăști (Vaslui) poetul G. TALARAZ (numele literar al lui George Antonescu).

1907 • s-a născut prozatorul MARIA ARSENE (Anton Alexe).

1907 • s-a născut autorul **Stelei fără nume**, MIHAIL SEBASTIAN.

19
octombrie

1875 • s-a născut GEORGE RANETTI • 1897 — s-a născut JACQUES BYCK • 1908 — s-a născut

DUMITRU ALMAȘ.

1971 • 10 ani de la moartea lui MIHAIL SADOVEANU.

1929 • a murit dramaturgul AL. DAVILA • 1935 — a murit prozatorul GIB MIHĂESCU.

20
octombrie

1828 • s-a născut poetul GEORGE BARONZI • 1872 — s-a născut CINCINAT PAVELESCU,

1895 • s-a născut AL. ROSETTI.

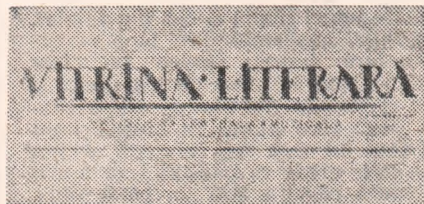
21
octombrie

1911 • s-a născut, la Piatra Neamț, poetul GEORGE DEMETRU PAN •

1923 — s-a născut la Baia-Fălticeni criticul literar MI-

HAI GAFIȚA • 1929 — a murit TUDOR PAMFILE.

1929 • apare la București primul număr al săptămînalului „Vitrina literară” (pînă în noiembrie 1929, seria a II-a a apărut în 1934). La

săptămînalul fără program, cum mărturisește directorul său, Mircea Damian. În cuvîntul înainte intitulat **Bună ziua!..**, au colaborat, între alții: Cezar Petrescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Camil Petrescu, I. M. Sadoveanu, G. M. Zamfirescu, Octav Șuluțiu, Ovidiu Păpadima, Radu Boureanu.

Gheorghe CATANA

Desen de Ștefan Munteanu

Cartea străină

M. R. Paraschivescu, traducător al lui Malraux

CONSEMNIIND apariția în românește a **Căii regale** de André Malraux, nu pot să nu relatez circumstanța în care am citi pentru prima oară această carte. Aflat la Vălenii de Munte, acum șase veri, Miron Radu Paraschivescu mă întrebase dacă am cunoștință de **Calea regală**. I-am spus că nu, citisem cu ani în urmă **Condiția umană, Speranța**; nu de mult descoperisem, cu o mare bucurie intelectuală, scrierile de filozofia artei ale lui Malraux; dar **Calea regală** n-o știam, nu-mi căzuse în mină (în mod curios acest titlu nu figura în sumarul volumului din colecția Pleiade, tipărit și pe care, norocos, izbutisem să mi-l procur: André Malraux: **Romans**). Trebuia să citească această carte, gazda mea îi acorda, între toate operele lui Malraux, pe care le cunoștea cum puțini le-au cunoscut sau le vor cunoaște, o preferință netă, indiscutabilă. Am citit, așadar, **La voie royale**, chiar la Vălenii, în acea vacanță de acum șase ani. Încă de pe atunci, Miron Radu Paraschivescu îmi vorbea de proiectul lui de a traduce în românește această carte, cândva. Când? Răspunsul e astăzi cunoscut. De aceea nu poate să nu mă impresioneze ceea ce declară Miron Radu Paraschivescu în **Postfața** la volumul de curînd tipărit de **Cartea românească**, postfață scrisă pe patul de boală, cu puțin înainte de a muri: „Traducînd această carte, era gata să mor. Ceea ce nu face decât să dovedească șamanismul autorului ei și vocația de cobai a oricărui traducător. Spun toate acestea pentru a-i explica mai direct și mai lămurit cititorului traducătorii de față marea aven-

tură ce a riscat să mă coste chiar viața, a transunerii în limba românească, a acestei cărți cantitativ minuscule...” Sau, ceva mai încolo: „Această traducere reprezintă o operă originală pentru mine. O limbă originală, de asemenea — lăsînd la o parte universul morții pe care André Malraux (și poate că vîrsta mea, de asemeni) mi l-a făcut mai familiar ca oricînd. Căci, lucrînd pînă la totală-mi istovire la cartea aceasta, moartea a încetat de-a mai fi pentru mine „un eveniment ce nu li se întîmplă decît altora“. Fiîndcă, într-adevăr, traducînd această aventură ipotetică a lui Claude Vannec, am participat afectiv la aceea a lui Perken mai ales, după ce o traversasem mai înainte pe-aceea a lui Grabot“.

E, în aceste cuvinte ale lui Miron Radu Paraschivescu, infinit mai mult decît un omagiu adus lui Malraux sau decît o nouă interpretare (critică) a cărții traduse. E, aș zice, mărturia unei patetice identificări cu sensul ascuns și totodată evident (ascuns în tocmai această evidentă dureror strălucitoare) a **Căii regale**; e mărturia unei asumări; a transunerii nu numai a unui text dintr-o limbă în alta, dar și a unei ficțiuni în realitate omenească, în carne și sînge și suferință, în boală și moarte. Văd în această împrejurare (de care mi-e cu neputință să fac abstracție) singura realizare de care am cunoștință a **utopiei traducătorii**: a fost să se întîmple acest lucru cu o carte a lui Malraux, de o ciudată exaltare tragică, nu lipsită pe alocuri de o primejdioasă grandilocvență (altădată aș fi fost ispitit să scriu în legătură cu Malraux despre retorica problematizării, despre re-

torica întrebărilor fără răspuns — dar iată că unora li se poate și **răspunde**); a fost să se întîmple acest lucru aproape de necrezut cu o carte bîntuită de la un capăt la altul de obsesia morții în luptă cu îndemnurile și semnele exterioare ori interioare ale unei vitalități frenetice care se ambiguizează, poate, tocmai datorită intensității, încordării extreme; cu o parte care, situată la limita tulbură dintre roman și poem, e și o încercare de thanatologie — și cu Traducătorul ei, Miron Radu Paraschivescu... Știu, mi s-ar putea spune că scriînd așa cum scriu despre versiunea românească a **Căii regale** nu fac altceva decît să amestec în mod inadmisibil criteriile, căzînd în păcatul „biografismului“, și — culmea! — nici măcar în legătură cu autorul unei cărți, ci cu simplul ei traducător. Stăruînd în confuzia mea voi mai adăuga: **Calea regală** e singura carte de **proză** pe care a transpus-o în românește **poetul** Miron Radu Paraschivescu; în rest, în afara operei sale proprii, a cărei adevărată importanță rămîne, cred, de descoperit (și în primul rînd aceea a **Jurnalului**), mii și mii de versuri traduse, de la San Juan de la Cruz, pînă la Garcia Lorca și Ungaretti.

Desigur, în textul propriu-zis al traducătorii romanului lui Malraux nimic din ceea ce am spus pînă acum **nu se vede**: triumfă, acolo, fidelitatea absolută față de original, despre care se vorbește în **Postfață**. Dintre „ipotezele de lucru“ pe care le-a avut în vedere, arată Miron Radu Paraschivescu, cea la care s-a oprit a fost aceea „a unei copii cît mai fidele a textului original,

ce-mi era înlesnită și de largă pătrundere în limba românească, literară și vorbită, a unui fond de cuvinte franțuzești, de mult timp absorbite și chiar asimilate spiritului nostru“. Dacă ne gîndim bine, el nici nu putea — în condițiile date, asupra cărora am insistat poate peste măsură — să opteze pentru altceva decît „pentru rolul anonim de copist cît mai fidel și mai impersonal al frazei autorului francez...“ Am recitit zilele trecute **Calea regală** în românește. Miron Radu Paraschivescu și-a împlinit programul de fidelitate, de anonim și, aș zice, de **transparentă**, pe care și-l propusese. Nu numai că între această **transparentă** și afirmația poetului (uimitoare la o privire superficială): „Traducînd această carte, era gata să mor“, nu există nici o contradicție, dar se poate stabili între ele, cel puțin pe un plan simbolic, o dependență reciprocă **secretă** și cu atît exemplară, dacă nu pentru **arta** traducătorii, pentru ceea ce aș numi etica traducătorii. Traducătorul poate fi un meseriaș onest și înzestrat, lucrînd cu precizie și cu lucidă răceală; el se poate însă dăru — ca Miron Radu Paraschivescu — într-un act de fervoare și cu o limpede voință de anonim; în ambele cazuri, rezultatul final poate — și chiar trebuie — să fie **același**. Și, totuși, nu e tot una. Mă încapăținez să cred că nu e tot una, deși, fără îndoială, această problemă depășește sfera esteticii traducătorii sau pe cea a stilisticii comparate. E poate mai ușor de înțeles decît de explicat de ce nu e tot una.

Matei CĂLINESCU

STANISLAW JERZY LEC :

GÎNDURI NEPIEPTĂNATE

Editura Junimea, 1971

Aforismele scriitorului polonez Stanislaw Jerzy Lec, publicate recent într-o culegere la Editura Junimea (în traducerea lui Nicolae Mareș), cultivă în cea mai mare parte nuanța ironică, satirică a genului, eliminînd sobrietatea lui sentențioasă. Cugătările de ordin moral, cu reverberații în domeniu social, politic, psihologic, literar etc, se bizuie, în general, pe tehnica paradoxurilor („Fii altruist, respectă egoismul altora!“; „Dușmanul adevărat nu te părăsește niciodată“), sau a pastişei locului comun. („Luptăm pentru ziua cu opt ore de gîndire!“; „Vox populi — vox Dei ex machina“). Mizantropia sa este doar formală, intră în legile aforismului satiric, în fond scriitorul este o natură optimistă, tonică, echilibrată. Forța de convingere a butadelor sale se datorește și caracterului lor sintetizator. Autorul **Satirelor poetice** și al **Gîndurilor nepieptănate** este un observator fin al slăbiciunilor umane și, ca orice moralist, intenționează ca prin aciditatea frazei sale ironice să ajusteze conflictele umane. „Satiricii se nase, spune el, atunci cînd nu există motive de ris“.

d. d.

COLIN MAC INNES :

TREI ANI DE JOACĂ

MacGibbon and Kee, Londra, 1971

Al șaptelea volum al scriitorului britanic Colin Mac Innes este romanul istoric **Three Years to Play** („Trei ani de joacă“ sau, pornind de la replica unui personaj, „Trei ani de joc“ — subînțeles, pe scenă) al cărui personaj principal devine pretextul unei ample reconstituiri sui-generis a teatrului Angliei elisabetane, cu centrul de greutate asupra ambianței de ecloziune a unei piese shakespeariene celebre: **Cum vă place**. Culoarea și vivacitatea acțiunii și dialogurilor, dinamica picarească, un limbaj verde-arhaizant de inspirație post-chauceriană nu pot disimula, în ochii nici unui cititor avizat, impresia că în aceste pagini geniul lui Shakespeare este trivializat în mod regretabil prin numeroase interpretări arbitrare și născociri depreciatoare. Romanțarea de către Colin Mac Innes a ambianței laboratorului lui Shakespeare se transformă aici, în mod neîngăduit, într-o rampă pentru o cascadă de scrieri glumețe și necuviințe, care jignesc atît simțul adevărului istoric, cît și elementara cinstire datorată unor înaintași purtători de lumină.

a. b.

GAETANO ARCANGELI :

LE POESIE

Mondadori, Milano, 1971

În Editura Mondadori din Milano a apărut o culegere de poezii de Gaetano Arcangeli, poet solitar de mare autenticitate. Născut în 1910, profesor de literatură la liceul Galvani din Bologna, orașul său natal, Arcangeli a murit în toamna anului trecut. Volumele sale de versuri: **Dal vivere** (1939), **Solo se ombra** (1951), **L'Appennino** (1958), precum și povestirile scrise în anii din urmă — **I passi notturni** (1959) și **L'Anima del mare** (1968) îl instituie ca scriitor nealineați nici unei mișcări literare, poezia sa, deși neprogramatică, spontană, fiind o mărturie lirică, un fel de istorisire poetică a unei formațiuni social-geografice (munții Apenini). Dincolo de această definiție existențială, poezia lui Arcangeli reprezintă un limbaj poetic nou, plin de ritmuri singulare și tensiune lirică distinctă. Publicarea ediției complete a stihurilor sale reprezintă un omagiu postum adus unei poezii vădit „postermetice“, profund implicată în real.

m. c.

LUIS MARRÉ :

DE-ALE HAVANEI ȘI ALTE SCRISORI

Manjuari, Habana, 1970

„Je t'offre le parfum horrible des combats“. Acest vers al lui Apollinaire este motto-ul noului volum de versuri — **Habaneras y otras letras** — al poetului cubanez Luis Marré. Nici nu putea face altfel un participant direct la eroica luptă de la Playa Girón; parcurgînd cartea, ne dăm deindată seama că lumea poetului este complexă, că duritatea aproape imprecativă a unor poeme face loc și unor versuri de suav lirism, avînd rădăcini în Ronsard, Baudelaire, Rosalia de Castro și Cesar Vallejo. Multe din poemele lui anterioare au apărut traduse în franceză, engleză, suedeză, rusă, ucrainiană. Din acest ultim volum reținem poemele: **Liebeslieder**, dedicat soției sale Marta, ca de altfel întregul volum, **Antielegie** (publicat și de noi în „România literară“), **Hamlet, actul III** și **Nebunie**, poeme aproape la antipod prin structura lor lirică, dar care scot în evidență bogata paletă prozodică a autorului, precum și multă-plele lui valențe tematice.

a. a.

L-am cunoscut pe PANAIT CERNA

Memoria oamenilor nu are fidelitatea magnetofonului, dar și aparatului îi lipsește farmecul povestirii, vocea tină și limpede a interlocutorului, claritatea, vioiciunea și modestia cu care profesorul universitar dr. Romulus Cindea îmi evocă amintiri din anii studenției. Din acei ani îndepărtați, când tinărului Romulus Cindea împăratul însuși îi înminase o distincție care se acorda odată la 8—10 ani celui mai strălucit student pentru rezultatele obținute pe toată durata studiilor. Un „Sesam deschide-te“ care conferea accesul la orice oră în palatul împăratului din Viena și (mai ales) în toate arhivele Imperiului austro-ungar.

Din amintirile împărtășite, transcriem câteva referitoare la Panait Cerna :

— L-AM cunoscut îndeaproape pe Panait Cerna, am fost prieten cu el în anii cît a stat la Lipsca, unde și-a pregătit teza de doctorat, l-am mai întâlnit la Berlin și Viena, și mai ales în ultimul său an de viață am fost des împreună.

Cerna obținuse, cu sprijinul lui Titu Maiorescu, o bursă în Germania, să-și dea doctoratul în filozofie. Ne-am cunoscut la Berlin.

Amîndoi ne susțineam tezele la profesorul Völkert și lucram și sub îndru-

marea profesorului Spranger de la catedra de pedagogie, specialitatea secundară. Împreună cu alți 4-5 studenți, citeam pînă seara la 9 în biblioteca Institutului. Intendentul Institutului deschidea ușa seara, la 9 fără un sfert, cu precizia unui cronometru. „Guten Abend meine Herren“ (Bună seara, domnilor). Era semnalul. Ne îmbrăcam în liniște și plecam. Niciodată n-a întîrziat un minut, nici cînd n-a intrat în bibliotecă cu un minut mai devreme.

În fiecare seară, de la bibliotecă mergeam la cafeneaua Mercur, unde mă aștepta Panait Cerna. Aveam Stammtisch-ul nostru (masa fixă rezervată în cafenea). Mincam două chiflesanviciuri, „Mercur-brötchen“, cum le spunea, și beam o cafea cu puțin lapte, un „capuținer“, cafea care era necunoscută pe atunci în Germania și pe care noi o aduseserăm ca modă a Vienei.

Cerna avea o bursă lunară de 300 de lei (aur). Era mai degrabă suficient decît puțin, și Cerna, ca și mine, duceam o viață sobră și cumpătată; însă fiindcă Cerna nu era prea econom și își mai cumpăra uneori cîteva cărți, se întîmpla să nu-i ajungă banii pînă la sfîrșitul lunii. Timp de aproape un an s-a întîmplat să întîrzi o singură dată la cafenea. Intendentul Institutului era bolnav și soția sa a intrat în bibliotecă la 9,30, cerîndu-și speriată mii de scuze că a întîrziat să ne dea semnalul de plecare. Am întîrziat la cafenea 1/2 de ceas și Cerna s-a supărat. La 10 seara plecam din cafenea, cînd era timp frumos ne mai plimbam puțin pe străzi, însă totdeauna ajungeam acasă înainte de 11 seara.

Ca să mai scoată cîteva bani, din care își cumpăra cărți, Cerna, care era bun cunoscător al filozofiei, îl medita pe... Mateiu Caragiale.

Cerna umbla cu o cărticică a lui Kant în buzunar, din care ne citea; îl admira pe Kant, din care știa fraze întregi pe dinafară, și discutam între noi citatele.

Caragiale venea deseori la masa noastră. Într-o seară, ca să-l necăjească, conu Iancu i-a spus: „Mai lasă-mă dracului cu potlogăriile ăstea ale lui Kant al tău“. Cerna s-a supărat și s-a simțit jignit. Vreo cîteva seri nu i-a mai vorbit lui Caragiale.

Cerna era foarte sensibil și tot atît de distrat. Odată, cînd se întorcea în țară, într-o vacanță, l-am dus la gară, i-am cumpărat bilet de tren și l-am instalat într-un compartiment. Cu puțin timp înainte de plecarea trenului, își rătăcise biletul, a intrat în panică și și-a întors pe dos toate buzunarele pînă să-l găsească. Din fericire, a dat de el pînă la urmă.

Duminica ne duceam uneori la masă la Paul Zarifopol care ținea pe fata lui Gherea.

Cu cîteva săptămîni înainte de a muri, a dorit să ne fotografiem împreună. Am umblat amîndoi o după masă întregă pe străzile orașului să căutăm un fotograf. Prima vitrină la care ne-am

În peșteră

De pe tavane-ntunecate,
Tăcute lacrimi cad mereu,
Și parcă tot sporesc din greu,
Din mari izvoare depărtate.

Suvițe tainice de apă
Spre peșteri drum de ani străbat —
Intr-una se preling și sapă
Tavanul șubred și-nnoptat.

Dar după ani de picurare
S-au încheat coloane pline :
Eterna bolții lăcrămare
În loc s-o surpe, — o susține.

Tot astfel, lacrimi nesecate
În suflete ne-au picurat,
Și de furtuni nenumărate
Viața noastră-a tremurat...

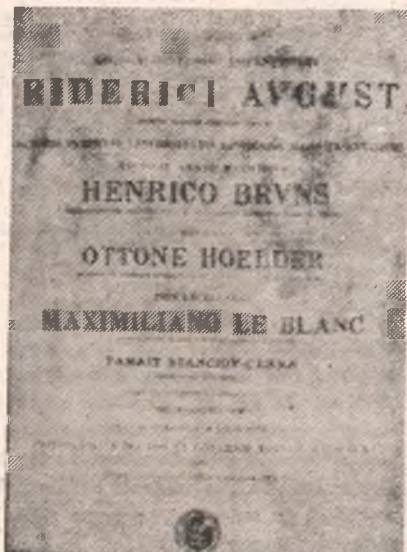
Dar azi, cînd stau virtejuri grele
Să ne răpună-orice avînt,
Noi trecem fără păs prin ele
Ș-aproape izbucnim în cînt.

Un suflet tînăr ne străbate
Și ne îndeamnă către cer —
Din suferinți abia-ndurate
Ne-am făurit armuri de fier.

(„Sămănătorul“, 18 apr. 1904)

Părinții poetului

Diploma de doctor a lui Panait Cerna

oprit era a unui furnizor al Curții Imperiale, un fotograf de pe Herderstrasse. Nu face de nasul nostru, ne-am zis. Eram într-o dispoziție peste măsură de veselă. Cerna a ris mult. Am ris amîndoi. Rideam copilărește de tot ce întîlneam în drum și de chipurile din vitrinele fotografilor pe lingă care am trecut. Spre seară, ne-am întors din nou la primul fotograf, cel de pe Herderstrasse, furnizorul Curții Imperiale. Cînd ne-am așezat pe canapea să ne fotografieze, ne-a apucat din nou risul. Înainte de a ridica capacul, soția fotografului ne-a rugat să fim o clipă serioși și să nu ridem. (De obicei fotograful te roagă să nu stai încrunțat și să zîmbești o clipă.) La plecare, fotograful ne-a spus, puțin dojenitor, că nu ne-ar strica să fim mai serioși.

Cînd rîzi prea mult nu-i a bună. Asta se întîmpla la 31 martie 1913; la 13 aprilie primeam o telegramă de la Zarifopol că poetul a murit. A fost înmormîntat la Lipsca, și la înmormîntare au venit cei vreo 50—60 de studenți români cîți ne aflam pe atunci în Germania. În septembrie 1913, la inițiativa lui Titu Maiorescu, rămășițele lui au fost deshumate și aduse în țară, unde se odihnesc la cimitirul Belu.

În vara anului 1913, m-am dus la profesorul Völkert să-i duc volumul de poezii al lui Cerna, volum care apăruse în 1910. Völkert nu știa că Cerna scria

poezii; a fost foarte mirat. Ceea ce l-a surprins și mai mult a fost moartea studentului pe care-l aprecia și care își susținuse nu de mult teza de doctorat. Titlul tezei era „Die Gedankenlyrik“ (Lirica de idei).

Deși Cerna era bolnav de tuberculoză, se simțea bine, minca cu poftă și nu tușea decît foarte rar. În aprilie, Cerna s-a îmbolnăvit de o pneumonie și, cînd era spre însănătoșire, a murit brusc din cauza unei insuficiențe a inimii.

Völkert mi-a spus, atunci, că i-au plăcut mult originalitatea, ideile, informația și stilul tezei lui Panait Cerna: Merkwürdig, die eigentümliche Mitte zwischen Dichtung und Philosophie. (Ciudat, la cumpăna caracteristică dintre Poezie și Filozofie)

A doua zi m-am dus cu cartea de poezii a lui Cerna la profesorul de pedagogie Spranger, surprins și el de moartea studentului și de faptul că a fost poet; m-a rugat să-i anunț data exhumării, la care dorea să fie de față; s-a scuzat că n-a știut și că n-a putut să vie la înmormîntare. În septembrie m-am dus să-l anunț. Mi-a spus că, din păcate, a doua zi trebuie să examineze candidații la doctorat și că nu poate lipsi de la examen. Dar a trimis o coroană imensă și foarte frumoasă de trandafiri roșii în semn de prețuire.

D. MARIAN

Amintiri despre VANIA

Vania și Domnița

UN TELEFON mi-a adus la cunoștință, de la Brașov, în ziua de 5 octombrie, la ora 2½ d.a., că poetul Gherghinescu Vania încetase subit din viață. Nu mă așteptam la un asemenea deznodământ. Îl văzusem în ajun, dimineața, la Biblioteca Academiei. Venise în București să se intereseze de soarta manuscrisului de proză pe care-l înmînase Editurii Cartea Românească. N-am putut sta cu el decît o jumătate de oră. Am mers împreună cițiva pași pe Calea Victoriei în jos. Nu s-a simțit bine, dar n-a mai recurs la trinitrina pe care o purta la el, pentru că luase două pastile în acea dimineață. Ne-am despărțit la farmacia din colț, să facă o haltă. Seara a fost la Brașov și a luat legătura cu redacția **Astrei**. Nu știu cum a petrecut noaptea și cum s-a mai simțit în dimineața următoare. A prinzit acasă și cînd a isprăvit, l-a răpus fulgerător o hemoptizie. A avut o moarte ușoară, ca și Domnița, cu doi ani mai înainte. Grijise de mormîntul ei, aici, la Bellu, îi făcuse un mic „monument”, comandat sculptorului Vlasiu și îi închinase o serie de poeme, care încunună lunga lui carieră literară, cu volumul **Acolo sus, steaua** (Editura Cartea Românească), recent apărut. În interval își pierduse și pe un frate mai mare, Ștefan Gherghinescu, medic militar, la care trăgea, cînd venea în Capitală. Manifesta, în timpul din urmă, o stare de neliniște, după infarctul cardiac din primăvară, care-l slăbise. Rămăsese însă același, neastîmpărat, impresionabil, cu gesturi repezite, sacadate, cu nevoia de a se mișca în odaie și de a se încălzi, vorbind. Îl sfătuiam în zadar să-și economisească rezervele de energie, să fie mai calm, să nu mai gesticuleze. Își amintea mereu de Domnița, alături de care trăise patruzeci de ani în desăvîrșită înțelegere și nu-i „realiza” sfîrșitul, deși se cunoscuseră într-un sanatoriu de tbc și știa că ea era incurabilă și că în timpurile din urmă suferea și de o complicație cardiacă. Domnița era și mai mobilă decît el, nu suferea, ca pacientă, patul, se dădea jos cum se simțea mai bine, ieșea în oraș, se ducea la teatru, primea acasă, ținea cenacul, strălucea prin verva ei de o încîntătoare spontaneitate, ca iarăși să se simtă rău, să se întoarcă la spital și să-și ia **da capo** aceeași existență de febril provizorat.

ÎL CUNOSCUSEM PE VANIA din adolescență. Era mehedintean ca și mine

și urma la o clasă paralelă, la liceul Traian din Turnu-Severin. Era școala care se făcuse celebră, în ultimul deceniu al secolului trecut, prin „micii dorobanți” care defilaseră în București, la un zece mai. Evenimentul fusese consemnat de Caragiale într-una din schițele consacrate celebrului său „pedagog de școală nouă”, Marius Chicoș Rostogon, al cărui model, de origine transcarpatică, funcționase ca profesor în același oraș, la altă școală. Iubit de toți colegii, Vania era de talie mijlocie, viguros, franc, simpatic. La gimnastică, făcea flotarea și planșa, spre admirația mea, care nu reușeam decît cu greu să mă urc pe prăjină. Cînd venea în casa bunicului meu, ca să-mi citească din primele lui poezii, duduaia podeaua sub pașii săi voioși. Eram cucerit de fluiditatea versurilor lui, din care unele încă răsună în memoria mea, solicitată pe atunci, obligatoriu, de textele mnemotehnice ale unor clasici ca Bolintineanu, Alecsandri, Coșbuc și, mai puțin pe atunci, Eminescu.

PĂSTREZ ȘI ASTĂZI un carnetel, legat în piele, în care Vania își scrisese mărunt un număr de poezii, cele mai multe de dragoste și cîteva scurte poeme în proză. Avea talent și la desenul în peniță. Curînd el deveni poetul „en titre” al liceului, iar profesorul M. Gușită, care scosese revista **Datina**, îi publică inspirațiile, sub pseudonimul **Il.D.Rim** (Ilderim). Mai tîrziu a luat, după pînea lui Cehov, numele Vania, pe care l-a atașat frumosului său pronume. Fiu de învățător din satul Grozești-Mehedinți, Mitică, așa cum îi spuneam, avea un pronunțat simț al limbii și al ritmului, precum și un sacru respect față de tradițiile noastre, etnice și literare. Nici un moment nu a fost ispitit de experiențele moderniste. Cel mult dacă, sub focul obiecțiilor critice ale Domniței, care-și rafinase gustul, conșimțea să-și mai șlefuiască versurile și să evite capcanele facilității. Vania nu era un vanitos : a înțeles fără greutate că arta cea mai grea este aceea a versului, care nu se face la nimereală, ci se uceniceste sau se muceniceste, cu greu canon. După pierderea Domniței, arta lui, cum spuneam, a suit pe treapta cea mai înaltă, printr-un fericit proces de sublimare a suferinței în pură melodie. I-am dat satisfacția ultimă a carierii, prin articolul pe care, cu puține zile înaintea sfîrșitului său, l-am trimis re-

vistei **Astra**, și lui, în duplicat. Mi-a răspuns îndată, dar scrisoarea lui, trimisă printr-un terț, n-am primit-o pînă astăzi. Cu cîteva săptămîni înainte, îmi expediase prin poștă, cîteva vechi „poze” ale mele, din junețe, pe care le aveam, și o foarte reușită fotografie a iubitului nostru profesor de limba română de la liceu, Dimitrie Horvat. De curînd intrat în universitate, scrisesem necrologul acestui neuitat dascăl, adevărat părinte sufletesc, de care ne legasem amîndoi.

VANIA MAI AVEA O SINGURĂ DORINȚĂ : aceea de a face din locuința lor de pe stada Crișan, casă memorială, în amintirea Domniței. Ideea fusese întîmpinată cu căldură de secția locală a Uniunii Scriitorilor, care prețuisă în defuncta o incomparabilă animatoare, alături de soțul ei, a vieții literare brașovene. Decenii de-a rîndul, casa de sub deal primise nenumărați tineri scriitori cu manuscrisele subsoară, precum și, în pelerinaj, atîtea ilustrații ale literaturii noastre, în frunte cu Tudor Arghezi și Lucian Blaga. Vania și Domnița fuseseră onorați și cu prietenia lui George Enescu. În drumurile de la Cluj spre București și din Capitală spre Cluj, casa soților Gherghinescu Vania era un popas de lumină pentru oamenii de literatură și de artă, fascinați de Egeria pe care poetul **Mirabilei semințe** o numise „domniță din țara birsană”, iar acela al **Florilor de mucigal**, „domniță cu trei turtle la cetate”. Acum cînd Vania, care nu mai avea gust de viață, a ajuns să se odihnească în aceeași criptă cu Domnița, cuibul lor artistic de sub Timpa nu trebuie lăsat uitării. Scriu aceste rînduri ca să fie auzite de cei în drept, de la Brașov, în puterea cărora stă să fixeze amintirea acestei perechi, unică în felul ei, care a stimulat viața literară și artistică a unui întreg ținut. Facă-se dar casa memorială în amintirea sufletului mare al lui Vania și al Domniței, ea însăși revelată, **post mortem**, în corespondența ei, o autentică scriitoare. De ce să le căutăm urmele pe aleile pustii ale unui cimitir din București, iar nu într-un centru cultural ca acela care încheie, de la diaconul Coresi încoace, patru veacuri de carte românească și, mulțumită perechii Vania-Domnița, unul din momentele de vîrf ale culturii contemporane locale ?

Șerban CIOCULESCU

Alexandru Colorian

DUPĂ mai bine de zece ani de suferință, Alexandru Colorian a încetat din viață. A dispărut încă unul dintre tot mai rarii supraviețuitori ai generațiilor simboliste. Un poet despre care s-a scris puțin și care, pînă la apariția, în 1968, a antologiei **Poezii de la „Vieța nouă”** și a culegerii **Poeme**, nu exista nici ca nume măcar pentru confracții săi mai tineri. Îl știau, în cazul cel mai bun, pasionații istoriei literare, intrucît sub îngrijirea sa apăruse în timpul războiului o ediție Eminescu înmagazinînd o recoltă de poeme postume și de scrieri în proză mai bogată decît toate cele ce o precedaseră. Și îl mai știau cîteva sute de bucurășteni care, în cursul întîiului deceniu republican, îi audiaseră nenumăratele conferințe rostite în cadrul ateneelor culturale din fostul raion Nicolae Bălcescu, al căror entuziast animator i-a plăcut să fie.

Ce impresiona pe cei ce l-au

cunoscut mai de aproape era deosebita vivacitate a spiritului său. Discipol al lui Ovid Densusianu, la a cărui revistă, **Vieța nouă**, a colaborat, prieten cu Tudor Vianu și cu Perpessicius, Alexandru Colorian a deprins de la ei rivna cunoașterii integrale și o incoruptibilă iubire de muncă. Nimic din ceea ce privește cultura și în genere sfera de preocupări a umanității civilizate nu-i era indiferent. Îl interesau și clasicismul grecesc, și monumentele barocului italian, și campaniile lui Napoleon, și pictura impresionistă, și muzica lui Brahms, și poezia din revistele românești actuale — și aceasta literal, pînă în ultimele clipe de existență. Aveam, pur și simplu, complexe cînd, găsindu-l din ce în ce mai slăbit, redus în cele din urmă la schiță, îl auzeam comentînd cutare vers al unui poet începător, deplîngînd greșeli de lectură ale cutărui editor al liricii lui Eminescu sau evocînd

tablouri de la galeria Uffizi din Florența. Iată ce am admirat în Alexandru Colorian ! Dacă cele zece volume de versuri, pe care le-a publicat, rămîn edificatoare ca document de istorie literară, ilustrînd îndrumarea dată simbolismului în cadrul **Vieții noi**, articolele risipite în diverse periodice, studiile introductive la volumele din ediția Eminescu, numeroasele însemnări rămase în manuscris, cum și — mai cu seamă — monologurile lui, imprimate în memoria celor ce le-au ascultat, sînt de natură a-l menține viu în conștiința cititorilor, cunoscuților și prietenilor.

Cu Alexandru Colorian dispăre încă unul dintre tot mai rarii reprezentanți ai tipului de intelectual ce, refuzîndu-se specializării înguste, năzuiește la cuprinderea și armonizarea tuturor achizițiilor de seamă ale spiritului.

D. MICU

Expresii paralele

S-A REMARCAT de multă vreme că româna, bulgara, sîrba, albaneza și greaca au în comun o serie de expresii, în general familiare, ceea ce se explică pe de o parte prin faptul că vorbitorii acestor limbi au trăit multă vreme în condiții asemănătoare, pe de altă parte prin influențe reciproce. Încă acum 63 de ani învățatul aromân Pericle Papahagi a publicat o teză de doctorat în care a prezentat o serie de întorsături comune limbilor pomenite, de exemplu, în românește, zicem **a-și bate capul** sau **a-și strîca gura**, și la fel se zice în limbile vecine.

De atunci încoace, cînd și cînd, s-au mai adunat materiale similare, de exemplu, la un moment dat, am întîlnit în greaca modernă paralela exactă a formulei noastre **să ai să iei**, cu înțelesul „nu-ți face iluzii că vei putea obține de la cineva o sumă la care crezi că ai dreptul”. De curînd a apărut în Bulgaria lucrarea lui N. Ikonov **Înțelepciunea populară balcanică**, în care sînt grupate și comentate proverbele și zicătorile comune popoarelor din sud-estul european (informația o am din recenzia făcută de V. Nestorescu pentru revista „Studii și cercetări lingvistice” nr. 5, care urmează să apară peste cîteva zile).

Acum un an, doi tineri ciprioți, Hristakis Anastasiu și Marios Karmellos, care își fac studiile la București, la Institutul agronomic „Nicolae Bălcescu”, au fost izbiți de paralelismele dintre limba pe care o știau de acasă și cea pe care o învățau aici ; profesora lor de limba română, Maria Alexe, i-a încurajat să stringă exemple și ei au adunat o lungă listă, pe care mi-au adus-o. Constatînd că au relevat multe fapte necunoscute pînă acum de mine și, desigur, și de colegii mei, am prezentat lucrarea publicației „Revue des Études Sud-Est Européennes”, care a inserat-o în numărul doi de anul acesta.

Cei doi autori au găsit 208 expresii românești al căror echivalent îl cunoșteau din graiul lor cipriot. Este evident că marea majoritate sînt în general grecești și este probabil că multe apar și în bulgară sau în albaneză, eventual în turcă și în sîrbo-croată. În orice caz, este interesant să constatăm că ele nu se folosesc numai în românește. Cîteva exemple : a face pe cineva de două parale, copil de suflet, a fi unu și unu, a scoate apă din piatră seacă, alese la întîmplare printre multe de același fel.

Este evident pentru mine că mai există și alte expresii, încă nedescoperite, comune cu cele din limbile vecine și cred că ar fi foarte util să fie consemnate, deoarece e vorba în general de formule din limbajul familiar, adesea învechite, astfel încît, dacă nu sînt notate acum, peste cîțva timp nu se va mai ști că au existat. Tocmai faptul că multe dintre ele nu se întîlnesc în textele beletristice îngreiază colectarea lor : e nevoie de cercetători care cunosc din practica lor zilnică limbile în discuție, și de obicei fiecare culegător e limitat la limba maternă și la textele literare din limbile străine.

Am socotit că este interesant pentru cititorii noștri să fie informat în această privință, dar am avut și un motiv personal să scriu această cronică. Am prezentat revistei pomenite lucrarea celor doi ciprioți, însoțită de o notiță introductivă semnată de mine. Printre eroare regretabilă, numele adevăraților autori au apărut numai în această notiță, iar în sumar trecut numele meu, ca și cînd eu aș fi făcut lucrarea. Mi se pare că este de datoria mea să restabilesc adevărul și să contribuie la acord meritului aceluia care îl are în realitate.

Al. GRAUB

Se aud apele toamnei

- Barajul Porților de Fier este gata ● Muntele viu
- O construcție europeană ● „Familii migratoare”
- Căpitanul rămas ultimul pe punte ● La revedere, toamnă 1971!

ÎNCEP să se audă din nou, în toamna aceasta, apele.

N-am mai auzit de multă vreme Lotrul, între Brezoi și Voineasa. N-am mai auzit de multă vreme Dunărea, între Orșova și Porțile de Fier. Începem să le auzim din nou. Se aud din nou, distinct, după atîția ani, apele Lotrului, covârșite pînă mai ieri de vuietul amplu al marelui șantier al hidrocentralei. Șantierul s-a retras sub pămînt; se fac ultimele montaje și examene tehnice în centrala electrică subterană, la 104 metri sub talpa muntelui; se fac ultimele betonări la marile „galerii de fugă”, cele mai multe, la ora de față, străpunse. La zi, apele Lotrului se aud din nou, cu puzderia de afluenți și piraie, cu larma de unde, de valuri și de torente, cu tunetul cascadelor și șoapta dulce a clipelor de popas.

Dar cel mai bine se aud, în aceste zile și nopți, apele Dunării.

Marele baraj deversor al centralei de la Porțile de Fier — cel mai mare obiectiv hidroenergetic al României — e gata. Am mai întîlnit, în aceste zile, în fagurii ascunși ai colosului de beton, în acele „încăperi speciale” din interior la care ajungi coborînd pe sub apă, coborînd și urcînd trepte de piatră și străbătînd tuneluri cu străluciri fosforescente de mină, doar cîteva echipe de meșteri, lucrînd la punerea la punct („perfecționarea”, cum spuneau ei) a ultimelor instalații electrice. Poate că, la ora cînd apar aceste rînduri, și aceste instalații sînt gata, așteptînd probele tehnice.

Așadar, barajul Porților de Fier este gata! Cel mai mare baraj românesc și cel mai mare din Europa, după bara-

jele hidrocentralelor de pe Volga, se înfățișează azi ochiului, deschis în cineră pe cerul Dunării, așa cum îl știm din machete, din imaginea, devenită familiară, publicată de zeci și sute de ori în ziarele și revistele anilor.

Panoramic dintr-un punct ideal

Retranscriu pagini vechi, alăturîndu-le celor noi.

Martie, 1971. Sîntem la cîteva zile după ce ziarele au anunțat, cu litere mari, „atingerea cotelor finale de execuție pe toată întinderea barajului de la Dunăre”. Sîntem cu cîteva zile înainte de marele seism, de ceea ce specialiștii numesc „inundarea aval și amonte”, adică de clipa în care colosul va da, pentru prima oară, piept cu năvala apelor.

Privesc, de undeva, de sus, dintr-un punct ideal, marea construcție. Acest punct ideal e acea faimoasă „statuie” („o uriașă statuie de beton salută fluviul”, scriu ziarele) profilată pe cerul apelor, marele turn al ecluzei, cu cabina sa de comandă suspendată la 104 metri înălțime. Privit din balconul cabinei, din cerul albastru ca o mediterană, panoramicul construcției se desfășoară pe planuri multiple, în evantai de culori și lumini, adunînd reflexe din toate zările fluviului, ca la o mare proiecție de spectacol sârbătoresc. Ceea ce văd nu este, de fapt, decît un zid, un zid gigantic, sau mai degrabă un fel de munte (441 de metri lungime, 72,5 altitudine, 350 000 metri cubi de beton, 4 000 de tone de armături de oțel), impunător prin grandioasa lui simplitate, fără nimic de prisos, fără nici un artificiu decorativ. În fund, în orizontul de reverie al fluviului, plutesc cețuri ușoare, pulberi calme, un filtru prin care se cerne parcă timpul, devenind infinit. Construcția vine din această direcție, adică din infinit. Severitatea construcției are ceva de zidire antică, înclinînd, prin formă și opulență, între lucrarea umană și opera geologiei. Și, ca și într-un edificiu antic, sentimentul coplesitor și terifiant pe care ți-l trezește construcția este rectificat și convertit, umanizat prin gîndirea creatorului, care a disciplinat aici linii și forme. Un elogiu i se cuvine în primul rînd lui, iar elogiul i-l aduce însuși acest monument.

Un munte umanizat

Un munte. Dar un munte viu, un munte umanizat, un munte care, ca și fluviul oprit între rădăcinile lui, a căpătat neliniști de om. În această proiecție de spectacol sârbătoresc la care asist din balconul marelui turn, în compania unui grup de montori, scenele și secvențele se succed cu repeziune, concentrînd ani de efort într-o imagine, sintetizînd într-un detaliu

constructiv munca a sute și mii de oameni, iar dinamica acestui film panoramic, transpus pe un ecran înalt de aproape 80 de metri și larg de peste un kilometru, te face și spectator, dar și participant la acest moment istoric de viață. Fiindcă încheierea construcției barajului de pe Dunăre este un moment istoric, unul din acele momente în care, sub emblema unui edificiu merit să înfrunte veacurile, se unesc parcă toate meridianele de hărnicie ale țării, concentrate într-o oglindă în care se răsfrînge noua noastră civilizație.

Nu avem timp, nu avem spațiu ca să parcurgem întreg itinerariul de muncă, fantezie, creație, eroism și fantastic al istoriei edificîrii, care cere popasuri în nu știu cîte momente-cheie, la nu știu cîte din filele unei cronici în care episoadele se înlanțuie și se întrepes în creșteri pline de sezoane, luni, zile, ore, relațiile din întregul tablou. Ziarele au consemnat (în sfîrșit, „reabilitarea evenimentului” nu mai este, cel puțin cînd e vorba de marea construcție, un ideal de neatîns!) toate aceste piscuri calendaristice vii și febrile, toate aceste momente și episoade, începînd cu dimineața aceea de 13 decembrie 1969, cînd constructorii șantierului nr. 2 din cadrul „I.C.H. — Porțile de Fier” au turnat primul metru cub de beton la temelii îngropate în ape. Dar mai înainte de această zi a fost ziua de 12 octombrie 1969, cînd s-a auzit, covârșind larma apelor, făcînd ca toate celelalte instrumente să tacă, cea dintîi „rupere” într-o partitură simfonică ce se compune ciclic, rotund, cea dintîi „pușcătură” sub albia Dunării, netezind patul de piatră în care dorm acum rădăcinile de beton. Și mai înainte a fost ziua de 13 august 1969, spectaculoasa zi de 13, obișnuita zi de 13 („soarele răsare la 5,30”), marcînd încheierea „primei etape de zăgăzuire a Dunării”, cum scriu rapoartele, adică mutarea apelor pe noua albie, ea însăși, mi se spune, destul de capricioasă, cu destule meandre imprevizibile, fiecare din ele desenată atent de om, răspunzînd precis unui anume „ce” funcțional. Iar mai înainte de această zi, într-o zi, de data aceasta simbolică, deși foarte concretă, înglobînd tot atîtea ore de lucru cite a înghițit însăși construcția monumentului, au muncit nu știu cîte colective de oameni de știință, geologi, chimiști, fizicieni, topografi, cercetători ai diverselor științe, elaborînd proiecte, planuri și scheme, strategii și tactici de luptă, sisteme de traducere practică, supunînd multiple analize fiecare centimetru pătrat al zonei. S-au luat dimensiuni, s-au calculat parametri, și-a dat concursul matematica superioară cu toate disciplinele ei matematice exacte, iar aceleași cunoștințe și instrumente de lucru au trebuit să-și asimileze, de la primul la ultimul om, constructorii, ca să rezulte pînă la urmă această armonioasă sinteză între principiu și aplicarea lui, acest document de gîndire tehnică și de artă, relevant pentru actuala etapă a civilizației noastre industriale. Iar mai înainte și peste toate acestea a fost acea Ană a lui Manole, fără de care nimic nu se poate clădi. A fost, acum se poate spune deschis, jertfa unei construcții care a costat enorm, uriașe investiții financiare, materiale, tehnice, fizice, de gîndire. Recuperabile, însă, prin valoarea energiei produse, în numai cîteva ani! Iar mai înainte și peste toate acestea au fost planurile concepute de partid, elaborarea științifică, atît în panoramele largi, cît și în detaliile înaintării cotidiene, a soluțiilor electrificării țării, operă ce și-a durat, aici, la Porțile de Fier, cel mai impunător monument al său.

Interviu la cota anului XX

Transcriu, de pe fila aceleiași dimineți, un interviu.

Sînt tot în turnul ecluzei și stau de vorbă cu inginerul Gheorghe Sălăgeanu, unul din șefii construcției de la primele ei începuturi. E un răsărit al reporterilor, și eu, și alții îl cunoaștem de mult. L-am cunoscut la Bicaz, să fie 20 de ani de atunci (da, sînt chiar 20 de ani, se împlinesc chiar în aceste zile), l-am revăzut la Argeș și, mai tîrziu, aici, unde-a venit o dată cu primul lot de constructori. E acum cîrunt, la Bicaz era un puști, dar totul în înfățișarea lui și mai ales gura severă și fină și claritatea, netezimea aș zice, a ochilor și a gesturilor mi-l arată același, insensibil la eroziunile timpului, chiar dacă timpul lui a fost unul aspru și dur, de șantier. Omul a rămas același. Ceea ce s-a schimbat, suride el (un suris al gurii severe și fine), este numai un ritm, un ritm de viață, ritmurile în care și cu care lucrează. Aceste ritmuri și-au sporit accelerațiile nu numai de la un edificiu la altul, ci și în cadrul aceluiași șantier. Cînd, de exemplu, la 5 octombrie anul trecut (da, pot nota data fără nici o reținere, memoria lui a înregistrat-o exact, și pe aceasta, ca și pe atîtea altele), s-a raportat turnarea în corpul barajului a celui de-al 300.000-lea metru cub de beton, puștii știau că două treimi din masa de piatră impletită pe osaturile de oțel era opera ultimelor cîteva luni (practic, 120 de zile: pot nota cu încredere și această cifră, memoria lui a reținut-o și pe aceasta exact, fiindcă memoria lui e o parte, o fracție din memoria șantierului). Grație soluțiilor propuse de specialiști, multe din ele originale și multe cu valoare de unicat, corespunzînd unui anumit moment, deci irepetabile, deci niște jertfe, fiindcă cei ce le-au născocit au cheltuit o imaginație și un efort de care nimeni nu va mai ști, grație acestor soluții s-a ajuns ca, în anul trecut, să se poată turna într-o singură lună tot atîta beton cît se turna, la început, în trei luni.

Interlocutorul meu a rămas același, și, ca și acum două decenii, îmi vorbește, cînd îl întreb despre el, despre oamenii lui.

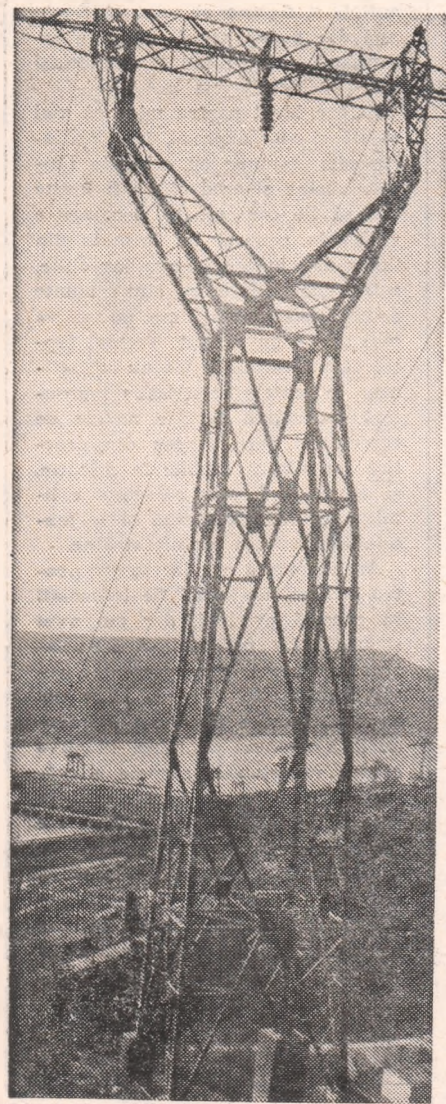
La ora cînd transcriu aceste rînduri, cei mai mulți dintre oamenii barajului au plecat. Unii spre Someș, alții spre alte mari șantiere, și cine scrie astăzi despre Porțile de Fier va trebui să consemneze, înainte de toate, ca imagine definitorie a acestei toamne, ca imagine care integrează și definește o epocă, șirurile de autobuze și camioane care așteaptă la marginile coloniilor și în care se imbarcă, mereu, constructorii. Constructorii care pleacă. Constructorii care și-au încheiat misiunea. „Familii migratoare”, cum le numea cineva, aceste cupluri tinere, cu soți tineri, cu soții tinere, desfăcîndu-și și refăcîndu-și ciclic căminul, viața, re-debutînd mereu, în locuri necunoscute, cu oameni necunoscuți. Cei mai mulți sînt tineri, dar unii, ca Sălăgeanu, au părul cîrunt.

Vorbiți mai tare, vă rog!

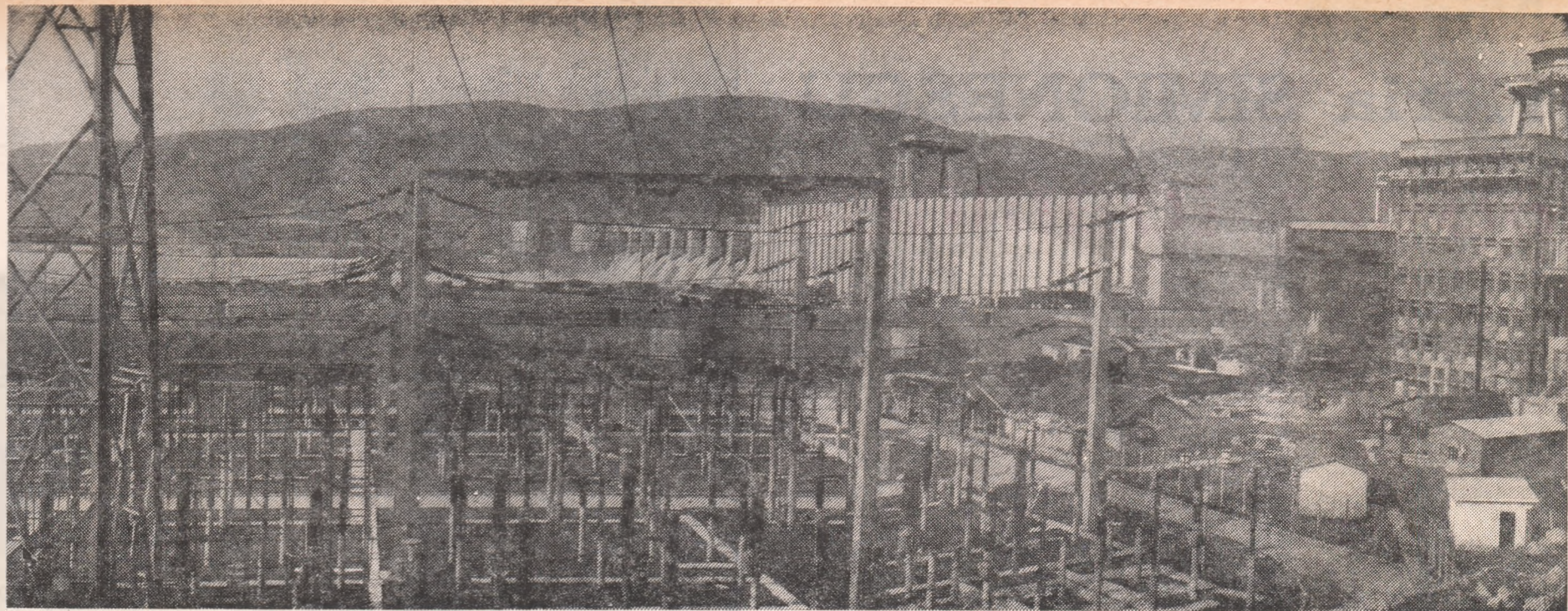
Coborît din turnul ecluzei, stau de vorbă cu cîteva dintre ei.

Alegere grea. Cu cine și despre cine să vorbești mai întîi?

Mi se spune că numai aici, în locul în care mă aflu, pe șantierul care înglobează barajul și centrala electrică, s-au calificat, în acești ani, peste 2.000 de tineri constructori. Reprezentanții a peste 30 de profesii și-au dat întîlnire, în timp, pe șantierul barajului: zeci de scafandri, mulți dintre ei autori de recorduri, efectuînd pînă la 5.000 de „coboriri” sub apele Dunării,

la adincimi variind între 8 și 18 metri, ca să pipăie solul, ca să confirme analizele geomorfologice ale specialiștilor, ca să degajeze fundul de corpuri străine, ca să dirijeze înfigerea rădăcinilor de oțel; betoniști și fierari betoniști de înaltă calificare, „nucleul” de aur al șantierului, cei pe brațele cărora s-a sprijinit întreaga construcție; meșteri fabricanți de betoane; meșteri fabricanți de unelte; meșteri fabricanți de soluții tehnice; meșteri ai instalațiilor hiper-precise introduse în corpul colosului; specialiști ai aparatelor de control; șoferi de „Tatre” și de „Belaz”-uri, făcând, cu poveri de 27—40 de tone, câte 40—50 de curse pe zi, curse drăcești, cu slalomuri incredibile printre noroaie și pietre, printre grămezi de molozuri, printre obstacole neașteptate, printre grafice extrem de severe. O uriașă desfășurare de forțe, o armată de mii de oameni, rinduită în lanțuri ritmice, cu respirația măsurată de bătaia surdă. tenace, a termenelor.

Stau de vorbă cu maestrul Ion Coste, autorul acelei prime „pușcări” de sub albia Dunării, din dimineața de 12 octombrie 1969. Și-a început cariera la Salva-Vișeu. Aici, îmi spune, ca și atunci, la Salva, a „pușcat” mereu, de atunci tot „pușcă”, de 23 de ani îi urlă încontinuu timpânele. „Vorbiți mai tare, vă rog, nu vă aud”. Aici a pușcat milioane de metri cubi de pământ și de stînci, ca să facă loc „stabilopozilor”, acelor uriașe și strani figuri de piatră despre care au scris toți reporterii, destinate să fixeze apele fluviului într-o zbatere prizonieră, lentă și dirijată. Locul din care apele vor irumpe prin gurile deversoarelor era, pînă acum câteva luni, sediul acestor giganti de piatră, care dormeau maiestuos, ca „figurile culcate” ale lui Moore, insensibile la trecerea timpului, atingînd eternitatea cu umerii. Ultima operație pe care au executat-o Ion Coste și oamenii lui pe marele șantier de la Dunăre a fost „pușcarea” stabilopozilor, ca să facă loc apelor. Deci au aruncat în aer ceea ce, cîndva, construiseră, deci încă o jertfă, deși, după toate aparențele, după ciudata veselie cu care Coste îmi relatează evenimentul, treaba aceasta n-a avut nimic dramatic. Un eveniment ce se include șeriilor, obișnuitei „vieți de constructor”, pentru care în actul zidirii elementul suprem rămîne scopul, construcția rotunjită și încheiată, la temelile căreia sacrificiile se îngroapă firesc, legitim și anonim.

Generațiile își răspund

Un moment la fel de simbolic aveam să trăiesc, în aceste zile de început de octombrie, în misterioasele

„Incăperi speciale” în care bate inima colosului de beton.

Ar trebui, poate, înainte de asta, să trec în revistă întîmplările verii, adică să calc timpul care s-a așternut de la dimineața aceea de primăvară, cînd îi chestionam pe Sălăgeanu și Coste. (Coste o mai fi oare pe șantier?) Sălăgeanu, prezent și azi, căpitan de navă astrală rămas cel din urmă pe punte, între galaxiile celor câteva milioane de kilowați izvorînd din cele șase turbine-gigant, mă asigură că nu s-a întîmplat nimic în vara asta, că totul și toate s-au desfășurat conform proiectelor și previziunilor, inclusiv „inundarea aval și amonte”, care sună atît de spectaculos, dîndu-ți fiorul atingerii unor praguri înalte ale emoției. Totul și toate s-au desfășurat „în cele mai bune condiții”, conform proiectelor, graficelor, previziunilor. Totul, în ultimul timp, n-a fost decît operații de finisare, perfecționări, examene tehnice. Către privescerea unei astfel de operații ne îndreptăm acum.

Intrăm în incinta centralei electrice. De aici, coborîm sub pămînt pe trepte de piatră (200 de trepte!), spre sorburile pompelor de avarii. Din punctul acesta se deschid galeriile, care intră ca într-o mină în corpul barajului. Pornim pe una din ele, sub lumina prăfoasă, de mină, a unor becuri minuscule. Pereții poroși, scămășați ca niște hirtii, absorb zgomotul pașilor. Parcă plutim într-un vid. În fund, niște erupții de flăcări (un aparat de sudat, mi se spune) decupează siluete de fum, ca într-un decor de teatru fantastic. Acolo se lucrează la ultimele retușuri și „perfecționări” ale instalațiilor electrice și ale celor ce vor înregistra, pas cu pas, comportarea acestui imens munte viu, reglîndu-i respirația, circulația, toate infimitezimalele sale mișcări străfunde, în toate fracțiile de secundă, în toate secundele, orele, zilele, anii, deceniile în care va da piept, de acum încolo, cu pieptul de apă al fluviului.

La străpungerea acestei galerii au lucrat niște tineri. O promoție de tineri constructori care și-a încheiat, de curînd, primul an de producție. O promoție de absolvenți de școli profesionale, veniți aici în zilele în care intra în probe tehnice hidroagregatul nr. 1 al centralei electrice. Străpungerea, mi se spune, a fost deosebit de pretențioasă, o capodoperă tehnică, la care și-au dat concursul cele mai noi procedee de lucru. N-au lipsit mașinile electronice. Mă gîndesc la Ion Coste, care în clipele acelea dinamita și arunca în aer ciudatele figuri de piatră culcate sub cer, la marginea apelor. Mă gîndesc la tinerii care au construit galeria aceasta și mă gîndesc că trăsura de unire care s-a stabilit între cei de la suprafață, din marginea apelor, și cei de aici, de jos, din labirintul ultimei tehnici a veacului, între generația lui Salva-Vișeu și cea a mașinilor electronice, definește

un unic portret, privit în creșterile lui succesive. O generație a degajat — prin exploziile dinamitei — spațiul construcției, o alta îl preia și îl ridică la cote noi.

Și peste toate — răsărită din mîinile tuturor — se arcuiește marea construcție, una dintre cele mai frumoase ale Europei și ale lumii.

Bonjour, tristesse!

Încep să se audă din nou, în toamna aceasta, apele. Și se aud mai bine și oamenii. Acum, cînd pleacă.

Au fost foarte ocupați pînă acum și prea cuprinși în vuietul marelui șantier, ca să-i auzi, ca să le auzi măcar inimile. Acum, de la un cap la celălalt al barajului, e liniște. Acum se aud doar oamenii care pleacă. Și în urma lor se mai aude doar fluviul și răsufierea încetă a cerului, ale cărui frunze albastre vestejite de toamnă se scutură și se topesc în adînc.

Privesc din nou zidul de piatră. Desenul lui e doar o parte dintr-un desen, un fragment din tabloul marii hidrocentrale, ale cărei privesc se leagă și se topesc una în alta, ca piese ale aceluiași edificiu, convertite într-o unitate indestructibilă. Și totuși...

În ansamblul unei cetăți hidrotehnice, barajul rămîne un punct suprem, ca un simbol. Barajul e un gînd înfăptuit în piatră, edificiul cel mai simplu, cel mai lipsit de ornamente, cel mai impunător, cel mai definitiv, cel mai patetic. În acest munte de piatră care ține pe umerii lui un fluviu, artificul, ca la toate producțiile geniale ale minții omenești, nu se vede. Nu se vede elaborarea înterioară, se vede doar opera, perfectă, rotundă, totală, ivită parcă dintr-o singură suflare. Și dacă există, pentru fiecare din noi, un moment, cel puțin unul, inevitabil, cine, cineva sau poate propriul nostru gînd, ne întrebă: „Ce-ai făcut pînă acum?”, deci ce-ai făcut în viață, există și un om care poate răspunde simplu și bărbătește, numind, laconic, numai fapta. Este omul care poate răspunde: „Am făcut un baraj, ca să opresc apele unui fluviu”.

Ultimii dintre cei care au oprit apele fluviului se pregătesc acum de plecare. I-am văzut, în aceste zile, îmbarcîndu-se în autobuze și camioane, i-am văzut întirziind lingă scara mașinilor, trăgînd ultimul fum de țigară, îmbrățișînd pentru ultima oară panorama construcției. „Gata, băieți, plecăm!”, se aude o voce, se aude și claxonul mașinii din capul coloanei, dar strigătul se va repeta de câteva ori pînă cînd, în sfîrșit, oamenii urcă. Niște oameni se despart de niște locuri și de niște ani, de o tinerețe a lor, de o geografie devenită propria lor geografie, transformată în album

familial, de o istorie devenită, la fel, a lor. Mi se spune, curios, că cei ce se dezlipesc cel mai greu nu sînt localnicii, calificați aici și deveniți de curînd constructori, ci constructorii cu școala Vișeului, a Bicazului și a Argeșului, acești romantici sau profesioniști ai provizoratului, care n-au cunoscut niciodată tihna așezării definitive într-un loc anume, într-un oraș, într-un sat, pe o stradă, sub un cer împărțit pentru ei, sub un acoperiș care să le aparțină mai mult de un an sau doi.

— De la un timp, totuși — îmi spune Sălăgeanu — îți dai seama că ceva nu mai merge, tinjești, ceva îți lipsește și nu știi ce. Acest „nu știu ce” e, pentru fiecare, un lucru foarte concret, uneori foarte mic, te și miră cînd auzi de el. Eu mi-am dat seama de mai mult timp că îmi lipsește ceva, dar nu știam ce și nu-mi găseam locul. Pe urmă, iar nu știu cum, așa, într-o zi, am înțeles că-mi lipsește un anume zgomot familiar. Și ceea ce e curios este că zgomotul acesta familiar, particular, nu s-a mai auzit, nu l-am mai auzit de cîtiva ani. Este vorba de mașina unui anume Pricop. Acest Pricop, Aurel Pricop îi zicea (poți să notezi cu toată încrederea numele, chiar așa e), conducea o mașină cu aer comprimat, un „berbec” cum îi spunem noi, cu o forță de șase tone, cu care a bătut palplanșele, îți amintești, scîndurile acelea de metal înzidite în digul amonte. A bătut așa multă vreme, el și echipa lui, bum, bum, zi și noapte, bum, bum, bum, mereu, în același ritm, neobosit, egal cu sine, fie că era iarnă sau vară. Ne obișnuisem cu zgomotul acesta și nu-l mai auzeam, era ca un metronom, ca un puls. Și nu-l mai auzeam, fiindcă ritmul acesta nu se schimbase de loc, niciodată, nu deviasse și nu bătuse niciodată străin sau calp. Ca să menții o mașină în aceeași cadență, în ciuda condițiilor grele, a apei care roade metalul, a iernilor care-l îngheață, nu e de loc o treabă ușoară, dar nu asta voiam să-ți spun. Voiam să-ți spun că n-am mai auzit de mult acest zgomot, și anume de la cea dintîi pușcătură sub Dunăre, cînd „berbecul” și-a încheiat rosturile aici. Sînt de-atunci aproape doi ani, și uite, din tot ce s-a întîmplat și s-a petrecut pe șantier, acum asta-mi lipsește, mașina aceea a lui Pricop, mașina aceea a începuturilor.

Inginerul Gh. Sălăgeanu, căpitanul rămas ultim pe punte, se pregătește și el de plecare.

Romanticii și profesioniștii provizoratului pleacă, lăsînd în urmă lucruri durabile, menite să înfrunte eternitatea.

La revedere, toamnă 1971. Ultima toamnă a șantierului, ultimul act, înaintea marelui gong inaugural. Barajul de la Porțile de Fier este gata. Încep să se audă din nou, în toamna aceasta, apele.

Hic PURCARU

NELINIȘTILE CĂLĂTORIEI

HAIDA-DE, pe mine vor ei să mă tragă pe sfoară! ? Sint vulpe bătrână, chit că n-am împlinit încă șaisprezece ani și sint corigent la trigonometrie, dacă vreți să aflați amănunte, întrebați-l pe Baravulche de matematici : expresia cu vițelul la poartă nouă lui fi aparține, oricum la tablă n-am reușit niciodată să dovedesc că sint totusi un băiat dezghețat, ba că mă pricep la treburile mult mai complicate. De pildă, știu mai bine decât toți, chiar și decât nea Tache de la comandamentul de apărare pasivă din turnul primăriei, că înainte de-o oră nici un avion, cit ar fi el de dat dracului, nu va bizii deasupra acoperișurilor. N-are cum. N-are de ce. Nu încurcă ei orele, cum bine spunea unul aseară la radio, când unchiul Felix a lăsat din mână butonul ca să-și frece palmele „uite că Hitler a dat-o în bară ! Se dărimă șandramaua !...“

E adevărat, lucrurile nu ies întotdeauna ca la carte, avioanele astea, orice ai zice, nu sint o cîrd de biblici, pe care să le ușiești cu un băț. Au și ele dichisul lor. Dar că vin în fiecare zi pe același fir al cerului, cu aceleași spaime, asta e sigur, e un ce precis ca ceaiul de la ora 8, când se mai țineau obiceiurile bune. Dacă te pretinzi bombardier, ori vii la țanc, ori te fluiere și copiii — și atunci scaldatul, filmul cu Heinrich Georg de la „Gloria“, întîlnirea cu Marilena, cearta cu cretinul de Timiș pentru timbrele din Maroc, toate nimicurile astea nu mai au, pe cuvîntul meu, nici un rost... Trece avionul prin nori, foarte bine : stai frumos să vezi ce face, ce gînduri are, și te lași furnicat de lunecarea lui formidabilă printre baloanele antiaeriene. Cu alte cuvinte, îți pui pielea la adăpost, ca șobolanii, pentru că ora care vine nu mai e oră, minutul nu mai e minut, iar clipa, dacă fulgăiește cu oțel și cu foc, e sus, e cumplită, ascuțită și rea... Pot să vă dau în scris că înainte de-o oră avioanele nu vor urca la orizont.

Nu-mi pasă de panglica violetă a sirenei, care șerpuiește pe deasupra și se încurcă în șirul de plopi ai grădinii. Să urlu în chipul ăsta cu o oră

înainte de atac, însemnează să-ți fi pierdut mințile, să-ți dovedești ție, comandament german, că nu mai ești în stare decît să visezi cai verzi pe pereți. Și cum rămîne cu victoria finală, cu proclamația, cu noua ordine și cu toate pâlăvrăgelele celelalte ? Nu face nimic ! Pînă vin, în sfîrșit, avioanele, ai destul răgaz să-ți amintești cum altădată mergeai să dai la pește cu nea Tandică, cînd nu se prindea mai nimic, în afară de două-trei cuțitoaie, și te fura somnul dulce sub o salcie, după care apa tocmai bună de scaldat te chema în bulboanele ei. Mai ai timp să-ți aduci aminte și de zilele frumoase, cînd mama te chema la masă și supa aburea în farfurii, alături aromind coșul plin cu piine prăjită și cineva șoptea că la urmă avem o surpriză — lapte de pasăre sau gogoși înfuriate, — frațele meu Tityre le văzuse în bucătărie, sub șervet. Într-o oră îți poți pune în ordine atlasul, planșele, compasul, e destul timp să te poți îngropa de trei ori în adăpostul săpați în fundul rpei. Numai dacă sirena n-ar rage ca o smintită, trezind pînă și coropișnițele și miriapozii. Nu zău, asta miroase a glumă proastă, parcă cineva ar avea interesul să ne scoată din minți, de altfel ăsta este și rostul, hitleristii ne-au învățat bine jocul.

Privesc prin fereastra magaziei și-i văd pe nea Tache și pe cei trei ostași îndemnîndu-i pe ceferiști să încheie mai repede decuplarea. Pe linii, dincolo de pod, dingoanele deabină încep să se dizolve, vagoanele. Să fie liniștiți: bombele nu le vor lovi împreună, le vor bubui separat, unul cite unul pe drumurile lor nesfîrșite... Atîta pagubă ! Oamenii aleargă injurînd, întind prelate de camuflaj pe chesoanele abia încărcate la Arsenal. Nea Tache gîfii și sare cite trei traverse deodată, de la un macaz la altul, iar coana Vrăbîasca, pe care a urmărit-o în războiul celălalt zepelinul, se grăbește să-și descurce dintre sirmele semaforului bibilicile, să nu i le mitalizeze americani.

Urmăresc liniștit foiala din gară. Atîta zarvă, și nici un călător ! Mă simt astăzi minunat, mai bine decît oricînd. Numai cei ce n-au călătorit, ca mine, își pierd capul. E o so-

coteală cu totul simplă : avioanele au decolat de la Foggia nu mai de vreme de 5 dimineața, viteza lor de rutină nu putea trece de 240 km pe oră. E limpede ? Înainte de prînz, pentru cine mai prînzește de vreme, nu vor fi aici, doar numai dacă comandamentul aliat nu și-a pierdut și el busola și a ordonat escadrilelor să facă ceva minuni. Calculasem și o variantă cu viteze mai mari : nimic neprevăzut. M-am folosit, ca de obicei, de instrumente sigure : un glob al pămîntului, confecționat la Brașov, o hartă a Olteniei, mototolită după oglindă (comisarul Stănescu, la descinderi, caută tot chestii d-astea), în sfîrșit, o riglă metalică și un compas nemțesc. Fără îndoială, mi-ar fi fost de folos un mic Larousse (bunică-mea : „îți voi procura unul după ce vei lua corigența !“) și, vis al nopților, mele de studiu, un atlas amănunțit, cu toate insulele Oceaniei. În lipsa lor însă mă descurcam cu ce aveam. Și, în mai toate expedițiile pe care le întreprinsesem pînă atunci, fără falsă modestie, mă descurcasem admirabil.

IMI PLAC LA NEBUNIE călătoriile. Cînd se încheiase, cum se încheiase, anul școlar, singura notă măgulitoare fusese la geografie. La alte materii mai șchiopătasem, ca orice școlar demn de respect. Bombardamentele timpurii mă salvaseră. O singură corigență nu mă deranja, cînd mi se ofereau, pe negîndite, aproape două luni în plus de vacanță. Puteam să citesc în tihnă romanele de călătorie, cataloagele cu corăbii, șterpelite din biblioteca unchiului Paul, plecat cu regimul lui să cucerească planeta. În magazinul din preajma gării, unde tata ținuse cîndva, în vremuri bune, lemne și n-avea loc de mulțimea de piei de iepure, era acum curat, deși blănurile imputite mai scu-

turau la atingere puderie de molii și gîndaci ruginii. Aici îmi instalasem un admirabil cabinet de studii, după modelul „bibliotecii“ lui Montaigne, așa cum se înfățișa în cartea de franceză. Pusesem o firmă la intrare, care mă scutea de vizite nedorite și sub care trecusem în fals numele lui Goethe, pentru că numele ăsta face oricum impresie și-o interzicea chiar și pe Marilena, care n-a auzit de el și nu-l va cunoaște în vecii vecilor. Ai mei plecau în zori la serviciile lor, îi apucau alarmele pe cine știe unde, împreună cu colicele cunoscute, după ciorba de știr acrită cu oțet de prune. Mă așezam împărătește într-un fotoliu deschis și, îndată ce trăgeam pe mine pătura militară, simțeam că mă desprind ca de-un țarm, pornind în întîmpinarea aventurii. Pe la nouă, cînd stomacul începea să chiorăie, ieșeam puțin în grădina să respir aerul dimineții, prilej de-a cerceta cerul. Întotdeauna nori Cyrus, străvezii, incurajatori. Asta însemna că n-o să scăpăm nici astăzi de alarmă și de tunetul surd al motoarelor, că Marilena mă va întreba pe la 10 dacă nu vreau să o însoțesc la tanti-sa, la Teiș. Marilena e fată bună, cred că așteaptă de la mine sentimente decise, are trupul tare și parfumat, buzele ei spunînd gogomăni de zile mari mă scot din minți, sint bine arcuite, cărnoase, fremătătoare, mereu chinute de dinții albi și sticloși, iar în colțul stîng al gurii poartă o aluniță nebulună ; îi cuprind uneori talia și-o string cu dorința de a-i auzi neîntîrziat gemetele fără scăpare. N-am să pot ieși însă nici astăzi, n-o să-i convină zvăpăiatei. Am încă de citit, am treabă, mă așteaptă Sahara, mă cheamă Antilele, Guadelupa..

Călătoream curînd în preajma piramidelor, îmi feream vederea de plesnetul vînturilor uscate, ascultam foșnetele misterioase ale Nilului, calculam debitul marelui fluviu și cumparam terasamentul căii ferate din fața porții. Potecile munților Cordilieri mă atrăgeau irezistibil, căutam peșteri cu picturi murale necunoscute. Într-o ambarcație sveltă încercam să

traversez unul dintre lacurile continentului negru. Atunci începeau sirenele să urle, nea Tache trecea îndată spre postul de observație. Apoi începea uruitul monoton al vagoanelor, spart din când în când de loviturile tamponelor, căutându-se orbește pe liniile secundare. Mă umfla de ris graba oamenilor înaintea atacului aerian, era mult prea devreme, ceasul în împrejurări d-astea nu arată nimic, ca o cutie de cremă de ghetă aruncată pe trotuar. Și Vrăbiasca, blestemând pe nemți pentru că ei începuseră... Avea timp să-și adune toate bibilicile de prin șanțuri, de pe sub podețe. Deși are ceas electric și două peroane, gara noastră nu reprezintă nimic. Chiar dacă ne aici trec zi și noapte, de își înnebunesc auzul, trenuri cu benzină pentru al doilea front și trenuri cu chereștea pentru sicriile Europei. Calculasem toate acestea foarte precis... Trebuia să mă trag repede din expediții — tocmai mă aflam undeva în Alpi, și coborișul grăbit îmi putea scriinti piciorul... Mă propteam la fereastră, sticla era întunecată, dar se vedeau bine și gara și podul care trece peste Ialomița. Podul asta îmi amintește de fiecare dată că am stomac și că cineva îl strânge în gheare, pe dinăuntru. Nu știu cum să-mi explic asta.

Aș putea gusta din arpacașul pe care mi l-a fiert mama și care stă acum frumos acoperit în cămară. Dar este mai înțelept să nu mă inghesui, să-mi păstrez porția întreagă pentru la prinz. Îmi place arpacașul, așa cum îmi place călătoria. N-am de ce mă plinge. Aș fi vrut să ție cât mai mult rezerva noastră de arpacaș, pentru ca mamei să nu-i mai vină niciodată în gând să mă trimită la capătul lumii, la unchiu-meu, dirigintele poștei din Găești. Acolo, pentru o fiertură leșinată aș fi devenit cu siguranță argat cu șorț și s-ar fi dus dracului lecturile, expedițiile, Marilena. Îmi plac călătoriile. Îmi place arpacașul. Arpacașul acesta cenușiu, lipicios, cam sălcu și cam sărat, grozav, la urma urmei. Nici nu-mi doare alceva.

CA SĂ AJUNG LA CĂMARA înseamnă să trag drugul la ușă, să trec prin spatele gării, unde în grădina Marilena își întinde picioarele alea splendide în șezlong și se face că citește. Să cobor în cămară. Dar timp pentru așa ceva nici n-a mai rămas. Ora calculată a sosit. Ceasul de bucatărie arată 12, comandamentul aliat n-a făcut nici de astă dată vreo minune, nea Tache și-a îndeplinit patriotic serviciul, învîrtind un ochean pe deasupra casei lui Niculcea, cel cu nevasta tânără, și mai ales pe la fereștele ei. Ca orice funcționar conștiincios, îndeplinesc cu sîrguință ordinele antoneștilor: sunase alarma încă de dimineață, ca să se achite cu o oră mai devreme de sarcini, cum scria în proclamație. Cît privește pe cei de la București, se văzuse cît de colo că trăiesc toți cu frica în oase, înnebuniți de veștile proaste de pe front, unde nemții pierd terenul de sub picioare. Fiecare avion, bîzîind pe deasupra capului, îi aruncă în panică.

Începea să se distingă zumzetul știut, surd, masiv, ca al unor ciocane lungi căzînd în funduri de apă. Pentru o clipă aveai impresia că cineva, foarte supărat și foarte surd, a început să cînte. Scoteam din cufăr harta mototolită și, sărînd gardul din-

spre Diaconu, mergeam în fundul grădinii.

Adăpostul era un șanț acoperit pe jumătate, cea mai reușită operă a lui unchiu-meu Victor, arhitect căruia clienții îi făceau fără încetare o mie de reproșuri pentru neajunsurile construcțiilor clădite de el. Avea acoperiș de birne, peste care pămîntul se bătătorise, o ferestruică zăbreliță și capac greu din lemn negeluit. Ca în fiecare zi, coboriseră treptele tăiate în humă toți vecinii noștri — și colonelul Zamfirescu, și familia Preotescu. Domnul Preotescu ținea să ocupe locul cel mai afund. („Tremuri, domnule? Ești neam de fricoși!“; „Ei așa! Sint numai extrem de prudent“.) Venea, dacă n-avea cartofi pe foc, și Marieta Sima. Cîțiva bărbați de la stație, privind chiorîș cerul, apreciau din gura adăpostului înălțimea valului argintiu de bombardiere: „2500! — afirma careva. Mai jos decît ieri. Tactica lor este să coboare în fiecare zi mai mult, ca să ne dea în cele din urmă un atac razant“. „Fugi de-aici! Sint pe puțin la 4000 de metri“, vorbea ca în vis Marieta Sima. Marieta Sima, croitoreasă, se descurca mai bine în sistemul metric. Colonelul, pensionat doar de cîteva

oprea sub crengile înflorite ale unui prun și privea pieziș pilcurile de avioane. Cu mîna tremurîndă își încărca țevile puștii. „E nebun“, decretau cei din tranșee, stringîndu-se unul lingă celălalt pe-o scîndură inchipuînd o bancă. Avioanele zburau acum deasupra capetelor.

Priveam cerul. Grozav spectacol: cum se mai umflau norii. Italia ieșea deodată din ape albastre, suplă și înaltă, cu golfuri și promontorii nebănuite, ca să se răstoarne pe cer ca Urșa Mare, apoi ieșea din valuri un bărbat cu halebardă și îndată, vinăt, înspumat, tropăind prin spații, un cal, și curînd ieșea din spume o mătușă a lui taică-meu, cea care a fost la Viena în 1932, bătrînă, căutîndu-și încă salba furată în ziua nunții, și ieșea și balonul lui Picard, vedeam nacela lui atîrnînd sub cer, și ieșea un soldat care semăna cu o rișniță de cafea, dar era înalt ca și Italia și în ape începeau să tremure deodată stelele, să strice liniile adîncurilor. Nu erau stele. Proiectilele antiaeriene explodau scurt, semănînd lagunele cu flori albe, rotunde, și golfurile se umplea de fum. Un avion era lovit: geamătul lui înfiora văzduhul. Dar a-

Ovidiu GENARU

nou născut

**Bucură-te noue
ilustra lebadă a lunii vislește
sporește lumina pe lacuri
și munții sint atît de înalte
morminte de roade
numai pe-aici sprinceana Costinului
e miezul vergilian de floare
și sufletul tău se va lega de toate
mai veșnic decît de trup.
Au nu cumva de pe-acum și se pare
că ești pasărea vestitoare
cu o rază de viitor în cioc ?**

liră de toamnă

**Vintul răsfoiește cronici, frunzele pădurii ard.
Floarea ce-am aprins aseară se-ofilește pe cărare,
timpla mea de cîntăreț cit și cui s-o mai împart
piatra asta de mormint fragedă și gînditoare.
Pe sub trunchiuri de mesteceni stau în umbra lor de lapte.
Unde-s paserile verii dacă nu la mine-n carte ?
Eu rămîn tot sub luceafăr fie ziuă fie noapte
cît ar fi el de deasupra, de aproape și departe.**

**Stau în luminișul limbii ca-ntr-un rai fără paragini.
Mîna mea cade pe liră dintr-o frunte înzeită
care știe să se-mpartă în privesți și imagini
unde frunza este scrisă și cîntată și sfințită.**

luni, se pare în urma unor erori în aprovizionarea frontului, se enerva: „Civili! Cum puteți, domnilor, să faceți calcule atît de aproximative? 5000, nici un metru mai sus sau mai jos!“

Cu pas măsurat și opriri indignate, sosea pe poteca dintre pruni socrul Marietei Sima, un octogenar tanțoș și drept ca un steag. Purta în mînă o pușcă de vînătoare, cu cocoș. „La adăpost, la adăpost, domnu' Iuteș!“ îl întîmpinau cei de față. „Lasă-i să treacă, nu-mi pasă“, le răspundea bătrînul. „Dar ne descoperi, domnule!“, se răstăea colonelul Zamfirescu. „De la 5000 se vede perfect și nasturele de la vestă. Dacă te observă înarmat, își deșartă pe noi tot sacul...“

De altă părere, domnul Iuteș se

vioanele continuau să tălăziască înainte, spre Cimpina, spre Ploiești.

Toată pricina era petrolul. Îl gustaseră iunkerii și baronii. Era bun. Nu-l puteau da din mînă. Parcă petrolul asta ar ține de foame. Ca arpacașul... „Nu te încăpățîna, domnu' Iuteș! Strică să mai trăiești un andoi!“ „Nu mai am chef să mai trăiesc nici o lună!“ răspundea maiestuos bătrînul. „Dar să știți de la mine, nu mă las pînă nu dobor măcar unul. Cu țeva stingă bat fără greș la 300 de metri! Il dau jos cît ai zice pește!“ „Lăsați-l în pace de boșorog!“ încheia noră-sa, Marieta.

Asta însemnează că am calculat bine, mă felicitam în răstimpuri. Păi nu? Mai e vreo îndoială că au plecat la 5 fix de la Foggia, că au avut o

medie orară de 240? Și e mai mult ca sigur că se vor întoarce de la Ploiești exact pe la unu și jumătate, ca să prindă cina înainte de căderea nopții. Sint ceva kilometri de înghițit! Toată întinderea așezată pe harta asta. Într-o singură zi. Drumurile, vezi bine, cu cît sint tăiate mai aproape de cer, sint mai scurte. Geografia este cel mai interesant lucru de pe lume. Face să trăiești pentru așa ceva, pe cuvîntul meu. O prețuiesc. Îmi place. Și arpacașul e bun. Îmi place. Fără arpacaș, călătoriile mele... Stai să vezi: a sosit ora prinzului.

DACA, în loc să clănțane ca șobolanii în adăpost, deșteptii aștia ar urmări pe hartă, ca mine, mersul lucrurilor... Cînd au intrat nemții, dealde Preotescu s-a lăsat tras pe sfoară. Îi amărîse mintea idealul despre ordinea prusacă. Grozav! Dar Hitler căuta cereale și petrol. Făcea în felul lui, călătorii. Era evident. Degeaba se dădea în vînt bietul avocat să-i cumpere colonelului Sturm o ediție Schiller editată la noi Preotescu, Zamfirescu și alții, că mai sint alți doi pe care-i știu numai eu. Își închipuiau că nemții n-au o ediție Schiller, ei care tipăresc de la Guttemberg încoace numai pe Schiller. Călătoria te învață de toate, printre altele, cît ești de mizerabil dacă te cheamă Zamfirescu, sau ca pe celălalt doi, pe care-i știu numai eu. Călătoria te învață cît ești de naiv față de ei toți... Sint naiv și poate neputincios, nu zic ba, pentru că n-am mîncat astăzi mai nimic. Arpacașul pregătit de mama îl vom mîncea abia la 4, cînd se vor întoarce ai mei de pe la servicii. Călătoria este cea mai frumoasă dintre ocupații, pentru că prin ea îți dai seama cine ești și ce vrei pe lume. Din acest punct minuscul de pe hartă, întărit măgulitor cu tuș, poți judeca lumea și oamenii cu mintea limpede. Banalități! Parcă eu nu știu prea bine că sint banalități? Geografia este, zică ce-ar zice profesorii, o fereastră deschisă... O știință a evadării... Ce idee! De ce să evadezi? Toate sint bune, lumea își vede de treabă, trenurile trec, stăm la adăpost cu plăcere, alții îi însoțesc pe nemți pe front, de asemenea cu plăcere, unii mai și cîntă, uneori, la radio, la ora ostașului. N-am de ce să mă plîng. Sint liber, pot să citesc cît mi-o pofti inima. Pot străbate Sahara.

Arpacașul! Uite, mi-a venit o pofță nebună să mă strecor în cămară și să înfig lingura în pasta groasă, îndulcită cu zaharină. Să mă satur pentru toată ziua. Ai mei nu se poate să nu fi înfulecat cite ceva, pe acolo pe unde i-a prins alarma, se știe că spaimile fac o foame de nu mai știu pe ce lume te afli...

Stau rezemat cu coatele pe pervazul ferestrei și savurez fiecare lingură. Geografia este o știință exactă, ca atare îți oferă ceva ce seamănă cu explicațiile. Arpacașul e bun, are un gust nu cine știe ce, dar e foarte hrănitor, conține o grămadă de substanțe nutritive. Geografia îți destăinuie intențiile oamenilor, de pildă teoria spațiului vital... Nu cred să faci rău la stomac, de vreme ce se extrage din cereale, chiar dacă se oprește printre dinți sau alunecă pe sub limbă și n-ai cum să-l prinzi în

(Continuare în pagina 18)

NELINIȘTILE CĂLĂTORIEI

(Urmare din pagina 17)

măsele. Strămoșii noștri s-au hrănit de-a lungul secolelor cu arpacaș, iar soldații lui Napoleon au cucerit... Dar nemții? Ei fac excepție! Ignoră arpacașul, disprețuiesc geografia. Au luat Grecia drept provincie teutonă, Libia și-au agățat-o la centiron, în loc de arpacaș au recurs la supe sintetice și alte porcării d-astea. Nu apreciază marile virtuți ale arpacașului. Să le fie de bine! O să le pară rău. Stomacul și-l încarcă în ciuda prescripțiilor medicale. Infulecă, se îngrașă. Toată noaptea au trecut trenuri încărcate spre depozitele lor. Arpacașul, când devine pastă, ia-l puțină dulceață, dacă ai dulceață, ia-l simplu dacă-ți convine, și să mă bată cerul dacă nu e mîncare domnească. Prin gară au trecut ieri vagoane cu păsări de la ferma lui Corbescu, vagoane frigorifice cu unt proaspăt, învelit frumos în poleială. Arpacașul te satură din trei patru linguri. E bun arpacașul! Poate că nu e treaba mea să tot înnumăr vagoanele, trenurile: am arpacașul meu, nu mi-l rîvnește nimeni și, pe legea mea, e bun și consistent. Cîte trenuri au trecut săptămîna asta? Victor Potîngă îmi spune că la ei în fabrică se lucrează numai pentru fasciști. Haine cum n-a mai văzut nimeni de mulți ani, mobilă, obuze grele, șezlonguri, șoșete, catarama, avioane — cîte și mai cîte minunății — toate sînt pentru războiul lor!... Cirnații se fac după rețetă venită de la München. Au o aromă tare și glumeață, așa cum se cere la carte. Poate că ar merge cu arpacaș... Arpacașul, bine măcinat, amestecat cu condimente, îi este superior, cu condiția să nu miroasă a șoareci... De ce n-or fi preparînd chimiștii nemți erzațuri din arpacaș? Ieftin. N-ar mai risca să piardă războaiele. Ei se mint, bieții, cu smîntîna, cu mierea, de pe unde le găsesc. Și găsesc, vai de mama lor. Munceste de-i sar ochii nea Ion, aici într-o vale de pe Dîmbovița — o toamnă, o primăvară și apoi o vară întreagă. Cînd e gata, vine la primărie șeful și rechiziționează pentru Hitler totul. „Pentru campania din Norvegia, nea Ioane“ Norvegia! D-aia e bine să te fi călătorit! De la Corbescu pleacă vagoane cu struguri aurii, care ridică moralul trupei, mai cu seamă al comandamentului german din Belgia. Cit despre petrol și chereștea, să nu mai vorbim; nu poate omul să asculte susurul stelelor, noaptea, că uruitul roților de tren îl scot din pantofi. Cisterne, cisterne, toate pline ochi, platforme cu bușteni și scindură pentru cazematele din Normandia. Bombardează aliații Frankfurtul sau Hamburgul; nemții le reclădesc cu scinduri scoase din pădurile de la Moroeni și de pe Păduchiosul, și mai fac și cîteva poduri, ca să aibă pe ce se retrage. Confortabil, cu mașinile. Și poate că-ți și convine să faci pe stăpînul omenirii, dimineața, cînd îți sosesc la peron

trenurile încărcate cu petrol, cu lîna, cu ouă, cu mezeluri. Comisarul Stănescu închide tuturor gura cînd e vorba de alde d-astea, dar să stea el o noapte, aici, la fereastra magaziei mele, să vadă ce vad eu, în timp ce arpacașul îi umflă mațele. Gura! Am început să cîrtesc și, zău, n-am nici un interes. Sînt, cu oarecare aproximație, fericit. Am porția mea de arpacaș, nu slugăresc la cocina lui unchiu-meu, dirigintele din Găești, și pot să călătoresc oriunde îmi pofteste inima. Cine se îndoiește că toată lumea e a mea? Acopăr cu capacul cratița cu arpacaș, iau cartea cu fotografia și, adio! Intru triumfător în golful Lamentin din Gadelupa (60° lat., 20° long.) și salut, cu o fluturare leneșă de mină, lanțul marilor vulcani.

MIȘCĂRILE SEISMICE sînt de mai multe feluri, după cauzele care le produc. În Antile, deplasările foarte profunde ale scoarței creează adesea trepte ale solului ce depășesc o jumătate de metru. Dincoace, mai spre deal, pămîntul se cutremură de-un sfert de oră pentru că-l pisează fortărețele zburătoare, probabil pe la Cîmpina, Băicoi, Ploiești. Scoțînd fum pe coadă, ultimele aparate, amarnic lovite, se întorc spre bază. Speră să aterizeze omeneste pe vreun insul, pe vreun roghină. Sirena urlă din nou din toate puterile. Nea Tache se oprește, trecînd dinspre postul de observație: „Pe azi am încheiat socotelile. Pînă miine ne putem vedea liniștiți de treabă. Iar miine, poate avem norocul să plouă. Ce mai faci?“

Întrebară avea haz. „Mulțumesc, nea Tache, cu ale mele... Antile, Alaska, Coasta de fildeș...“, „Colonelul a trecut spre casă?“ „De mult“.

Părea destul de vesel. În schimb, domnul Iuteș... Nu l-au lăsat să-și descarcă pușca în avioane. „Proștii! Cu țeva stingă doboră pe puțin trei bucăți... Am să-l necăjesc disează pe chestia asta, la poker. Nu vii și tu? Marieta ar fi bucuroasă. Vino, nu fi prost...“

Prost eram, dar nu întotdeauna. De pildă, chiar în seara aceea, cînd am făcut o afacere de zile mari. N-am fost la poker, unde cu siguranță aș fi pierdut. Am escaladat cu pitoane și corzi elvețiene un cui de stîncă în Pamir. Fixîndu-mi piciorul cu cea mai ascuțită luare aminte, mă felicit pentru exactitatea calculelor. Varianta mea este, fără îndoială, cea mai îndrăzneată. Soarele, aplecîndu-și peste creste coama înflăcărată, apunea peste o lume...

Cineva bătuse în ușă. Mă grăbii să deschid. „Marcel Iacob!“ exclamai,

după un moment de nedumerire. „Uite domnule, ce lume!“ „Încet, încet!“ zise, și mă împinse cu brațul. „Nu e nimeni pe-aici?“ „Nimeni, vezi bine“. „Mă, să ne lămurim repede. Sînt grăbit, Am încredere în tine“. Parcă speriat, gîfîind parcă, Marcel Iacob se trînti în culcușul meu și aprinzîndu-și ceva ce seamăna cu o țigară: „Te știu băiat cînstit. Spune-mi, mă, ai cumva o haină veche, ori cum o fi, o pereche de pantaloni, niște ghete, niște teniși?“ „Poate că am“. „Mă, eu sînt — dar să nu dea dracul să spui cuiva — dezertor. Sînt dezertor, mă!“ repetă el, ca să-mi risipească nedumerirea. Îmi povesti că lucrase într-o uzină militarizată, că fasciștii îl urmăresc. „Vezi bine cum sînt îmbrăcat... Îmi trebuiesc haine civile. Urgent — urgent!“

Fusese întotdeauna un băiat arătos. Era cu trei ani mai mare, pieptul îl avea puternic, era tot numai mușchi. Copilarisem pe aceeași stradă, fusese tovarăș de joacă agreabil. Cu cîțiva ani în urmă, împreună cu Nucu Voronca, fusese prins pe cînd voia să plece într-o expediție în Africa. Erau într-a V-a și i-au eliminat din toate școlile din țară. Asta mi-a plăcut.

Îl priveam, căutînd să redescopăr în ființa lui ceva din măreția eliminatului din școală. Marcel arăta destul de prost. Ochii îi fugiseră în fundul capului, în marginea obrazului i se adînciseră cute adînci, inegale. Slăbise, părul îi era cițos, întunecat. Uneori, ochii îi sclipeau scurt, ca să evoce inteligența ascunsă prea adînc, dar și atunci se trăda în ei un fir de amărăciune. Aș fi vrut să-l cercetez mai de aproape, însă mi-era teamă să nu-l jignesc. Purta o haină militară aspră, țesătura își pierduse culoarea, mîncată de ploii, impregnată cu cărbune. Pantalonii fuseseră negreșit ai unui marinar. În loc de bocanci, purta un fel de opinci înfășurate pe dinafară cu un șiret, cu un rest de moletieră. Arăta jalnic, ca o mătură de spital.

Măcar pentru a nu prelungi studiul ființei lui, pentru a risipi din minte ideea că mi-a intrat în casă un străin cu masca vechiului cunoscut, mă grăbii să aduc din cămară cîteva țoale vechi de-ale tatii. „Sînt excelente! Ești un prieten adevărat“. „Eu te-ncaț, eu te-mbrac, neamule!“ — strigai, fluturînd în aer o pălărie melon. „Nu glumesc. Sînt pe măsură!“ „Altele, mai bune — la socru-meu!“

Riserăm zgomotos, destul de trist. Se schimbă repede. Își trase în picioare bocancii de intervenție ai tatii, cei cu talpă de cauciuc: „Vezi tu, cînd ești dezertor, nu-ți pasă dacă 40 se potrivește cu 43. N-ai timp nici măcar să te scalzi înainte de echipare. Nu vreau să mă las așteptat...“

Nu înțelesei bine la ce se referea, știu numai că începuse să-mi cam fie teamă de chestia cu dezertarea, cu ceilalți, cu alte de-astea, despre care comisarul Stănescu avea opinia lui sigură. De vorbit vorbii la început numai eu, pentru că țineam să-i povestesc cum s-a făcut minunea de s-a închis școala mai devreme, cum stă chestia cu bombardamentele, ce bine calculasem ora alarmelor. I-am povestit apoi despre călătoriile mele, și, în sfîrșit, despre marile calități ale arpacașului, cu care, hrînindu-se, lumea ar deveni mai bună.

„Arpacaș, zici? Am mîncat mai mult de un vagon. Bine că-mi spui. Ține răsplata nobilei tale milostenii“. Și, trăgînd alături o desagă, răsturnă pe-o foaie de ziar cîțiva pumni buni de arpacaș. O dată cu firele sticloase, căzură din desagă și două grenade, mari și frumoase, ca cele de prin filme. „Ciorba fără bucăți n-are nici

un gust“, spuse Marcel, zîmbînd. „Primește-le. Ai să vezi ce prinț princiar iese din combinația asta!“

S-A PUTUT și el convinge noaptea trecută că nu ne mersese nici nouă prea bine. Pe la două a sunat alarma, de data asta sirena a urlat prea tîrziu, cînd avioanele erau deasupra. Luminile din ferestrele Marietei Sima nu se stinseseră încă. Au lovit fabrica de vaselină, au răscolit cimitirul. Bombardament, nu glumă. N-au atîns gara. Toată noaptea au trecut trenuri. Cisterne cu petrol, cu vin, cu chimicale. În ce mă privește, sînt foarte liniștit și asta pentru că știu eu ce știu... Prevăd desfășurarea evenimentelor, știu că trenurile astea care s-au strecurat printre bombe azi-noapte se duc în gări mai mari și că acolo nu scapă. Le prind raidurile de zi. Ba, de la o vreme, multe nici n-ajung în gările mari. La Predeal au grijă cefești. Dincolo, spre Sighișoara și Arad, sînt alții, cine-i cunoaște? Nu știu cum se face, dar de la o vreme trenul de Craiova, spun oamenii, o tot pornește pe cîmpul gol, și se sfarmă, căci linia se întrerupe unde nu gîndești, demontată dinainte.

Am o provizie de arpacaș pentru multe săptămîni și acesta este al doilea motiv al liniștii mele. Arpacașul ăsta e miraculos, e dat dracului, îți astîmpără foamea, te îndeamnă să bei după cîteva guri zdravene de apă și, în plus, îți dă încrederea că și fără tine, toate se vor sfîrși, în cele din urmă, cu bine. Dar de ce fără tine?

AM PRIVIT O VREME prin fereastra magaziei de-a lungul liniei. Încă trei vagoane și garnitura s-a cuplat din nou. Alarma a trecut. La semafor, nea Tache a cercetat conștiincios macazele. N-are nici o imputernicire. Exces de zel. Trenul rezuma o lume întreagă. Cîteva vagoane franceze, unul danez, altele vieneze, și curînd Europa pornea spre pod, gîfîind și clătînînd sub povara petrolului. Îmi era din nou foame, doar nu fusesse de loc ușor, a trebuit să mă strecor pînă sub piciorul cel lung al podului ca să le fixez. Darurile lui Iacob. Dracu știa dacă roțile, călcîndu-le, vor izbuti să le spargă... Era de presupus că da, le legasem bine, cu sîrmă. Am alergat în fundul rîpei, în adăpostul unde prudența m-a împins de-atîtea ori, în momentul teribil, neînchipuit de frumos cînd...

...DAR despre spectacolul fantastic care a urmat exploziei regret că nu vă pot povesti nimic. Nu l-am putut urmări, după cum ar fi meritat, după cum aș fi dorit...

Vlaicu BÂRNA

Solemnitățe

Pădurea își serba centenarele
și în inima fiecărui stejar
se înscriu cercurile vii și exacte
ale anilor
care atestă școlirea lui Ștefan,
a lui Horia și Tudor,
a lui Bălcescu și a domnitorului Cuza
salutând călare
cu mâna la cozorocul de lac negru
al chipiului
împodobit cu ceaprazuri de fir.

Pădurea își serba centenarele
cu mistreții și cerbii
în ținută de gală,
cu vigilența nocturnă a bufnițelor,
cu tot păsăretul în pene
în frunte cu ciocănitura
care bătea ritual
și porțile de Maramureș ale cerului.

Camil BALTAZAR

Frumoasă, lungă, toamnă...

Septembrie cu-obrazu-mbujorat
De revărsările de vară,
Este atotputernicu-mpărat
Al tuturor culorilor ce dară
Verii nebănuitul ei carat.

E o luxură-a toate,-n policrom
Veșmînt, fără asemănare,
Prin chipul cum în fiecare pom,
Culorile, în lentă decantare,
Își schimbă, nalt, atom lingă atom.

Frumoasă, lungă toamnă românească,
Cu-acel metalic zvon de roadă,
Tu faci în noi ecourile să crească,
Fiind cea mai năpădită de podoabe,

Iar gliei dai, prin multele contraste
Și prin cromaticele ei obade,
Timbru din tandrele cantate faste.

Constantin NISIPEANU

Tristeți

De câte ori iau timpul ocean
și privesc înapoi mă întristează unele
prejudecați, unele măști, așa cum mă întristează
catargele corăbiilor cînd depărtarea
le soarbe din cupa orizontului tacticos
cum ar sorbi o ceașcă de cafea.

Mă întristează stelele și luna cînd norii
chinuiți de foame încep să le roadă
în dinți cum își rod ciinii ciolanul.

De câte ori iau depărtarea ocean
și privesc de pe țarm cum se dezlănțuie marea
împinsă din spate de pieptul robust al furtunii,
mă întristează pumnii matoșilor pe care
ii simt sîngerînd cînd izbesc uraganul în frunte
să-l amețească, să-i imobilizeze turbatele
gheare ce încearcă să frîngă luntrea în două.

Mă întristează unele nopți somnoroase
așa cum mă întristează umerii cînd
apasă cu toată greutatea pe ei
răspunderea depărtărilor.

Toate aceste amare tristeți
le-am imbarcat pe o luntre
și le-am dat pe seama valurilor,
și a vîntului, să le împingă din spate
spre gura căscată a nopții.

Emil GIURGIUCA

Coresi

Legatele deschise de sub peceți fierbinți
Ca vechile pămînturi de vis ce-ajung la noi
Lucrate de unelte de mină de părinți,
Un abur de pădure înaltă de pe foi.

Și astfel primăvara începe-se. Ca inul
De moale e suflarea și lemnele-nverzesc
Iar sufletul, aprinsul, ca pe-un sfînt aer ținu-l
Și-l poartă peste pagini cuvinte ce slujesc.

Întoarcerea

Toate se-adună ca roua din frunză.
Pădurea a venit lingă pridvor,
Greierii, holdele dau să pătrună
Cămara inimii fără zăvor.

Copilul sunînd din buciom de corn,
Turma pe rouă de iarbă călcînd
Și ciutura albă din care îmi torn
Pe față șuvoaie de soare, de-argint.

Cuvinte netrecute-n dicționar
Care mihnite tăceau că în curînd voi pleca,
Vorbele mici uitate-n ogradă răsar
În preajmă îngîinînd : abua, abua.

Anghel DUMBRĂVEANU

Pasărea

Pasărea s-ascunde toată ziua de mine.
Uneori o văd trecînd pe rîu și uitîndu-se-n apă,
Uneori rămîne pe-o piatră și-ascultă.
Aș vrea s-o strig, dar pleacă din nou,
De parc-ar duce mesaje ciudate
Între un lucru și altul.
— Vino, îi spun, s-apropie seara,
Vino și dormi între cuvintele mele,
Spune-le zborul tău și mirarea.
Dar pasărea tace și s-aruncă în cer,
Între semințele nopții.

Tirziu, vine în vis și mă cheamă
În iarba rară și arsă a verii,
Spune ceva neînțeles și se preschimbă-n femeie.
— Tu ești femeia mea pe care-am pierdut-o,
Lasă-mă iar să-ți ating trupul cu buzele.
Tu ești femeia mea, îi spun alergînd,
Lasă-mă să-ți mîngii părul cu miros de soare.

Dar ea tace și se-ndepărtează mereu,
Și brațele ei se preschimbă în aripi,
Și mersul ei se preschimbă în zbor,
Și devin singur ca la-nceput.

Ioana Kassargian :
Muzica

Tudor GEORGE

Clipa alpină

Prea răbdător,
de fiecare pas
Cu care-alint nebănuita treaptă,
Cu priza mîinii tandră și-nțeleaptă
Mulîndu-se-ntre stînci ca-ntr-un pervaz,

Tot strădui către-o creastă ce m-așteaptă
În empireul ei, să fac popas,
Nimbat de nori,

într-un olimpic ceas,
De mult rîvnit, din vremea mea înapță !

O, alpinism de taină

— trudnic spor,
Cu deștele,
cu coatele,
cu pieptul —

Străin de grija și de fala lor
Escaladînd tot muntele,
d-a dreptul !

Tot timpul meu
contras doar într-o
Clipă !

Mi-am preschimbât tîrișul
în aripă !

Teatru

Teatrul „Maiakovski” la București

Se împlinesc zece ani de când bucu-reștenii au făcut cunoștință cu Teatrul „Maiakovski” din Moscova. În 1967, Nikolai Ohlopkov ne înfățișă admirabila *Poveste din Irkutk*, o simfonie lirică la patru plane (două erau chiar pe scenă), drama *Hotel Astoria* și comedia *Viori de primăvară*. Reputatul om de teatru continua, în forme cutezătoare și cu o gândire originală, crezul artistic al întemeietorului acestei scene, Meyerhold, care a impus noi modele de expresivitate, prin expurgarea actului scenic și stilizarea extremă a imaginii. Azi, noul conducător al instituției, Andrei Gonțearov, pare a opta pentru o soluție de continuitate creatoare, centrând riguros metafora scenică pe personaj, căutând nu o ambianță telurică, ci o stare de spirit, sugerând o posibilitate directă de dialog între eroi și spectatori, pe un fond confesiv și într-o structură accentuat lirică.

Probabil că și în alegerea literară e infuză ideea lui Ohlopkov că proza lui A. Fadeev, unul dintre marii realisti ai epocii sovietice, are virtuți dramatice, căci Ohlopkov a dramatizat și înscenat, înția oară, *Tinăra gardă*. *Infringerea*, viguros și tumultuos roman de tinerețe (1927) al aceluiași autor, e adaptat acum de M. Zaharov (care semnează și direcția de scenă) în colaborare cu I. Prut, ca un poem dramatic-muzical. Pe scena nuda, pe un platou negru, înclinat, mărginit doar de câteva trunchiuri de arbori care capătă, din cînd în cînd, ciudate fosforescențe (scenografia V. Levental), e răsfoită cronică patetică a unui detașament de partizani sovietici din ținutul Primorie, în Siberia extrem-orientală, în timpul vijeliosului război civil. E povestea unei lupte crîncene, de un eroism răscolitor, dar pe scenă nu ni se înfățișează nici o bătălie (ele sînt evocate excelent de muzica amplă, adîncă, sugestivă a lui A. Nikolaev și de formarea și desfăcerea grupurilor), prezentîndu-ni-se

în schimb marea preschimbare a oamenilor în necontenite și aspre lupte cu ei înșiși.

În acest fel, deși — ca în orice adaptare teatrală a unei proze analitice de intense sondaje psihologice și cu bogat comentariu al scriitorului — și aici se pierd multe din mobilurile sufletești ale personajelor și din spiritualitatea lor, ceva din esența romanului se păstrează: complexitatea procesului transformator și modelator al caracterelor, în vîltoarea unui război drept și în văpaia unei credințe noi, credința comunistă. Fadeev n-a construit scheme și nu ne-a prezentat idoli, ci oameni feluriti, puternici și slabi, minăți de incertitudini și tare morale, dar totodată capabili de jertfe sublime pentru un ideal. Acești oameni au evoluții sinuoase, cu reacții imprevizibile; ceea ce se obține la capătul cumplitului lor drum prin foc și sînge e unitatea detașamentului, a celor 19 oameni care au scăpat din încercuirea vrăjmașului, o calitate colectivă nouă, surprinzătoare și de o mare rezistență, sudată de încredere reciprocă.

Eroul romanului, Levinson, e unul din cele mai frumoase și mai cuprinzătoare personaje ale literaturii sovietice. Fadeev îl descrie ca pe un om bolnav, slab, chinuit de nesiguranță, neavînd „nici forța fizică, nici ținuta militară” necesare unui comandant de partizani. În cursul gravelor probe de foc, nevoit fiind adesea să se biruipe pe sine, Levinson se autoeducă, dobîndește experiență, stratifică înrîsul toate amărăciunile infrîngerii și sădește, în el și în ceilalți, pe acest sol sufletesc amar, o putere nouă, de neînfrînt.

Aceasta e și evoluția scenică a eroului. Actorul A. Djigarhanian îl concepe ca pe un om suferînd, suspicios, gata să se repeadă și gata să se ferească, o inteligență greoaie, un șef care nu izbuteste să impună disciplina militară necesară, care nu are nici un fel de soluție prestabilită în problemele gîngăse ale conducerii oamenilor, nici în

Scenă din „Infringerea”, după Fadeev

cele, crude, ale războiului. Personajul evoluează încet, dificil, artistul se ferește de patos și retorică, pipăie prudent drumul, e închis, interiorizat, pînă cînd cucerește autoritatea morală datorită căreia, credem, sîntem convinși că e urmat și că decizia lui, suplă, realistă, poate deveni eficace. El construiește un erou ce refuză a se recunoaște ca atare, dintr-o abnegație absolut autentică — și în această autenticitate ireproșabilă stă izbînda artistică meritorie a interpretului.

În jurul său, eroi populari configurează o tipologie pe care cele mai bune cărți, piese și filme sovietice (printre care și *Infringerea*) au acreditat-o ca definitivă pentru epoca revoluției și a războiului civil. Partizanul Morozko (I. Ohlupin) — a cărui judecare (a furat pepeni) e un foarte frumos moment regizoral, cu „juriul” țăranilor și soldaților în semicerc, pe jos — partizanul Metelița (E. Lazarev), omorît de cazaci, într-un moment scenic iarăși remarcabil, — glonțul ucigaș făcînd ca pe retina eroului făpturile să

înceapă a pluti, ca într-un vis vătuit, — zbuciumata Varia (Svetlana Mizeri — care a fost și Valia în *Poveste din Irkutk*), Mecik, (E. Karelskih) tînărul intelectual prea răsucit către sine și opac pentru ca să nu eșueze în derizorie trădare și alții, mulți, uneori poate prea sever reduși în raport cu bogăția literaturii originare, sînt gîndiți în așa fel încît să ilustreze aserțiunea la care ținea scriitorul — „războiul civil a triat materialul uman”. Scenic, sînt organizați mereu în compoziții fluente, pe linii evanescente, în instabilitatea ce era chiar a existenței lor de luptători. Infrînți, aproape decimați, ei rămîn mai tari și mai buni decît au fost la început, gata să reînceapă mai bine și mai limpede, explicînd indirect, într-o admirabilă imagine, un aspect al unui proces istoric uriaș incunat de realitățile de azi.

Teatrul „Maiakovski” își începe astfel turneele românești cu un spectacol reprezentativ pentru potențele sale, pentru nobila idee artistică ce-l călăuzește, pentru spiritul contemporan în expresie.

Valentin SILVESTRU

Stagiunea '71

Goldoni

Sanda Manu repetă la Teatrul Bulandra *Mincinosul* de Goldoni, rolul principal fiind încredințat lui Ion Caramitru.

Premieră în sat

Premiera inaugurală a Teatrului din Oradea, cu *Omul care...* de Horia Lovinescu, în regia tînărului Alexandru Colpacci, a avut loc în comuna Tinca, județul Bihor, unde teatrul susține, de altfel, o stagiune permanentă.

Soldățelul de plumb

A doua lucrare din repertoriul curent, prezenta-

tă gălățenilor de teatru de stat local, e *Soldățelul de plumb* de Sașa Lichy (16 octombrie).

Piesa e și în repertoriul Teatrului „Ion Creangă” din Capitală.

În „Zilele

culturii brăilene”

La Brăila, stagiunea s-a deschis duminică 10 octombrie, în cadrul „Zilelor culturii brăilene”, cu *Ecaterina Teodoroiu* de N. Tăutu, protagonistă fiind Elena Buhoci-Gurgulescu, iar regizor Dumitru Dinulescu.

La Brașov

Viiitorul spectacol shakespearean, *Noaptea regilor*, i-a fost încredințat regizorului Eugen Mercus.

Oaspeți la Bacău

Teatrul dramatic „George Bacovia” îl are pe afișul începutului de stagiune, ca oaspete, pe regizorul iugoslav Bora Grigoriević, care a montat aici *Nunta lui Krećinski*, comedie a clasicului rus A. Suhovo-Kobilin.

Tot la începutul stagiunii s-a prezentat și *Interesul general* de Aurel Baranga.

Teatrul de Nord

Teatrul de Nord din Satu-Mare inaugurează anul teatral cu *Nota zero la purtare* de V. Stoescu și O. Sava, supravegheată regizoral de Ion Deloreanu, în decorurile Deliei Ioanici.

Ștafeta nevăzută

Piesa lui Paul Everac, *Ștafeta nevăzută*, reluată, nu de mult și de televiziune, și anunțată în programul Teatrului Mic din Capitală, a constituit primul spectacol al Teatrului „Valea Jiului” din Petroșani (regia Marcel Șoma, scenografia Aurel Florea).

Basme persane

O suită de basme persane constituie suportul literar al spectacolului pentru copii *Bu-Ali*, a doua premieră a Teatrului „Tăndărică” (regia Ștefan Lenchiș, păpuși Ella Conovici).

Mutter Courage

Lucian Giurchescu repetă, la Teatrul de Co-

medie, piesa lui Brecht, care va avea astfel cea dintîi premieră bucu-reșteană a ei.

Alt spectacol Brecht, cu *Opera de trei parale*, pregătește Teatrul Național din Timișoara.

Romain Rolland,

dramaturgul

Cea dintîi piesă a lui Romain Rolland pe care o vom vedea la noi e *Jocul dragostei și al morții*, înscrisă în repertoriul Teatrului „Nottara”. Tot aici, *Lorenzaccio* de Alfred de Musset.

Reîntîlnire cu Gorki

După memorabila creație a Luciei Sturdza Bulandra, Marga Anghelescu, actriță a Teatrului Giulești, se încumetă să abordeze rolul *Vasiei Jeleznova*.

...Și cu Hemingway

O adaptare scenică a romanului lui E. Hemingway, *Pentru cine bat clopotele*, se va pune în scenă la Baia-Mare.

Dansul

trandafirilor

Piesa autorului bulgar Valeri Petrov se va juca la Birlad.

Altă lucrare bulgară, *Procurorul*, de Gheorghe Djagarov, a cărei premieră pe țară a avut loc anul trecut la Galați, va fi prezentată anul acesta și de Naționalul clujean.

Poezie

ibseniană

Peer Gynt va fi reprezentată, în această stagiune, la Piatra-Neamț.

Toma CARAGIU:
De ce joc
în „Interesul
general“?...

— Bun sau rău, obiceiul de a „împrumuta“ actori s-a împămîntenit. Nu-i de mirare, aşadar, dacă numele lui Toma Caragiu — întâlnit pe afişele Teatrului Bulandra, pe genericul marelui şi micului ecran, în emisiunile de radio — va apărea, în curînd, pe afişul Teatrului de Comedie!

— Ba e de mirare. Gîndesc contrariul. Nu-mi place să joc prea mult. Am evitat, de obicei, să apar pe alte scene, mai ales că scena „mamă“, pe care am jucat ani de zile, m-a solicitat din plin. Nicăieri nu e mai bine decît acasă. Şi, spre deosebire de alţii, mie mi s-au creat acasă, la „Bulandra“, toate condiţiile, multe şi variate prilejuri de joc.

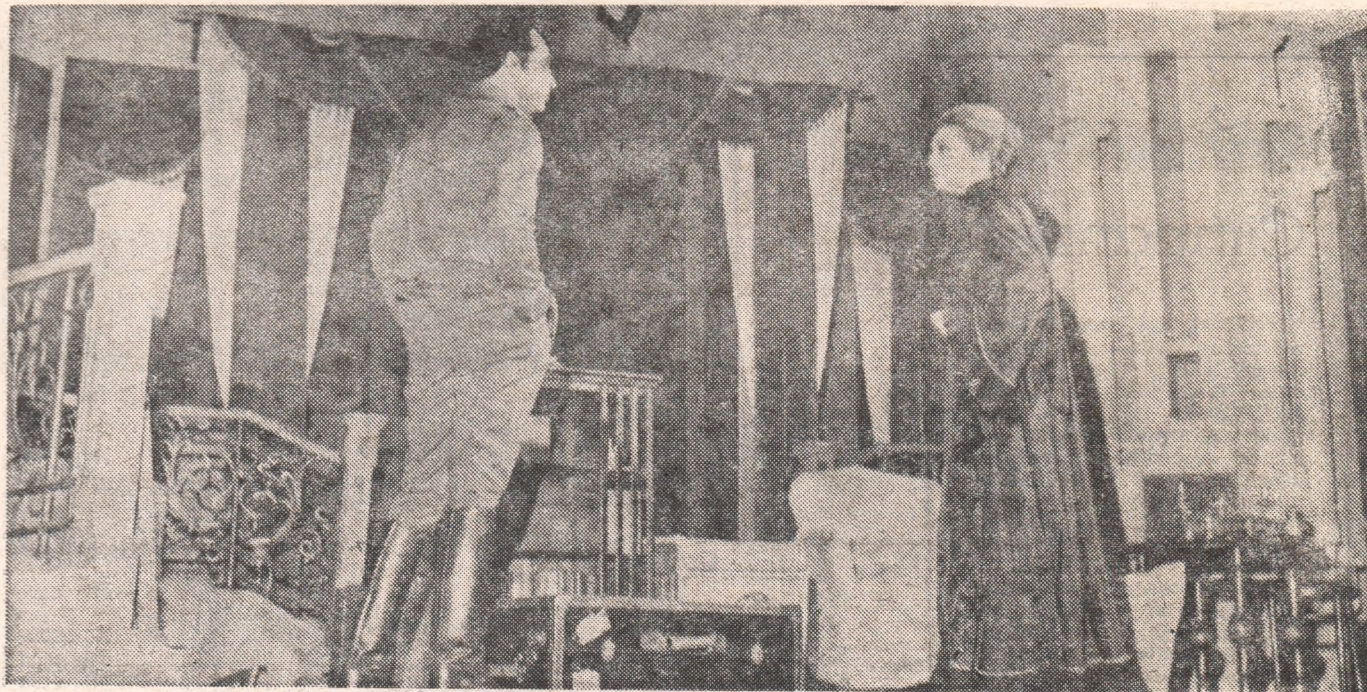
— Ce va împins atunci spre Interesul general?

— Dacă spun că m-a tentat rolul Toma Hrisanide: „director general în ministerul construcţiei de maşini paralele“, spun un adevăr, dar nu întreg. Adevărul adevărat e că am venit aici, la Comedie, pentru că Baranga nu poate fi refuzat, mai ales atunci cînd insistă.

— Şi de ce credeţi că a insistat? Reprezentaţi oare soluţia cea mai comodă, ori cea ideală?

— Da' de unde! Aparent, aşar fi. Întîlnirea mea cu Baranga a fost, îndeobşte, de bun augur. Interpretarea directorului Cristea din Sfîntul Mitică Blajinu ne-a prilejuit amîndurora şi... publicului mari satisfacţii. Cu ani în urmă, la o decadă a dramaturgiei originale, am obţinut un premiu pentru interpretarea colonelului Ciolac din Arcul de triumf. Dacă m-aş lua după felul cum au fost recepţate aceste roluri de public şi de critică (nu m-au contestat nici cei ce nu mă plac), aş putea zice că au reprezentat soluţii ideale. Comode, în nici un caz. Aşa-zisul proces al individualizării — deşi partiturile erau foarte diferite — mi-a ridicat destule probleme. Acum, Interesul general îmi creează mari dificultăţi. „Tomiţă“, aşa cum îi zic şi îl răsfăţ uneori în scenă celelalte personaje, nu e un rol de răsît. Există aci o mare primejdie. Structural, ca gen, Hrisanide e foarte apropiat de Cristescu. Sînt din aceeaşi familie tipologică. Diferenţierea lor va fi un act artistic greu de realizat atît pentru mine ca interpret, cît şi pentru regizor. Personajul merită însă tot efortul. După părerea mea, această piesă plină de „şocuri“, în care autorul condamnă cu violenţă, necruţător, cu forţa unui ultim avertisment al istoriei, atitudinile nocive, care primejdiesc sănătatea publică, întreprinde, mai ales prin intermediul demasării lui Hrisanide, o asanare morală. Ca interpret şi ca cetăţean, dacă vrei, îmi asum, alături de autor şi de regizor, această nobilă datorie. Intenţionez să relev foarte clar şi cu aceeaşi violenţă ca şi a autorului nuditatea ticăloasă a acestui personaj.

V. D.

Surorile Boga — scenă aprigă între membrii familiei boiereşti Gorăscu (Coste Constantin şi Cella Dima)

Retrospectivă Horia Lovinescu

● „Surorile Boga“ la Naţional, după 12 ani

SURORILE BOGA reprezintă o triplă reînţinare: cu epoca aceea extraordinară, de flacăra, poetică şi dură, care a fost începutul revoluţiei noastre, cu dramaturgul tînăr Horia Lovinescu, clar şi profund, febril şi lucid deopotrivă, şi cu noi înşine, cei de odinioară. Mai e şi o reînţinare, în plan strict scenic, cu citiva din interpretării premierei absolute din august 1959, montată de Moni Ghelerter şi Paul Bortnovski: Eugenia Popovici, azi ca şi atunci, jucînd inegalabil rolul unei bătrîne secretare tehnice a comitetului judeţean de partid dintr-un tîrguşor moldovenesc, Gheorghie Cozorici — atunci în rolul tînărului pictor Gorăscu, acum în rolul consumatei lichele care e aventurierul Mirescu — Ion Henter, atunci, ca şi acum, un speculant şi soţ încornorat, nefericit în ambele ipostaze. Politicianul reacţionar Bontaş era Ion Anastasiad. Flaşnetarul, comentator liric în forul citadin al pieţei, era Constantin Rauţchi...

E tandră revederea cu propria ta tinereţe, nu în postura ei statică, a filei de album în care a înmărmurit o imagine singulară, ci în clocotul faptelor şi gîndurilor care au fost şi ale tale. Şi poate că din acest unghi retrospectiv istoric, regizoarea Sorana Coroamă a avut dreptate să tragă un chetar nostalgic, de duioasă aducere aminte, în jurul romanticilor întîmplări de atunci. Căci de atunci au trecut 27 de ani — nici mulţi, nici puţini, dar plini şi grei de substanţă.

Una din întrebările care se pun la o atare reluare — deci după doisprezece ani de la întîia reprezentare — e dacă piesa rezistă la eroziunea vremii, dacă, adică, îşi păstrează nealterată valoarea, dacă mai emană aromele prime şi mai iscă meditaţii înalte. Fiîndcă, deşi literatura dramatică autentică nu se demodează, se pare că în epocile din proximitatea istorică a apariţiei unei piese sau alteia, lucrările suferă o anume deteriorare a prospeţimii, peripeţiile incluse fiind prea cunoscute contemporanilor, şi în realitatea lor şi în materia literară, temele uzîndu-se oarecum prin intensă frecvenţă. Totuşi, întrucît Horia Lovinescu s-a aplecat aici, cu luare aminte, asupra intersecţiilor unor destine, urmărindu-le traiectele înainte şi după momentul cardinal al

lui 23 August 1944 (acţiunea se desfăşoară între anii 1943-1946) şi cum drama a absorbit cu talent evenimentele generale în constituţia psihică a eroilor, biografiile îşi conservă autenticitatea şi ne apar şi azi revelatorii în raport cu timpul. Cele trei surori Boga, care trăiesc în oraşul lor mărunt o existenţă contorsionată, ca altă dată, în altă parte, cele trei surori cehoviene, capătă o posibilitate inedită de împlinire a personalităţii şi de resorbţie a zbuciumului sufletesc, în perioada de după Eliberare. Erotica piesei se modulează şi ea, printr-o suplă observare a întortochiatei psihologii feminine, în funcţie de convulsiile sociale ale momentului. Căci, într-adevăr, cum remarca Zarifopol explicîndu-l pe La Rochefoucauld, nimic din ce trăieşte în sufletul nostru nu rămîne exterior puterii vieţii sociale, sufletul numit natural nu e un complex care persistă în afara acestei puteri. Tot astfel ni se arată, în cazul luptătorului comunist Pavel Golea, ori a ziaristului Mereuţă, cum atitudinea morală se realizează, prin determinări sociale, ca o stare de conştiinţă ce poate birui vicisitudinile ale vieţii afective. Dar dramaturgul e, în acelaşi timp, ostil simplificărilor şi conştient de faptul că revoluţia nu e un panaceu pentru toate dramele personale: de abia prin integrarea deliberată a individului în fluxul puternic al luptei şi creaţiei se dobîndeşte o premisă decisivă a izbînzii sale şi asupra sa însăşi.

Despre toate acestea ne-a vorbit, tolit şi afectuos, spectacolul Teatrului Naţional din Bucureşti, invitîndu-ne, deopotrivă, să redescoperim scriitura originală, concentrată, de un laconism stendhalian şi o elegantă precizie a ideii, a celui mai bun constructor român de drame actuale. Evocarea scenică e frumoasă, dar i-ar mai fi fost de trebuinţă şi atmosfera de furtună purificatoare, a realităţilor evocate. Inciziile săvîrşite în text de regizoare îşi au, aproape toate, motivaţiile lor; nu însă şi anularea indicaţiilor privind cadrul general al acţiunii. Au dispărut, din ambianţă, „lumina roşie a unui uriaş incendiu“ care colorează ferestrele, „rumoarea mulţimii“, „huiduielile, în piaţă, împotriva jandarmilor, împuşcătu-

rile, lozincile strigate, imbulzeala crescîndă“, aţîţarea stenică din clipa premergătoare luptei, — elemente care decîd un personaj, Ioana Boga, să vorbească la miting. S-a volatilizat „coloana de tineri în marş, cu unelte pe umeri, cîntînd“, ca să nu mai vorbim de „zgomotul tancarilor pe şosea, loviturile înfundate ale tunurilor, rafalele dispartate“ menite să contribuie la înalta tensiune din interioare. A pierit indicaţia finală „se aud coloanele mergînd în pas din ce în ce mai apăsate, aşa încît ele simbolizează parcă puterea nestăvilită de care vorbeşte Iulia Boga“. Toate, absolut toate, s-au sublimat într-un cîntec de muzicuţă..

Desigur, suspomenitele indicaţii îşi puteau găsi echivalenţe scenice moderne, metaforizări stilizate, ambianţa putea fi creată cu mijloace mult mai sugestive şi mai subtile decît la prima versiune. Acum, tîrguşorului din piesă îi lipseşte strada, piaţa, îi prisosesc, în schimb, odăile. Spectacolul nu suferă de absenţa sentimentelor, ci de vibraţia ideilor.

Evident, nu cred că trebuie preţuit sau amendat critic global în comparaţie cu cel de altă dată. Nici noi nu mai avem ochii de altă dată. O echipă mai tînără s-a străduit acum serios şi cu suflet, obţinînd însă rezultate oscilante. Ansamblul e cam monoton. Sora cea mare, Eva Pătrăşcanu, e remarcabilă prin exactitatea interpretării. Sora mijlocie, Aimée Iacobescu, reţine bine mai ales ieşirile personajului în clipe de exasperare, nu şi intrările acestuia în sine — care erau esenţiale; eroina ei nu pare să aibă dramă. Sora cea mică, debutanta Tamara Creţulescu, are toată tineretea cerută de rol şi cam puţin din chinul maturizării prin suferinţă. Emanoil Petruţ, cînd n-a fost repetat şi sec, adică neinteresant, i-a dat un contur realist lui Pavel Golea, Costel Constantin a siluetat nervos un nemernic înăscut. I-am mai aplaudat pe Matei Gheorghiu, citeodată, cînd nu poza, pe Cella Dima (Catinca Gorăscu) mai cu seamă în actul ultim, pe Alexandru Drăgan (Mereuţă) mai ales în actul prim, unde are spirit, pe Raluca Zamfirescu în rolul unei bătrîne zăludă. Nu i-am aplaudat de loc pe mai toţi cei ce figurează diletant în roluri episodice, cu îngroşări antiartistice.

Cum spuneam, principalul element sonor e furnizat de o muzicuţă. Un tînăr cîntă din muzicuţă o arie melancolică, la fiecare schimbare de tablou, dînd clipei de tranziţie un anume farmec. E un farmec mic, puţin obscur, dar totuşi farmec şi de aceea nu plecăm din sală total nemulţumiţi, ci cu un sentiment de graţitudine pentru autor şi de consideraţie cordială pentru eforturile reconstitutive ale realizatorilor.

V. S.

Cinema

Tele-cinema

Cimpanzeii

NEFIIND un copil precoce, mă trezesc că îmbătrinesc prematur. N-aș fi prea alarmat dacă semnul distinctiv n-ar fi deteriorarea celei mai sacre dintre convențiile mele cu lumea — ce e umorul, la ce ridem și la ce nu? Eu țin foarte mult la convenții, pe linia enunțată de T.ara: „Mențin toate convențiile, a le desființa înseamnă să creăm altele...”

Primesc însă marțea trecută niște telefoane — atât din partea majorității, cât și a minorității umoristice — care mă vestesc ca nu cumva să scap, diseară, „cimpanzeii”... Li scăpasem o dată, să nu-i scap a doua oară, sînt formidabili. Nu numai că nu i-am scăpat, nu numai că m-am conformat indicațiilor telefonice. Și nu numai că nu sînt formidabili, dar sînt siniștri! De mult n-am văzut ceva mai stupid, mai trist și mai de groază ca acest **Secret al diamantului** — „o comedie interpretată de cimpanzei”, cum zicea programul...

Cum se poate rîde la așa ceva? O biată ceată de maimuțe e dresată să imite mișcărilor omului, e machiată în fel de fel de bostănării, e îmbrăcată cu fulare, pantofi și rochițe, dau din gură și auzi vorbind oameni în toată firea care dau glas unei intrigii ce s-ar vrea o parodie a filmelor polițiste cu diamante și detectivi. Parodie? A cui? Dresaj? Al cui? Umor? Pentru cine? Poate pentru telespectatorii de pe acea ipotetică „planetă a maimuțelor”, după ce lumea într-adevăr s-a curățat și au mai rămas câteva televizoare... Din filmul acesta cu cimpanzei chinuți artistic, omul iese foarte prost, căci maimuțele omenindu-se sînt mai penibile decît omul maimuțărindu-se.

Nu mă îndoiesc că mi-am pierdut umorul și mă străbat tot mai dese puseuri patetico-iluministe. Și numai pentru a-mi dovedi că încă sînt capabil de cite un gînd mai vesel, voi spune că singura idee mai surizătoare văzînd acești cimpanzei era aceea că operația cea mai folositoare, atît pentru ei cît și pentru noi, ar fi fost să fie lăsați în pace, ca să se transforme cu timpul în oameni. Singura întrebare cu care am încercat să-mi potolesc strigătele mute de indignare (total deplasate, de altfel, — alt semn de îmbătrînire precoce!) s-a cristalizat așa, fără sare, complet dietetică: ce e preferabil, un om omenindu-se sau o maimuță maimuțărindu-se?

Hotărît, cu asemenea întrebări nu mai am mult și voi deveni un umanist deplin reumatic, cu patetismul repede frînt de mila lumii, elogiînd zi și noapte surisul, dar urînd risul. Nu-mi va mai rămîne decît să devin maimuța mea personală.

Radu COSAȘU

Protagoniștii „Șansa”: Jirina Trjebitka și Josef Abraham

Filmul de artă:

„ȘANSA”

TEMA poveștii este o ceartă — care umple trei sferturi din film. Iar tema acestei cearte este că iubirea celor doi îndrăgostiți s-a sfîrșit, că este iremediabil, irevocabil terminată. Pînă în momentul culminant, cînd, după ultimele cuvinte de despărțire schimbate în fața ușii care urma să-i despartă pentru totdeauna, amîndoi, brusc și tare, își cad unul în brațele celuilalt, fericiți și recunoscători.

Actrița care interpretează rolul principal este, fizicește, o făptură curioasă. Are ceva de fetiță și ceva de bătrînică. Este grațioasă și nițel ofilită, afară de unele momente cînd e de o frumusețe gravă și adîncă, contrastînd

cu momentele cînd redevine maimuță arțăgoasă. Făptura tinărului, privirea lui, vorbele, gesturile, atitudinile sale au ceva de filozof resemnat și de copil tare-tare necăjit.

Printre reproșurile — pe care ea i le face lui — este și acela că atunci cînd el este la bar, îi spune că fusese în cabină, iar cînd fusese în cabină, îi spune că fusese la bar. Stupiditatea acestor neimportante minciuni, absurditatea și neînsemnătatea conținutului lor ar trebui să exprime o fire de cusurgioaică supărăcioasă, care se leagă de orice fleac ca să facă o scenă. În realitate însă, asta exprimă sublima idee că nu există minciuni mici și minciuni mari; că există doar minciuna, care e odioasă, independent de cuprins și de dimensiuni. Această oroare de minciună pe deasupra intereselor și socotelilor, oroarea în sine de minciună ca atare, zugrăvește admirabil firea dreaptă, sufletul curat al acestui personaj.

Un regizor italian îi oferă ei să joace rolul principal într-un film. Într-un moment de mîndrie jignită, cînd iubitul îi reproșează că pe ea nu o interesează decît cariera, egoista poftă de succes public, ea se repede la scenariu și-l rupe, foaie cu foaie, zmcuit, furios, aruncînd filele în obrazul lui, acoperînd întreg apartamentul cu această crepusculară „cădere de frunze

moarte”, întreaga ei viitoare, posibilă, mondială carieră transformată în cimitir de speranțe pierdute. Regizorul italian care îi propusese strălucitul contract primește de la Roma un telefon prin care e anunțat că actrița care refuzase rolul, se răzgîndise și că acceptă. E foarte jenat, nu știe cum să-i spună asta actriței cehe. Pînă la urmă, hotărăște să i-o spună a doua zi. Așa că, atunci cînd ea, cu un gest eroic, rupe scenariul nu știe că sacrificiul ei este fals, rizibil și nul... că gestul ei de miliardar avusese drept obiect neant, un zero tăiat în patru...

Filmul începe cu o reprezentație la Marele Teatru, unde ei doi ni-s arătați în ultima scenă din *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski. Puține opere literare au arătat așa de bine legătura indestructibilă a două suflete care caută puritate, purificare prin iubire, în ciuda atîtor vinovății pe care le voiesc spălate într-o baie de dragoste și devotament. Situație care seamănă întrucîtva cu aceea a celor doi eroi din filmul nostru, care, și ei, caută și găsesc în indestructibilul lor amor, lichidarea tuturor micilor și marilor lor vini reciproce.

Filmul lui Vilceanov este un film de avangardă, de bună și merituoasă avangardă.

D. I. SUCHIANU

Radio

Florăreasa

Pasionant și pur și plin de forță, spectacolul radiofonic cu Pygmalion, reluat acum citeva zile. E o împrumutare veche, de aproape două decenii, cu Al. Critico și cu Ion Manolescu, cu Giurgaru și cu imberbul Florin Vasiliu. De neuitat, formidabilul „oliolio!” (nu-l putem nota, nu sîntem profesori de fonetică, îl admirăm de departe pe domnul Henry Higgins) al excepționalei actrițe Virginica Romanovschi, „Oliolio!” strigă florăreasa, plăcîntu-i mai mult să se uite — cu admirație, cu spaimă — decît să înțeleagă „Oliolio!”, strigă — și poate că pricepe totuși și poate că, dacă am avea ochi atît de buni cum îi are ea, ne-am uita și noi la ciudățeniile și la minunile vieții și n-am fi în stare, văzîndu-le în adevăr, decît să scoatem un lung „oliolio!”

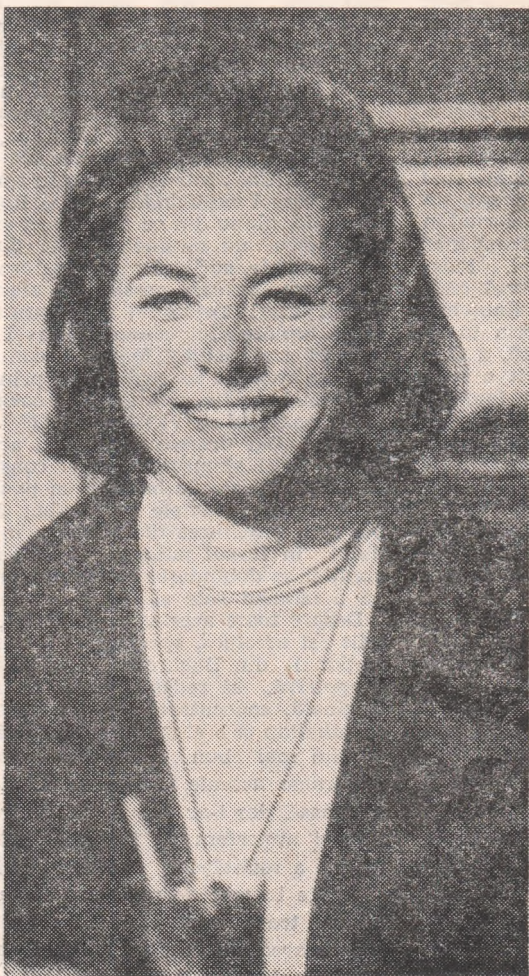
Ascult glasul de judecător divin al lui Ion Manolescu, glasul lui care nu a greșit niciodată, unul dintre puținele lucruri desăvîrșite din lumea de jumătăți care nu se potrivesc una cu cealaltă a teatrului. Moartea e un lucru stingaci și rudimentar; nu poate fi inchipuită într-un univers în care există, desăvîrșit, glasul lui Ion Manolescu. Nu mai poate fi moarte, s-a amînat. Ne-o demonstrează această piesă despre sublima fonetică a florăreselor, aparținîndu-i bătrînu-

lui englez Bernard Shaw, cel care știa că moartea nu trebuie luată prea în serios. Shaw nu dă nici o bătălie: nici cu timpul și nici cu uitarea. El nu luptă niciodată. Numai, din cînd în cînd, biruie.

Bătrînul englez n-a fost, întotdeauna, omul adevărurilor crude. Adevărurile lui, cele mai multe, fac parte dintre cele suportabile. Și cîii se împușcă, nu-i așa? Da, dar nu cei care așteaptă, cu birjarii și trăsurile lor, în fața teatrelor domnului Shaw. Cîii aceștia, țesălași cu grijă, cu pielea strălucitoare ca ploaia, rinjesc nițel blazați: au mestecat finul citorva parlamente și-au bătut la ora cinci, generații de-a rîndul, găleți de ceai. Ce ironici sîntem cu bieții mari ironiști! Pe Cehov îl acceptăm ca pe un autor de melodrame, fără să observăm că-și bate joc de noi. Pentru Twain, pentru Shaw, pentru Anatole France, avem cite un semn incurajator: merge, tinere, merge, dar nu te compari... Ba se compară. Și mă gîndesc la Shaw și la faima lui și-mi dau seama încă o dată că Gloria nu e o expresie a puterii, ci cea mai înaltă formă a prieteniei.

Amorezata florăreasă a lui Shaw umblă și va umbla pururi prin viețile noastre, năucă de parcă a pocnit-o cineva în cap cu o lălea.

Florin MUGUR

Ingrid Bergman într-o viitoare premieră a ecranelor noastre, Floarea de cactus

Muzică

Ansamblul „China“ la București

ARTA dansului cunoaște în China o milenară tradiție. În zilele noastre, cele mai frumoase semnificații, de un nobil patriotism împletit cu un accentuat caracter social, au fost preluate de pe pozițiile unei arte militante, reliefând pregnant lupta poporului pentru o viață mai bună.

Am avut prilejul să asistăm la două spectacole oferite de **Ansamblul de balet China**; ele reprezintă o mărturie cu rezonanțe multiple a prieteniei dintre popoarele noastre.

Spectacolul a cuprins un diptic alcătuit din **Fluviul Galben** (Concert pentru pian și orchestră, creație colectivă a **Orchestrai Simfonice Centrale**) și baletul **Detășamentul roșu de femei**, un alt opus conceput pe o temă revoluționară contemporană, creație colectivă a **Ansamblului de balet China**.

În prima lucrare putem vorbi de un discurs muzical în care a fost metamorfozată cantata **Fluviul Galben**, compusă de Sien Sin-Hai. Având ca temă războiul de rezistență împotriva imperialismului japonez și reliefând Fluviul Galben drept simbol al națiunii chineze, concertul tălmăcește cu vitalitate și dinamism eroismul revoluționar al proletariatului și totodată slăvește spiritul de sacrificiu al celor mulți. Lucrarea concertantă cuprinde 4 părți: **Preludiu** (Cântecul barcagiilor de pe Fluviul Galben), **Odă Fluviului Galben**, **Minia Fluviului Galben** și **Apărarea Fluviului Galben**. Această compoziție se remarcă printr-un stil accesibil, care are la bază cântecul popular și ritmurile dansante ale folclorului chinez. În acest sens, melodiile sînt luminoase colorate, încadrate în moduri vechi — iar din acest punct de vedere

remarcăm expresivul „pentatonic“, mod arhaic pe care-l găsim și în muzica populară românească, bulgară și maghiară, caracterizat printr-un luminos diatonism, opus cromatismului; nu întâmplător melodiile încadrate în acest mod relevă nuanțe optimiste. Armoniile sînt adecvate — cu alte cuvinte putem vorbi de o sobră armonie modală, — la care se adaugă o paletă orchestrală foarte simplă, dar sugestivă. Pianul este tratat cu virtuozitate și creează o plăcută fuziune cu masa orchestrei. Am apreciat în mod cu totul deosebit interpretarea solistului In Centzun și a dirijorilor Han Tzun-Ge, Van Jo-Tzun. Ei au știut să îndrume cu forță emoțională ansamblul, să creeze o gamă bogată de nuanțe, pornind de la lirism și ajungînd printr-o judicioasă gradatie la culminația în care se profilează pregnant tema **Apărarea Fluviului Galben**, cîntecul **Răsărit roșu**; peste acestea se suprapune armonios imnul **Internaționalei**, semnificînd victoria revoluției populare chineze.

Baletul **Detășamentul roșu de femei** este inspirat din lupta dusă de masele oprimite împotriva păturilor suprapuse, în perioada anilor „Războiului civil de 10 ani“ (1927—1937), în insula Hainan. Se reliefează lupta tinerei U Cin-hua, fiică de țărani săraci, împotriva moșierului despot Nan. După un preludiu foarte dramatic, actul I ne înfățișează pe eroină care se îndreaptă spre regiunea roșie. Actul al 2-lea ne prezintă pe U Cin-hua înrolată în Armata Roșie. Actul al 3-lea este un tablou nocturn, ce evidențiază lupte crâncene. Actul al 4-lea este simbolic intitulat „Partidul își pregătește eroii“, urmat de „Lupta de la trecătoare“, ce constituie

Scenă din baletul „Detășamentul roșu de femei“

peisajul dramatic al actului al 5-lea. Interludiu — unde se zugrăvește cu plasticitate și cu expresive mijloace, tipic coregrafice, lupta Armatei Roșii — anunță luminozitatea actului al 6-lea: „Înainte, pe drumul înroșit de singele celor căzuți“.

Și în această lucrare putem vorbi de o expresivă prelucrare a folclorului chinez. Sub acest raport, ne-au atras atenția melodii modale concepute într-un atrăgător mod pentatonic, la care se adaugă o armonie simplă, elemente ete-rofonice ce amintesc de o polifonie medievală tîrzie, precum și o aerată paletă instrumentală, unde mai cu seamă instrumentele de percuție, cu sunete determinate și nedeterminate precis, creează un tot unitar convingător.

Interpretarea a fost remarcabilă; în acest sens îi amintim pe balerini Liu

Cin-Tan, Van Guo-Hua, Van Gia-Hun, Sue Cin-Hua, Iu Lai-Ti, Cian Tzao, Sun Sen, Lu Tzao-Lai, U Cin, Lin Sin-In, Siu Po-Dun, U Kuen-Sen, Cen Nun-Pu, Van Ci-U, Tzao Gi-Sin, reliefăm măiestria dirijorilor Van Jo-Tzun, Han Tzun-Ge, precum și fantezia bogată a directorului de scenă Lian Hun-Ciun.

Spectacolele oferite de artiștii chinezi au fost primite cu multă căldură și îndelung aplaudate de spectatori. Ele reprezintă mărturia unei arte pline de vitalitate, concepută într-o expresie dialectică a discursului muzical și cu un colorit bogat, în care nuanțele întunecate cedează viguroaselor nuanțe luminoase. Și în acest fel creatorii au preluat de pe poziții contemporane esența basmelor populare: lupta binelui contra răului, cu triumful binelui.

Doru POPOVICI

Toamna muzicală clujeană

CE AM VREA SĂ REMARCĂM de la bun început? Extrem de ridicatul nivel al participărilor interpretative, exigența și gustul desăvîrșit care au patronat alegerea repertoriului, ținuta și valoarea deosebită a lucrărilor alese, Festivalul înscriindu-se și în acest an sub zodia afirmării responsabile a creației muzicale românești. De altfel, această toamnă muzicală este un profund omagiu adus aniversării a 90 de ani de la nașterea lui George Enescu. Alături de insistența și binevenita programare a creației simfonice și camerale enesciene (**Suita I**, **Dixtuorul**, **Octuorul**, **Simfonia a III-a**, **Simfonia de cameră**, **Vox Maris**), de oratoriul **Strigoi**, manuscris enescian recent descifrat de Cornel Țăranu, de conferința compozitorului Vasile Herman, în care este analizat spiritul enescian așa cum transpare el în creația compozitorilor clujeni, merită subliniată programarea unor compozitori români, atît de diverși, de serioși, exemple convingătoare ale impulsului pe care l-a constituit gîndirea și creația lui Enescu pentru muzica noastră: Vieru, Mihailovici, Țăranu, Herman, Voiculescu etc.

Stacheta ținutei artistice a fost ridicată extrem de sus încă de la concertul inaugural, datorat Filarmonicii cehe. Colectiv simfonic cu o personalitate distinctă, unul din cele mai bune

din Europa, omogen, format din muzicieni cu înalt profesionalism, Filarmonica cehă și-a dezvăluit plener calitățile prin interpretarea a două piese, atît de diferite ca **Suita a II-a din Dafnis și Chloe** de Ravel și **Simfonia I** de Mahler. Precizia în sublinierea nuanțelor, sincronizarea perfectă a orchestrei, puternica personalitate a lui Neumann, sobrietatea și consecvența în exprimarea concepției sale asupra lui Ravel și Mahler au fost cîteva din elementele care au făcut din această prezentă un eveniment muzical. Specialiștii mai puțin entuziasmați de Mahler se pare că au fost obligați să-și schimbe opiniile, rămînînd plăcut surprinși de interpretarea lui Neumann, de atacurile perfecte ale suflătorilor etc. În ce mă privește, știu că prin partea a III-a bîntuie o tristețe ciudată, cu nuanțe cu totul particulare, de dragul cărora merită să ascuți și restul simfoniei chiar de mai multe ori.

De atunci, în fiecare seară, noi elemente au contribuit la conturarea acestor entuziasmante săptămîni muzicale. Astfel, după Oratoriul **Tudor Vladimirescu** de Gheorghe Dumitrescu, lucrare vocal-simfonică monumentală, la succesul căreia au contribuit Octav Enigărescu, Valentin Teodorian, Elena Andrei, Cornel Rusu și, evident, dirijo-

rul Mihai Brediceanu — corect, precis, sobru —, a urmat extraordinarul Ansamblu din Dresda, **Kreuzchor**, dirijat de Martin Flämig. Formație de elită, cu un trecut întins pe parcursul a trei sferturi de mileniu, **Kreuzchor**-ul, prin tulburătoarea interpretare a capodoperei bachiene, **Iohannes Passion**, a lăsat o amintire de neșters. În direcția legătură cu acest succes se cuvin amintite contribuțiile Emiliei Petrescu, Marthei Kessler, a lui Teodorian (evanghelistul Ioan) și D. Mușetescu. Trădărea și, mai tîrziu, renegarea lui Petru, momente de o durere infinită, se rețin nu numai prin intensitatea și vigoarea trăirilor, dar și prin faptul că ele sînt obsesii permanente, vii.

Succesul primului concert omagial Enescu (**Vox Maris**, **Simfonia a III-a**) se datorește corului și orchestrei simfonice a Filarmonicii bucureștene, care, sub bagheta lui Mihai Brediceanu, și-au onorat renumele. A urmat un concert de Beethoven (**Uvertura Leonora nr. III** și **Simfonia a IX-a**) prin care orchestra Filarmonicii clujene, în colaborare cu corul și soliștii Filarmonicii „George Enescu“, și sub bagheta foarte talentatului și energicului dirijor englez Lawrence Foster au oferit o seară memorabilă. Bine pusă la punct, omogenă, Filarmonica clujeană s-a adaptat perfect exigențelor dirijo-

rului englez, sensibil la masivitatea sonore, adept al unei interpretări mai aspre, mai — dacă se poate spune așa — în consonanță cu culoarea acestor zile. Și tot Beethoven, **Concertul pentru vioară și orchestră în Re major și Simfonia a VII-a**, într-o caldă și expresivă interpretare a doi muzicieni de clasă, Ștefan Ruha și Janos Ferencsk (din R.P. Ungară).

În sfîrșit, vineri seara, un alt moment memorabil al Festivalului: Formația de cameră Barșai din Moscova, dirijată de Rudolf Barșai, cu **Simfonia nr. 49** de Haydn, **Divertisment în Re major** de Mozart, **Concertul brandenburgic nr. 3** și **Arta fugii** de Bach, în versiunea lui Rudolf Barșai.

Binecunoscută în Europa și America de Nord, pentru a treia oară în România, formația a uimit prin virtuozitatea tehnică, omogenitatea și intensă trăire artistică. Rudolf Barșai, muzician fin, de o impresionantă sobrietate și siguranță, a făcut din formația sa un singur organism, capabil de cele mai mari performanțe interpretative.

Dar cum acordul final al Festivalului va fi de abia peste o săptămîină (16 octombrie) alte surprize în bine nu sînt excluse; și, în final, un amănunt deosebit de important: marele număr de tineri ce populează sălile, de unde se vede că între repertoriu și participare ar exista o anume legătură.

Augustin BUZURA

Georgeta NĂPĂRUȘ: Logica legendei și basmului

CU GEORGETA Năpăruș, născută în 1930 la Comarnic și absolventă a Institutului de Arte Plastice „N. Grigorescu” din București în 1957, publicul a început să se întâlnească de un deceniu numai, dar de la prima ei participare la o expoziție colectivă oficială și până în prezent, particularitățile stilistice și concepția acestei artiste s-au putut individualiza atât de bine în mintea iubitorilor de artă, încât dacă ar lipsi din vreo asemenea manifestare operele ei, am avea cu toții sentimentul unei frustrări. Ceea ce face prețul viziunii picturale a Georgetei Năpăruș este, pe de-o parte, caracterul direct, simplu, narativ, al exprimării, care permite oricărui privitor lectura imediată a tabloului; pe de altă parte, faptul de a reuși să-l introducă nemijlocit, de la prima ochire, pe receptorul de artă, într-un univers în același timp realist și fantastic, în care toate elementele lumii povestite sînt recunoscute ca reale, numai că apar corelate într-un chip cu totul neconform cu logica practicii de toate zilele, introduce într-o sintaxă ce poate fi cea a basmului sau a visului, a **fantazării**, pe materialul oferit de lumea de toate zilele, văzută cu ochi noi.

Printre primele opere, văzute în expozițiile din țară, dar al căror periplu internațional le-a impus, de vreo patru ani, și străinătății, se pot număra „Paparudele”, „Casa părintească”, „Grădinile”, „Logodnicia”, sau „Broasca țestoasă”, lucrări în care elementul **narativ**, foarte puternic, este departe de a putea fi echivalent cu prozaismul, ba dimpotrivă; — artista știe să extragă din naratie tocmai esența poeticului, proiectînd amintirile memoriei afective a copilului care a fost și a rămas, într-o mare măsură, artista, în spațiul imuabilelor valori perene ale omului matur, cu opțiuni axiologice certe. La Budapesta, Belgrad, Novisad și Moscova, unde au călătorit în 1968—69 aceste opere, de o prospețime a sentimentului asociată cu o mare modernitate a expresiei — presa a relevat **incantația** ce se degajă din formula stilistică proprie Georgetei Năpăruș. Unii, mai ales în Iugoslavia, au asociat-o **picturii naive**, la mare preț în țara vecină și prietenă. Totuși, din tipul naiv de naratie, operele acestei perioade din creația Georgetei Năpăruș nu au decît aparența, în fond atît ironia, cît și autoironia din ele fiind mai curînd **reflectate** decît naive, produse ale unei lucide angajări a artistei în viață. La Cagnes-sur-Mer, expoziția internațională din 1970, a integrat „Cina” Georgetei Năpăruș, cu semnificații similare și „Invitatul”, în care grotescul și aerian-fantasticul se învecinează. Curînd, lipsa de cifrare a fiecărui element component al realității introdus în imaginea global-transfigurată a fost dublată de o netă tendință de cifrare, nu a elementului morfologic, ci a ansamblului spațial. Conspicuate frontal sau lateral, ființele și obiectele se proiectează în „Lumi”, „Duminică”, în „Femeie și copii”, sau în „Saltimbancii”, într-o textură spațială quasi-labirintică. Pinza devine un suport de scriitură pictografică, extrem de angajată ca grafie și co-

lorit, extrem de decorativă compozițional, dar cu neputință de cuprins atît decît prin lectura, semn cu semn, și, am spune, „cuvînt cu cuvînt și linie cu linie”, ca pagina unui manuscris în care semnele scriiturii sînt figuri juxtapuse. Așa s-a organizat și globalul spațial dintr-o lucrare cu tîlc istoric, „Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul”, care integra domeniul memoriei afective a întregii noastre națiuni, aceleiași logici, oneste dar acaparatoare, a legendei și basmului. Într-o textură de covor bariolat se introduc figuri naive, ca din icoanele pe sticlă sau din decorațiile ceramice, fiecare cu autoritatea ei de semn constituit, și toate împreună pun în mișcare, prin recunoașterea lor de

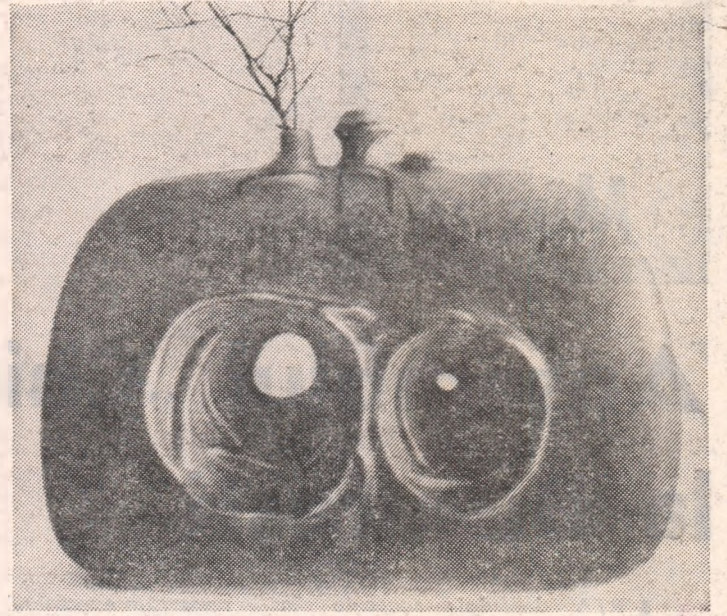

Georgeta Năpăruș în atelier

mecanismul afectiv, mașina de produs feerie, basm, care e imaginația, dirijată într-o direcție stenică a visării treze. La expoziția închinată Semicentenarului P.C.R. din mai 1971, Georgeta Năpăruș a adus două mari pinze, una intitulată „Spații verzi”, cealaltă „1 Mai”, asupra cărora critica a discutat îndelung, relevînd originalitatea și noutatea acestui mod de a gândi spațiul plastic, mod foarte apropiat de anume manifestări ale artei noastre populare. Ilustrativul, izgonit de obicei din folclorul plastic al românilor, care gîndesc decorativ, revine uneori totuși cu forță, în xilografurile țărănești, pe suprafețele smălțuite ale obiectivelor ceramice, în icoanele pe sticlă. Ele au stat la baza gîndirii acestei fete din Comarnic, tirgușorul carpatin cu nume pastoral, care păstrează destule caractere rustice. Și, cînd, în 1971, Georgeta Năpăruș a fost aleasă printre cei trei artiști ce ne-au reprezentat la Bienala din Sao Paulo, la aceste caracteristici ale miracolului operat de ea ne-am gîndit.

Ion FRUNZETTI

Prin galerii

CRISTEA VICTOR : Vas decorativ (glazură mată)

● RAUL SOLDI (Argentina), ale cărui lucrări sînt expuse în sala Dalles, este un tradiționalist cu școală modernă, exersat autor de portrete, în special feminine („Medi-tînd”, „Cap”, „Femeie cu pălărie”) și sensibil ilustrator (de reținut transpunerea plastică pentru „Veinte poemas di amor y una cancion desesperada” de Pablo Neruda). În toate cele 36 de serigrafii, litografii și tempere prezentate publicului român — eleganța desenului, plăcerea de a mînuși culori blînde, surdizate, în armonii liniștitoare, sînt secundare preferinței pentru subiectele de gen, intime („Mîncînd fructe”, seria de litografii). O notă bună pentru îngrijitul catalog de sală.

● La „Galatea” — graficianul ȘERBAN RUSU ARBORE expune 16 gravuri într-o tehnică a cărei taină nu se hotărăște s-o dezvăluie.

Compozițiile pe tema muncii în construcții („Montator”, „Constructor”, „Instalarea liniei de forță” etc), cele cîteva portrete și răstălmăcirile de folclor („Feciorească”, „Cîntec pentru mireasă”) se păstrează în aria unui schematism arid, a formalismului indiferent și neutru față de aspectele vieții reale.

● ION MURARIU (sala O-nești) reia, în mai toate cele peste 40 de piese alese pentru expunere, un același subiect-formulă: opunerea forțelor „aeriene” din natură, conflictul cerului cu norii (pentru a parafraza unul din titluri), ceața, bruma etc. Tentația este a romantismului. Dar culorile pătinoase, monotona lor repetare în compoziții cromatice supraîncărcate și haotice — trădează „regia de studio” discredînd propusa sinceritate.

a. c.

Micul ecran

Falsa aventură

DACĂ așa, din fantezie, cineva, ar întocmi un clasament cu cele mai plicticoase emisiuni, **Atomistii** n-ar sta rău de loc. Din contra, ar sta bine. Eu chiar m-aș hazarda, punîndu-i în frunte. Și nu știu, zău, cu ce eforturi supraomenești i-ar mai putea cînti cineva. Doar o fire înverșunată, cineva machiavelic, s-o facă și pe asta.

Programat simbătă seara, în locul aventurii, serialul mai sus numit a început-o tare rău. Apoi a continuat-o la fel. Am crezut inițial că introducerea cere răbdare și, ca atare, primul episod nu ne-a împins la harță. Dar iată că nici următorul n-a adus nimic nou, același reportaj prost făcut, fără sare și piper, fără farmec, fără culoare ne toacă vremea degeaba.

Știm, nu este neapărat nevoie ca aventura să fie însoțită de pumni zdraveni, de lovituri sub centură, de urmărire cu peste 200 pe oră, de femei-șarpe; dar, de asemenea, știm prea bine că aventura nu se împacă de fel cu plictisul. Se bat cap în cap.

Probabil s-a urmărit o aventură extraintelectuală, într-o lume cu adevărat fascinantă, dar, vai, ce rezultat anapoda s-a obținut. Din tot ce am văzut pînă acumă nu-mi dau seama de ce-i numim pe bieții „eroi”, atomiști. Un cercetător se zba-

te destul de fals să-și formeze o echipă. Lucru posibil, credibil, dar el se putea întimpla aidoma și-n industria lemnului, a cărnii, sau în oricare alt domeniu. Apoi, cînd totul se părea că merge pe un drum liniștit, se schimbă conducerea. Pentru puțină vreme însă, pentru că lucrurile se îndreaptă cam de la sine. Și din nou e bine, și din nou e plictiseală, mare plictiseală, și din nou se face seară și ne este somn. Doar cristalinul acela mai incurcă puținel treaba, fiindcă din partea oamenilor, a „personajelor”, nici o surpriză nu se întrevede. Prea lineare și stingace apar mereu. Într-adevăr, acesta nu-i Rio de Janeiro, ar fi exclamat Ostap Bender.

Este o peliculă proastă, ce-i drept de import, o peliculă aiurea programată simbătă seara. O emisiune la teleenciclopedie pe aceeași temă, sînt sigur, ar fi interesat mai mult. Pentru că, pînă acum cel puțin, **Atomistii** nu ne-au arătat nimic din lumea aceea fantastică a lui Bohr, Rutherford, Einstein, Plank, Fermi, Szilard, Curie, și alți eroi de legendă, nimic din splendida lor aventură.

Poate simbăta aceasta... poate simbăta viitoare...

Radu DUMITRU

„PENTRU O LOCUIRE UMANĂ“

Intre 27 septembrie și 1 octombrie s-au desfășurat la București lucrările seminarului Uniunii Internaționale a Arhitecților cu tema „Pentru un habitat uman“, lucrări la care au participat arhitecți, ingineri, urbanști, sociologi, demografi, economiști din 23 de țări.

În timpul dezbaterilor, vorbitorii au încercat să definească în mod cât mai exact noțiunea de „habitat“, să precizeze conținutul și sfera de acțiune a acestuia, în cadrul largit al vieții sociale contemporane.

Având în vedere că nu există o egalitate între țări din punct de vedere economic, social și politic, participanții la întrunire au arătat posibilitatea creării unei baze comune de discuții, valorificând experiența particulară a fiecăreia, pentru elaborarea unei metodologii comune de studiu și cercetare, precum și căile de transpunere în practică a rezultatelor acestor cercetări, ținând seamă de aspectele complexe și multidisciplinare ale metodologiei mai sus menționate.

Atît prin rapoartele de bază, cît mai ales prin utilele și fructuoasele luări de cuvînt ale specialiștilor (lucrările s-au desfășurat pe teme de studiu subdivizate, legate de locuință, urbanism și industrie), s-a subliniat necesitatea punerii în discuție a măsurilor pe plan internațional, prin intermediul organizațiilor internaționale, O.N.U. și U.N.E.S.C.O., și pe plan național prin informarea și cointeresarea tuturor guvernelor. Au fost atinse astfel următoarele puncte :

— Habitatul uman — cerința a vieții contemporane și factor motrice al progresului economic și social.

— Locuința individuală — parte integrantă a habitatului uman și mijlocitor activ între viața individuală și cea colectivă.

— Spațiile de locuire (de „viețuire“, am zice noi) ale individului uman în cadrul vieții sociale colective, subordonate celor două tendințe de bază ale omului de pretutindeni : izolarea și întrunirea.

— Orașul — cadru de viață al omului contemporan. Relația locuință-oraș.

— Relația mediu urban — mediu rural cu urmările și influențele asupra mediului uman în general și cu mutațiile psiho-comportamentale ale individului în particular.

— Discrepanța între ritmul accelerat de dezvoltare al unor țări cu o puternică industrializare și țările în curs de dezvoltare sau slab dezvoltate. Particularități specifice.

— Modul de abordare a problemelor, ținînd cont de datele concrete ale prezentului și mai ales de posibila evoluție a societății într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat.

— Rolul arhitectului în procesul de ordonare și sistematizare al marilor spații teritoriale.

Consemnăm mai jos cîteva din răspunsurile pe care le-am solicitat pe marginea complexelor întrebări ale seminarului.

Lars
Magnus
GIERTZ

Suedia .

ÎN CONDIȚIILE diferenței, din punct de vedere politic, economic și social, dintre state și națiuni, și ca urmare a faptului că, indiferent de această deosebire, omul trebuie să locuiască în condiții cât mai bune de viață, apare necesitatea rezolvării acestei cerințe, plecînd de la o platformă unică de discuții, pentru crearea unei metode de lucru cât mai eficace, cu posibilități de punere în practică, imediate, care să fie capabile ca, dincolo de specificitatea unei țări sau a alteia, dincolo de rigiditatea cazurilor particulare, tendințele divergente și ramificate să fie subordonate unui singur scop major, acela al realizării habitatului uman.

Fiecare națiune are durerile ei, și aceste dureri se reflectă cum nu se poate mai bine în modul de viață creat de mediul arhitectural, de cadrul de viață. Arhitectura este manifestarea sufletului unei națiuni. Ea este o oglindă permanentă a diverselor perioade de dezvoltare, a momentelor de vîrf, sau chiar de cădere în impas. Tocmai de aceea este foarte utilă înțelegerea acesteia, ea dă posibilitatea evidențierii diferențelor dintre anumite țări, diferențe în ce privește nivelul de dezvoltare economic și social, diferențe care creează, prin voia lucrurilor, exemple, exemple care pot fi pozitive sau negative în măsura în care ele sînt expresia unor greșeli, greșeli care trebuie evitate. Țările cu un nivel înaintat de dezvoltare au datorită de a împărtăși din experiența lor țărilor mai puțin dezvoltate, fără însă a le influența. Fiecare națiune trebuie să-și găsească drumul propriu către un echilibru stabil, pentru realizarea unor condiții de viață individuală și socială, cît mai umană.

Arh. Gyuri
SEBESTIEN

România :

PE MĂSURĂ ce moaui de viață a evoluat, și o dată cu acesta și nevoile oamenilor, locuința, care pînă nu de mult reprezenta un cumul de funcțiuni, ce oglindeau nivelul de viață și preocupările oamenilor la un moment dat, a început să aibă alte particularități sub raportul aspirațiilor și al felului de a trăi al acestora. Pe lângă cele vechi și primordiale, adăpostul, hrana, odihna, și chiar locul de muncă, așa cum se întîmpla în cazul locuințelor de meșteșugari, apar altele noi, cum ar fi timpul liber în afara orelor de muncă, necesități de destindere și cultivare, necesități sanitare, și chiar cele de învățămînt și educare, care nu mai pot fi preluate de locuință, acestea rămîndu-i tot mai pronunțat caracterul de adăpost și odihnă, precum și cel de înțîlnire a membrilor familiei. Toate aceste funcțiuni, expulzate prin forța lucrurilor în afara spațiului limitat al locuinței individuale — dar care reprezintă o prelungire a vieții individuale în sinul vieții colective, în societate — cu alte cuvinte, tot ceea ce ține de prezența omului ca manifestări sociale, poate fi înglobat în termenul de „habitat“. Îmbunătățirea permanentă, printr-un efort susținut al tuturor condițiilor de „viețuire“, fie ele individuale sau colective, duce la un climat al „habitatului uman“, care, din cerința majoră, trebuie să devină un dat al tuturor membrilor din colectivitatea umană. Indicele care primează în aceste condiții trebuie să fie cel al cantității de locuințe în primul rînd, atît în țări

rile dezvoltate, unde acestea sînt încă departe de a fi suficiente, cît și în țările în curs de dezvoltare sau în cele slab dezvoltate, unde situația este de-a dreptul îngrijorătoare. În al doilea rînd, trebuie să se țină seama de calitatea locuințelor, a căror deteriorare fizică sau uzură morală presupune înlocuirea acestora. Iată, de pildă, o țară dintre cele mai avansate, cum este Suedia, unde problema locuințelor se pune mai mult sub aspect calitativ (știut fiind că acolo nu există practic un excedent de populație, numărul de nașteri fiind aproximativ egal cu cel al deceselor), întrucît locuințele sînt supuse unei uzuri morale foarte reduse, termenul acesteia atinge cifra de 23 de ani. Cu totul alta este cerința de locuințe într-o țară cu populație excedentară și cu un nivel de dezvoltare mai puțin înaintat, unde locuința este mai mult decît imperios necesară, în fața alternativei de a dormi sub cerul gol. Acolo se pune așadar problema construcției de locuințe într-un timp rapid și în „masă“ — trebuie creată așadar condiția de habitat uman.

Toate discuțiile acestui seminar încearcă să cuprindă în aria lor, așa cum e și firesc, realitățile și cerințele unui viitor care nu mai este atît de îndepărtat ; perspectiva anului 2 000 este mai prezentă ca oricînd și toate prognozele noastre, împreună cu încercările de rezolvare a multelor aspecte legate de habitatul uman și de condițiile de viață în general, trebuie să se desfășoare pe o gamă cît mai largă și mai cuprinzătoare.

Arh. Ivan
TATAROV

Bulgaria :

LOCUINȚA face parte integrantă din habitat și în măsura în care problema locuinței poate și trebuie să fie rezolvată, ca prim factor și de cea mai mare importanță al vieții sociale, putem spune că habitatul devine „uman“. Indiferent care ar fi deosebirile dintre țări din punct de vedere politic, economic și social, trebuie să facem tot ce ne stă în putință pentru a asigura tuturor oamenilor o locuință omenească, în condiții sanitare igienice și cu un confort cît mai sporit. Sigur că această cerință se pune cu cea mai mare stringență mai ales în acele țări în care locuința este o chestiune de viață și de moarte. Este foarte adevărat că natura îi este ostilă omului, cu toate acestea el o iubește și caută să i se adapteze, să o înțeleagă, și să o supună. Ca atare, omul a avut reacții de răspuns față de ea, utilizînd aceleași mijloace cu ale ei, a încercat s-o învingă cu propriile ei arme. Să vă dau un exemplu : am avut ocazia să construiesc în Tunisia 4 noi așezări omenești, hai să le spunem sate, cu case executate din materiale de construcție adaptate condițiilor locale de mediu și climă, cu un anumit grad de confort în ceea ce privește spațiile de odihnă familiale, cît și cele sanitare. La terminarea construcțiilor, un anumit număr de locuitori au fost chemați să le locuiască. Rezultatul a fost neașteptat. În majoritatea cazurilor, aceștia au refuzat. Unul dintre ei mi-a spus : „Dacă mă obligați cu forța, sau mă plătiți, mă mut, dar după ce plecați o să mă întorc la grota

mea. Acolo, sub stratul de pămînt, nu mi-e nici cald nici frig, frigiderul meu natural funcționează perfect, spațiul am suficient și în plus nu mă tem niciodată că acoperișul va avea cutare sau cutare defecțiune, că fereastra nu se mai închide, sau că geamurile sparte trebuie înlocuite. Sînt scutit de toate aceste neplăceri“. Vedeti, așadar, că nu numai locuința nouă și bună este suficientă, ea trebuie să-și găsească un timp optim al înțelegerii, al alegerii și al acomodării, care nu se poate pune decît unui proces lent și firesc cu multiple particularități pentru fiecare tip de colectivitate sau individ uman.

Arh. Gustav
GUSTI

România :

DE FAPT habitatul uman nu reprezintă altceva de cît menținerea, într-un echilibru cît mai armonios cu putință, a raportului om-mediu, cu derivatele sale om-mediu natural, om-mediu uman, om-mediu artificial (construit). O rupere a acestui echilibru în dauna unuia sau a altuia dintre elementele acestui raport duce la consecințe îngrijorătoare, uneori grave și iremediabile. Așa se întîmplă de exemplu cu vechile centre urbane, care nu pot fi complet înlăturate, din considerente afective și istorice și unde datorită ritmului de dezvoltare impus de către societate se creează un mediu prea puțin propice unei vieți odihnitoare și sănătoase. Sînt cunoscute, de asemenea, acele „slums-uri“ și „bidonville-uri“ care ilustrează mai mult decît evident o nestăpînire a procesului de evoluție, lipsa unei planificări riguroase, pe etape, care să plece de la datele concrete, existente la un moment dat. Problema locuințelor va rămîne veșnic nerezolvată, atîta timp cît ea nu devine o politică de stat, o politică eficientă și complexă, care să fie corelaționată cu toate celelalte domenii ale progresului economico-social.

La ce bun aceea industrializare care vrea să asigure omului mijloace corespunzătoare de trai, dacă pe de altă parte, resturile, nocivitățile și poluarea în ultimul grad a mediului terestru, acvatic și aerian, transformă habitatul, dintr-unul uman, într-unul inuman ? În unele locuri (la care se adaugă și lipsa de preocupare pentru conservarea mediului natural, cel care ar mai putea contracara efectele distrugătoare cu grave tulburări de ordin biologic și ecologic) s-a ajuns la situații deprimante, practic, cu puține șanse de a fi rezolvate. Soluțiile de ultimă oră, simple paleative, nu fac altceva decît să constituie semnale de alarmă.

Este știut efortul susținut pe care-l face țara noastră pe calea industrializării și a ridicării nivelului de trai, dar trebuie adăugat că acest efort salutar, nu numai că nu împieteează cu nimic asupra modului de viață al oamenilor, dar se află chiar într-un raport de conjuncție cu cerințele sănătății fizice și morale ale acestora. Iată de ce cred eu că în condițiile deosebirilor de ordin politic, economic și social dintre țări, cel mai mult contează stabilirea unor principii unice (comune) de cercetare și activitate pe baza unor metodologii diferite (proprii), corespunzînd condițiilor particulare ale fiecăreia țări.

Prezentarea și interviuri
de Florin GABREA

Ochiul magic

Afirmatii

eronale

● Cred necesar să rectific câteva afirmații eronate și confuzii care, având girul tiparului, riscă să fie preluate și perpetuate. Cartea se numește *Ion Vinea*, autorul Sergiu Sălăgean, Editura Eminescu, 1971.

La pagina 5 se precizează (gresit) că „Noua revistă română” a fost condusă de P. P. Negulescu. Realitatea: cele două serii ale numitei reviste, apărute la începutul secolului nostru, au avut director (tot un filozof) pe C. Rădulescu-Motru. (B.A.R. cota P II 609).

La pagina 14 se afirmă că activitatea de pamfletar, Ion Vinea «a început-o la „Chemarea” (1918-1919), revistă ce apărea la Iași sub conducerea lui N. D. Cocea și care a devenit, mai târziu, „Facla”. Aici sunt mai multe neadevăruri și nodul trebuie descilcit, și nu tăiat...

Mai întâi, „Chemarea” nu a devenit mai târziu „Facla”, de vreme ce „Facla” (director N. D. Cocea) a apărut la București, la 13 martie 1910 — trei ani de la izbucnirea răscloalelor.

Cu „Chemarea”, lucrurile stau așa: la București, în 1915, la 4 și 11 octombrie, au apărut două numere dintr-o revistă cu acest titlu, format caiet de școală și la care, printre alții, colabora și Tristan Tzara. Redactorul ei a fost Ion Vinea, (B.A.R. cota PI 4477).

La Iași, în timpul refugiului, apărea, cu începere din 11 iunie 1917, o revistă săptămânală intitulată „Deșteptarea” (și — subtitlu — în continuare) „politică și socială”. Această revistă a preluat-o Ion Vinea și, pe parcurs, i-a schimbat titlul în „Chemarea”, dar păstrând numerotarea în continuare. Ultimele două numere au apărut cotidian, având specificarea „ziar radical-socialist”. În consecință, a fost suprîmată (la 27 martie 1918). La această „Chemare” au colaborat, între alții, B. Fundoianu (cu un memorabil elogiu al poeziei argeziene), I. Ludo, Tana Qvil, Horia Botta, Iser, Ross. (B.A.R. cota PI 8760).

Cocea a scos un ziar „Chemarea”, după război, la București.

Sașa PANĂ

Definiții

sumare

● Sub titlul *Dictionar a literaturii și artă modernă*, revista „Astra”, nr. 9 1971 propune definiții artistice sintetice (de Radu Cezar), despre care mai aflăm că face parte din impunătorul *Dictionar de*

estetică generală, în curs de apariție. După ce stabilește foarte precis și sigur de sine că „originile istorico-estetice ale decadentismului se află în poezia lui Baudelaire, în estetica lui Nietzsche etc.” (etc!), autorul trece, în fraza imediat următoare, la enunțarea pe deoche a „reprezentanților principali ai decadentismului”. Cine sint aceștia? Ei se împart pe țări. Dacă, de pildă, e vorba de Franța, reprezentanții, patru la număr — nu trei și nici cinci — răspund la numele de „Stéphane Mallarmé, A. Rimbaud, Verlaine, Huysmans”. Unul din ei beneficiază, cum vedem, și de transcriere integrală a numelui de botz, spre a se evita orice confuzie. La ceilalți, confuzia pare exclusă. Anglia se înscrie, la egalitate, cu alți patru reprezentanți: „Oscar Wilde, A. Swinburne, Thomas de Quincey, G. Moore”. Italia participă numai cu trei reprezentanți, Germania, abia cu doi: „Stefan George, H. von Hofmannstahl”. Și așa mai departe.

La punctul doi, decadentismul e privit „în perspectivă axiologică”, devenind limpede că el „desemnează aspectele de inovativitate, de regres al valorii artei”.

Și ca lucrurile să nu plutească în vag, se exemplifică, în concret, printr-o nouă enumerare, de

astă dată a „elementelor ce definesc decadentismul artistic”. Enumerarea se face, și la acești capitol, cu ochii închiși și fără ezitări. După trecerea în revistă a numelor menționate (Baudelaire, Rimbaud, Verlaine etc.) sintem, firește, curioși să știm ce elemente îi caracterizează. Vom transcrie doar câteva: „tendințele de apolitism”, „abandonarea umanismului”, „alienarea împinsă la extrem”. Pentru ca tabloul să fie complet și să nu lipsească nici un „element”, se adaugă (cu toată seriozitatea!) „cultul întimplării”. La asta ne gândisem mai puțin.

Credem că este inutil a intra în detalii, angajînd cu autorul articolului din „Astra” o discuție prea serioasă.

Dezlegarea

enigmei

● Nu mai e nevoie, credem, să precizăm că Iulian Mihulea este un regizor serios, care a reținut atenția publicului prin realizări de calitate. Știm că și-a exprimat de

multă vreme dorința de a ecraniza romanul lui G. Călinescu, *Enigma Otiliei*. Trecînd prin diferite versiuni (de la o interpretare de libret pînă la o desfășurare în manieră realistă), scenariul are acum un contur definit și chiar filmul se află în stadiu avansat de elaborare. Citind declarațiile regizorului, înregistrăm însă cu mirare și neliniște unele din modificările pe care pelicula le va aduce structurii narațiunii. O ecranizare presupune, firește, anumite restaurări specifice și totodată oferă, în mai mare sau mai mică măsură, libertăți de adaptare, ipoteze de creație care pot concura, într-o altă măsură, unitară, chiar tipurile și subiectul inițial. Nu vrem să anticipăm, totul depinde de coerența și de sensurile pe care le va evidenția filmul (ca o operă de creație nouă). Deocamdată, mărturisim că rămînem totuși sceptici în fața intenției de a o transforma, de pildă, pe Aurica, fată obsedată de o unică pornire, pe linia atrofierilor specific călinescieni, într-un personaj de mare vibrație, dramatic prin constituție, cu un traiect moral exemplar.

Apare de asemenea nelucidă ideea de a-l redespăta pe Pascalopol doar la postura de reprezentant al unei categorii sociale improbabile. Ceva din spiritul cărții va fi trădat. Încă o dată ne rezervăm aprecierile mai largi și de adîncime pentru momentul premierii, cînd, eliminînd prejudecățile, recunoaștem că orice surpriză plăcută e posibilă.

Ceea ce supără acum este mai degrabă o anumită condescendență, stranie, cu care Iulian Mihulea discută în interviurile sale citeva din semnificațiile epice pe care mizase G. Călinescu. Astfel, pentru călinescu, „enigma” Otiliei nu, mai are rost, ea se dezleagă simplu. Unde s-a incurcat, vai, G. Călinescu? Iată un răspuns al lui Iulian Mihulea acordat revistei „Cinema”, nr. 9/1971: „Călinescu a cam exagerat problema memorizării. A fost oarecum subiectiv. (Acest „oarecum” ne mai consolează — n.n.). Și în titlul romanului și în dialog, în final, prin cuvintele lui Pascalopol, autorul rămîne la ideea „enigmei” personajului, mărturisind implicit că nu i-a găsit cheia... Ce l-a împiedicat pe G. Călinescu să vadă limpede? Regizorul explică pe un ton ușor patern: «Romanul a fost scris în altă epocă, într-o vreme cînd scriitorul nu cunoștea ce va deveni societatea și el nu putea avea atîta cheia „enigmei”. Astăzi, o asemenea întimplare ca aceea din roman nu mai poate avea atîta mister. Dacă o fată are de ales între doi bătați — între unul cu o situație materială bună și altul cu o situație mai

modestă, dar pe care îl iubește — ea poate opta, relativ ușor. Pentru că nu se mai lovește de inconveniente sociale acute din epoca despre care ne-a vorbit scriitorul. În societatea noastră nu prea mai interesează pe nimeni că o femeie are mai multe bijuterii sau mai mulți bani decît alta. Interesează dacă e frumoasă, deșteaptă, dacă știe să iubească». Oare la asta se reducea fișa de taină cu care G. Călinescu înconjură profilul Otiliei și care declanșa criza romantică a lui Felix?

În „Magazin” nr. 731/1971, cu aceeași seninătate, Iulian Mihulea anunță iarăși, laconic, „îmbunătățirile” efectuate: „Am schimbat titlul pentru că am dezlegat „enigma”. El emite apoi considerații asupra reușitei diverselor tipuri sau situații din film în raport cu cartea. Din nou, despre Aurica, se spune că „are o evoluție mai precisă decît în roman”, iar despre Pascalopol că prezintă „un destin social mai dramatic, el fiind și exponentul unei clase, care, pentru noi, a dispărut”.

Poate e mai cuminte ca judecățile comparative să fie lăsate mai la urmă, după finisarea peliculei, atunci cînd se vor putea pronunța, cu deplină obiectivitate, și spectatorii și criticii.

Tineretul

și contemporaneitatea

● O interesantă anchetă internațională privind „tineretul și lumea contemporană” întreprinde revista *Tomis* (nr. 9, sept. 1971). Răspund (la întrebările adresate de George Cuișu) șase sociologi, specialiști în problemele tineretului: prof. Per Mathiesen — Norvegia, dr. Celso Coppola — Italia, Lieve d'Olielager — Belgia, prof. Paavo Uusitalo — Finlanda, Stepan Doinov — Bulgaria și dr. Fred Mahler — director adjunct al Centrului de cercetări privind problemele tineretului, din București. Sint abordate aspecte de o mare importanță și actualitate, cu diferențele specifice pe care le implică în mod firesc sistemul socialist în comparație cu cel capitalist, căci fizionomia etică a tineretului e în strînsă relație cu caracterul societății în care trăiește: de la integrarea socială a tineretului și de la campaniile împotriva mijloacelor de poluare socială

(toxicomania, de pildă), pînă la cultivarea idealurilor umaniste, a rațiunii, a sentimentelor de prietenie și respect reciproc între popoare sau la mai buna cooperare între organismele naționale care se ocupă de problemele tineretului.

Suplimentul „Litoral”

● În sezonul estival, ziarul *Dobrogea nouă* scoate zilnic o ediție specială pentru turiști, intitulată *Litoral*. În informațiile din domeniul literaturii se distinge, însă, din cînd în cînd, și perle. Astfel, anul trecut, am citit în amintita publicație cea memorabilă prezentare a lui Blecher, ca autor de romane polițiste. În numărul 166 din septembrie a.c. este anunțat turneul Teatrului din Ploiești, cu piesa *Carré de valeți*, a dramaturgului român I. Valjan, într-o frază, pe cit. de sigură, pe atît de uluitoare: „De astă dată un colectiv al acestui teatru va prezenta comedia de succes a dramaturgului francez (s. n.) I. Valjan, *Carré de valeți*”.

Sculpturi... cu chipuri

● O așa-zisă cronică plastică, de tot hazul, semnează C. Șerban (?) în revista *Magazin* din 25 septembrie. (Titlul însuși

stîrnește zîmbetul: *Salonul artelor frumoase*). Făcînd „o vizită prin sălile salonului” din „Sala de expoziție a Ateneului”, C. Ș. „a rămas cu ideea” că „Tematica este strîns legată de realitățile concrete, care nu înseamnă totdeauna București (s.n.), ci care poate însemna oricare colț din țară”. Geta Mermeze, de pildă, pictează „colțul din țară” numit Șantierul naval de la Galați, iar tabloul ei, nici mai mult, nici mai puțin, „sugerează înălțiminea, sugerează supraînălțiminea unor detalii”. Lucreția Ionescu „ne înfățișează”, tot un șantier naval, „un șantier în care, pe lângă activitatea cromatică originală, asemănătoare oarecum cu atmosfera marină amintînd de cea din poeziile lui Minulescu” (Chiar așa: originală și asemănătoare...)

Dar, în afară de „colțuri din țară”, de „lucrări care țin să pună accentul pe ținut și acțiune pe tablouri „cu acțiune pe nivele”, ce ne mai „prezintă” oare salonul? „Salonul ne mai prezintă o complexă galerie de chipuri datorate, printre alții, și unor maeștri, precum D. Ghiță, Corneliu Baba, Brăduț, Covaliu. Însă „nu despre ei vom vorbi, declară categoric cronicarul nostru, ci despre alte lucrări” (Declarație din care, aprigi circotași într-ale gramaticii, am putea să deducem că pictorii sus-numiți sint... lucrări). În afară de „chipuri” pure și simple, salonul ne mai „prezintă” (cu atenție!) și „sculpturi, cu chipuri”: „În această categorie se situează și reușitele sculpturi, cu

chipuri, culminînd cu cel al lui Mac Constantinescu” (O precizare absolut necesară, omisă în text: „chipul” nu este al lui M.C., ci e sculptat de M.C.).

Aflăm, în fine, cu uimire că „Salonul este și o adevărată paște inflorată” și gîndul ne duce, irezistibil, la miile, poate la zecile de mii de cititori ai revistei *Magazin*...

Portretul unui deceniu

cinematografic

● O încercare cu eazătoare de a portretiza „Un deceniu de film românesc” face revista *Cinema* (n. 9), chestionînd scriitorii, regizorii, actorii, artiștii plastici despre „Ce teme socotim că au fost esențiale pentru acest deceniu? Care din momentele infățișate au fost reprezentative? Ce personaje vi s-au părut caracteristice pentru societatea noastră? În ce măsură a fost mesajul filmelor noastre convingător față de cerințele educative ale unei arte militante?”

Răspunsurile, ample, adesea în cunoștință de cauză, caută să descopere ce va putea reține istoria cinematografului din acești ultimi zece ani și să întărească mezele pentru care sintem în general nemulțumiți de dezvoltarea atît de înceată și lacunară a filmului consacrat actualității, deși — cum zice unul din participanți — „au existat, neîndoios, străduințe”.

Prin atari anchete serioase și serios critice, revista pune, aproape în fiecare număr, diagnostic, demne de tot interesul, stării generale a cinematografului.

Buletin sau revistă?

● Programul de radio și televiziune a fost și continuă să fie un bun ghid al emisiunilor, dar ceea ce are suficient, acum zece ani, azi e neîndestulător. Căci în jurul programelor de radio și, mai cu seamă, al celor de televiziune s-a creat o auriu problematică, emanată de volumului considerabil de activitate culturală specifică.

După cum se știe, în citeva reviste de cultură au și apărut rezultate interesante obținute de Oficiul de studii și sondaje al radioteleviziunii. Centrul de cercetări pentru problemele tineretului a inițiat, de asemenea, felurite studii de anvergură privind în viața adolescenților. Institutul de psihologie e, la rîndul său, interesat de anumite aspecte generate de noile mijloace de comunicare. În mai toate țările care dispun de o rețea dezvoltată de radioteleviziune există una sau mai multe reviste de cultură radiofonică și televizuală, de relație directă a instituțiilor respective cu specialiștii, ascultătorii și spectatorii, de informare asupra orientării programelor de dezbateră a problemelor noi etc.

Poate că e vremea să se mediteze asupra apariției și la noi a unei astfel de reviste, eventual prin extinderea și perfecționarea actualului buletin al cărui rol de actualitate informatică este și foarte preluat, de altfel, de mai toate ziarele și revistele săptămânale — și uneori chiar la un mod mai elevat.

Atelier literar

Poșta redacției

Poezie

VALERIU GHERMAN: Răspunsul pe care l-ați primit de la nu știm ce altă poștă a redacției și pe care ni-l trimiteți anexat („Jeziile (...) denotă un stil sobru, o expresie cum-pătată, un ton elegiac izvo-rit dintr-o autentică trăire lirică a subiectului”) aparține, desigur, cuiva care se află-n treabă debitând vorbe goale și semidocte banalități, în loc să-și decline, cu decență și modestie, competența. Versurile dv. sînt, în realitate, niște în-jghebări de nivel mijlociu, versificate destul de in-deminatic, dar pe motive și cu mijloace ușor desuete și fără tensiune lirică deose-bită. Sînt posibile, desigur, unele progrese (nu știm unde vă aflați, pe scara vîrstei și a experienței lite-rare), cu prețul unui con-tact mai larg, studios, pro-fund, cu toate marile cuce-ri ale poeziei contempo-rane. Nădăjduim să putem remarca aceste progrese în viitoarele dv. manuscrise.

VIOARA BRĂGĂU: Ne puneți o întrebare care ne depășește: de ce nu vă pu-blică nici o editură și nici o revistă? De unde să știm noi acest lucru? Putem să presupunem, doar, că lu-crările dv. nu întrunesc condițiile publicării. Altfel, nu vedem cum s-ar explica faptul. Desigur, ne puteți trimite și nouă niște manu-scrise, — nu tot ce ați scris, ci numai 10—15 pagini. Dacă vor fi publicabile, le vom publica, dacă nu, vă vom spune — tot aici — care sînt motivele.

GELU BORMAN: 1) Simplu: „pentru Atelier li-terar”. 2) Elevii peste 16 ani au acces, nu numai la reviste ca „Amfiteatru” și altele, sau la revistele liceelor, ci și la toate revis-tele din țară. De ce s-ar face încă o revistă, specia-lă, pentru elevii trecuți de 16 ani? 3) Concursuri lite-rare se fac, destul de nu-meroase, prin toate colțu-rile țării și mai ales pentru cei ce nu sînt (încă) mem-bri ai Uniunii Scriitorilor. Trebuie să urmăriți mai atent, dacă vă interesează. Talentele reale, însă, se pot manifesta și afirma nu nu-mai cu prilejul acestor con-cursuri.

T. BORȘA: Ni s-au pă-rut mai bune, mai limpezi. **Mă rup din soare, Săpături, Mersul într-un picior** (din care poate vom publica). Dar nu e cumva prea insis-tentă, generalizată (uneori, stridentă), tentativa de epa-tare, ce credeți?

P. BERCEANU: Dacă scrisoarea dv., sagace altfel. (respectiv Călinescu) are dreptate, se pare că veți deveni un bun critic literar (fără glumă, sau aproape fără!). Poemele, adulme-cind elevația, denunță, to-tuși, un gurmând al cuvintelor și structurilor lor, sa-vurînd „feluri” complicate, savante, grele (poate chiar indigeste). Versurile se desfășoară lent, greoi (strict pe aceeași frecvență, adică, undeva, monoton), în ghirlande bogate și suprae-tajări baroce, cam pompoa-se, grandilocvente, gongo-riche, încărcate pînă la re-fuz, pînă la sufocare, pînă la punctul unde urechea nu mai percepe și nu mai su-portă. Din acest motiv (sau și din altele, care țin, toate, de esența livrescă, cerebra-lă a „atelierului”) cert e că marea majoritate a tex-telor nu „trec”, nu molip-sesc liric (dacă lăsăm la o parte unele fulgurații și „insule”, scăoate de sub luciul cauterului de ghea-ță!) sau, cînd se întîmplă asemenea scîmări (ca în **Amiaza sau Cu o cunună** — cea mai „poezie” dintre toate), se ivesc, aproape fără excepție, și riscurile „spontaneității”, adică ale lipsei de rigoare: scăderi de nivel, locuri comune, umpluturi pedestre. etc. (**bucurie a nisipului / vlă-guit de căldură / descărnat de oaspeți (?)** etc.). Ne gîndim, acum (deasupra u-nei concluzii dificile — pentru că nu sînteți omul căruia să i se ofere speran-țe complementare și încurajări gratuite!) că, totuși, sînteți foarte tînăr, că nu se poate ghici încă ce drum veți apuca și că, la urma urme-lor, „pubertatea” lirică (in-clusiv „schimbările de voce”) apare, în general, mai tîrziu (uneori, mult mai tîrziu) decît cealaltă, obisnuită. a tuturor muri-torilor! Mai e timp, așa-dar, și dreptul la recidivă (dacă nu cumva e chiar o datorie?), rămîne intact. În deplină impunitate! Vă dorim succes și așteptăm noutăți.

V. PAPIU: Ne-au plă-cut mai mult: **Mamă, de undeva... Loc de apă, Auto-portret**. Parcă, însă, toate sînt mai neguroase, mai greoaie, decît data trecută.

VALERIU DRUMES: În **Invazie, Oceanul străzii, Fior**, sînt elemente de poe-zie. În rest, predomină pre-lucrarea (destul de in-deminatică) a unor lucruri deja spuse. Viitoarele manuscri-se ne vor lămuri mai de-plin.

INDEX

Vă propunem un nou poet:

GEORGE BUZINOVSKI

dar nu...

peste aceste cimpii
va cobori umbra trupului meu
cufundat în apele somnului
neimpăcat și atunci
precum vintur astăzi în palme
fărîna plină de oase

grîul se leagănă sub cerul patriei
ca o mare corabie peste
mările lumii

cu ochi oboșiți, cu ochi insomnurați
voi cobori treptele
pline de înțelesuri ale
pămîntului

dar nu voi muri
intrutotul
fecioarele acestor pămînturi, fecioarele
acestor sate veșnice
semănate de soare între dealuri
vor trece în alb
îmbrăcate în alb, mlădioase
ca niște trestii sonore subțiri
pe sub zare

spuma singelui meu ridicată deasupra
ierbii
le va linge picioarele goale...

piramidă

soarele cade-n nisipuri
din nisipuri se ridică soarele nesfirșit
cade-n nisipuri soarele nesfirșit
se ridică, eu sunt tu, tu ești eu
nici o deosebire între spatele nostru
scrijelit de piatră ars de soare lipsit
de sărut, o, îndepărtata mea țară
femeile ei tăvălindu-se-n iarbă, auzi
prietene, cum vîiește pămîntul
de tălpile lor cutremurat pînă-n vîntre
soarele urcă, soarele coboară, ce ne facem,
prietene,

cade seara și singuri suntem
în fața cuvîntului, fără chip
vom umbla prin veacuri amare
numai palmele, numai spinarea și faraonul închis
înăuntru-și va pierde regeasca privire
și femeile lui, ghemuite contururi
în piatră, prietene,
aud peste ochii mei verzi peste ochii tăi negri
peste carnea mea albă
peste carnea ta neagră,
cum cade nisipul
și crește istoria...

neștiuta corabie

mă tirăsc prin apa luminii
înot aș putea spune prin apa luminii
dar eu nu mai pot înota
de miini, de picioare, de ochi, de gură, de umeri,
în urechi mi-au intrat
algele ei și lianele prelungi pe care le știți
numite femei și case și copii și părinți
și amintiri, doamne, dar n-am atîtea cuvinte
și timp de la un mal la celălalt mal
să vă spun toate acestea și-apoi
cuvîntul pentru durerea mea, pentru liniștea mea
pentru fiul meu, pentru dragostea mea
il caut de-un sfert de veac
— timpul posibil dintre ochi și lacrima sa —
și nu-l pot găsi iar cuvintele lumii
par și nu par ale mele
deci: mă tirăsc prin oceanul luminii
sunt o corabie cu bătrîna carenă
încărcată de alge, dumnezeule, dar viața mea
și rostul meu carena-i și în port
marinarii aceia ciudați care mă vor curăța
mă vor șterge pe mine și va rămîne
numai corabia, drumul și oasele sau
nepîpăitul din vasul acesta
care sînt și numai carena se vede
bătrînă și grea
îngropînd neștiuta corabie...

Trebuie lăudat la George Buzinovski curajul de a vorbi direct, simplu, într-o vreme cînd foarte mulți începători în poezie (și nu numai începători!) se întrec în osteneala epi-gonică de a-și „ermetiza” artificios mesajul (atunci cînd acesta există, pentru că, de multe ori, „operația” n-are alt rost decît de a ascunde un vid, de a sulemenii o impos-tură!). Tînărul poet pe care vi-l propunem (nefiind nici el cu totul scutit de o anumită nebulozitate, impusă, în ultimii ani, de modă, de „bursa literară”, de toleranța sau sno-bismul unor critici, nu mai puțin, drept o condiție sau un criteriu al valorii) rămîne, însă, după cum se vede, prin partea cea mai de preț a manuscriselor sale de început, în afara acestei sterile și dăunătoare întreceri, rostindu-se nu numai pentru sine, ci mai ales pentru a fi auzit, în căutarea circuitului adevărat, major, al poeziei, care duce, de cînd lumea, spre oameni. Și acesta e, deocamdată, lucrul cel mai de seamă. Desigur, poe-ziile alăturate, cu care George Buzinovski își începe drumul, nu dau, și nu pot da, încă, măsura întregă a posibilităților sale (ele suferă destul, deocamdată, de pe urma unei înfrigurări verbioase, a unui orizont tematic cam sărac și predispus la monotonie etc.), dar bunele promisiuni pe care le aduc o dată cu freamătul lor cordial, „de la neînțelege-rea mută la neînțelegerea vorbitoare”, o dată cu gîndul lor aprins, viu, scormonitor, în care ard întrebări și îndoieli creatoare, o dată cu sinceritatea lor ncrezătoare și limpede, meri-tă, fără doar și poate, atenție și încurajare“.

sete

ochiul cerului lacrima
și-o leagănă asupra capului meu ;
de la setea ta liniștită, copacule,
la setea mea agitată e drumul
de la neînțelegerea mută la neînțelegerea
vorbitoare
de la legănare la zvîrcolire.
de la rugă la plîns,
uneori
unul în locul altuia trecem, la miezul nopții
cînd stelele mor neauzit în cer
și dimineața ne e silă de rădăcini
și de vorbe

portul

uneori incerc să văd portul acela spre care
plutesc corăbii una lingă alta
ciocnindu-se mereu și-ndurerîndu-se
prin ape
portul meu
deosebit de-al altora și-asemena
cum e și cum nu este
dar, vai, pe ochii mei aceleași alge
și în urechea mea aceleași alge
se leagănă și nu se leagănă,
se zvîrcolesc, alunecă, tresar
și prin lentilele acestea mișcătoare
cînd mi se pare o aripă sau un ochi
imens și negru
nu pot ști de nu e
doar umbra lor pe pinzele acelor
care-au plecat c-un ceas mai înainte...

numai puțin

însăpămîntat...

va veni ultima zi, o aud
născîndu-se deja undeva, umedă, în apele mării
și ca la nașterea unui prunc, o veselie
dureoasă își împrăștie fumul
în aerul înăbușit de miresme albastre

va veni cea ultimă zi, eu am s-o aud
urcînd prin pămînt înăuntru copacilor și
acestor obiecte care zac împrăștiate prin casă
mărturisindu-mă ca niște ape liniștite
desenîndu-le pentru prima dată conturul
nemaivăzut de clar, de frumos și de viu

va veni cea ultimă zi, ochii mei
se vor limpezi pentru prima dată
și femeia care trece totdeauna pe stradă
își va dezvălui ucigătoare ascunzîșuri
pe care le voi privi cu cea mai adîncă
liniște care zace în oasele mele

va veni cea ultimă zi, seara aceea albastră
prin care voi trece tăcut, cu ochii
încărcați de balsam
pe drumul ce curge spre ape și numai
puțin însăpămîntat cînd voi simți
marea linăindu-mi picioarele...

dar acesta

nu-i trupul

sora mea, dar acesta nu-i trupul
acesta nu-i gîndul și nebulosul păr de griu
al soarelui violet sub care trăiești și pasărea
violetă care-ți vindecă umbra de carne
adevărate nu-s, ci numai vorbele mele
care cad peste gînd înșelătoare
și peste vis pline de rodul amar
al pămîntului meu inverzit...
deasupra, la noi, cimitirele-și apără
moartea de viață cu palmele duse la ochi
e primăvară, soră, și în aer
se surpă amintirea sicriilor din toamnă
și verdele se umflă în zidire,
coapsele tale se năruie iar în cerul cuvintelor
nu rămîne decît o rotundă durere...

CULTURA IRANIANĂ

● În aceste zile au loc la Persepolis ceremoniile prilejuite de aniversarea a 2 500 de ani de la întemeierea statului iranian.

Paginile pe care le dedicăm în acest număr al revistei noastre uneia dintre cele mai vechi și strălucite culturi ale lumii, — pagini cuprinzând articole ce evocă momente de răsfringere a unor motive mitologice, istorice, literare de filiație iraniană în cultura românească, precum și noi traduceri din lirica persană, — sînt consacrate acestui impunător jubileu.

Apadana. Soldat din garda persană. (Din albumul de fotografii Persepolis, de Ion Miclea, apărut în Editura Meridiane)

Persia

în scrieri românești

LA NOI, începutul cunoașterii Persiei nu vine nici din descrieri de călătorie și nici din contactele directe ale celor ce neguțătoreau prin acele părți. Pentru români, Persia era țara din povestea lui Alexandru cel Mare și a lui „Darie din Persida împăratului”, era țara din povestirea „filozofului Sindipa și a împăratului Chira de țara Persiei”, sau cea a „vechilor împărați ai Persiei care au întins împărăția lor pînă în India și China”, tărîmul fermecat din Halima sau din povestea lui Aidin și Shazinan (cărorora li se dăduse stăpînire peste „Tataria cea mare a împăraților”).

Este o Persie de legendă în care și numirile din vremile străvechi se confundă cu cele noi, miticul cu istoria reală, pentru că povestirile iau forma specifică epocii în care au fost adaptate sau au circulat. Perșii lui Darius sînt numiți cu același nume auzit de la turci: cazilbași (capete roșii, de fapt, numele unui trib turc care a dat Persiei două dinastii) sau agemi: „Darie împărat de la Persida, craiul avirilor și craiul harapilor și împăratul cazilbașilor...“ De altfel, după religie, persanii sînt tot „turci” și în frescele unor biserici de la noi apar cu turbane pe cap chiar perșii preislamici.

Din asemenea povestiri naște interesul pentru țara îndepărtată a eroilor de basm, interes mărturisit de relatările tot mai amănunțite și mai numeroase ale cronicarilor noștri despre întîmplări din Persia vremii lor. Așa Grigore Ureche vorbește de campania sultanului Murad al III-lea și despre luptele pentru Bagdad. La Miron Costin știrile despre persani și conflictele lor cu turcii din secolul al XVII-lea sînt cu mult mai numeroase. Neculce aduce amănunte din prima jumătate a secolului al XVIII-lea despre „țara Persului”, decadența ultimilor sefevizi și invazia afganului Merfeiz (Mir Veiz), despre conflictele turco-persane care se conjugă acum cu cele ruso-persane. Cele mai multe amănunte despre țara Persiei din secolul al XVIII-lea le oferă însă cronică lui Radu Popescu care cuprinde și multe știri din nordul Iranului de atunci și din Caucaz.

Indirect și oarecum pasiv, românii și persanii se aflau în aceeași tabără anti-otomană. Nu mai erau împrejurările din vremea lui Ștefan cel Mare, cînd acesta se aliase cu Uzun Hasan, hanul Oilor Albe, tribul care conducea destinele Persiei de atunci. Însă orice reținea oștile turcești la granița persană făcea să respire și țările române de primăjdia unor noi conflicte pe meleaguri

apropiate, războaie purtate de turcii mai mult pe spinarea lor. Vorbește într-un rînd Miron Costin despre „fericite vremi (de la începutul domniei lui Vasile Lupu, n.n.) de domnie în pace den toate părțile că și țara nu era nici cu o datorie îngreuiată fără nici o dodeială despre turci, cari avea începută sfada cu perșii și într-acele părți sta cu valuri”.

Începutul cunoașterii Persiei se face deci la noi într-un fel oșebit de cel al Europei occidentale.

N-au lipsit însă nici studiul și cercetarea savantă și nici relatările unor martori oculari. Acestea sînt cu Dimitrie Cantemir. Cunosător al limbii, el era deopotrivă documentat asupra istoriei, culturii și religiei persane, ceea ce se vedește, implicit, atît în Istoria imperiului otoman și în Sistema religiei mahomedane, ca și în cercetările sale din Caucaz, pe care nu a mai apucat să le continue.

Literatura persană, citită direct de rarii știutori ai limbii, a fost probabil mult mai bine cunoscută pe calea traducerilor în alte limbi. Primul cercetător — în sens modern — al literaturii persane și cunosător, în același timp, al limbii este Constantin Georgian, care poate fi considerat și primul indianist și iranist român. Opera sa, rămasă în mare parte inedită, este foarte puțin cunoscută, cu toate că unele studii de istorie a orientalisticii îi scot la iveală meritele.

Constantin Georgian (1850—1904) s-a născut la București. După terminarea facultății de litere din București, obținînd o bursă, face studii serioase (la Paris și la Leipzig, unde își ia și doctoratul) de sanscrită, persană veche și nouă, filologie comparată, studii pe care le-a continuat și ulterior într-o scurtă perioadă cînd a ocupat un post diplomatic la Berlin. În timpul șederii sale în străinătate a cunoscut pe Iarnik, cunoscutul iubitor și adunător de folclor românesc, pe care, cum va mărturisii acesta mai tîrziu, îl învață românește.

Georgian este considerat inițiatorul studiilor de indianistică și iranistică la noi; el a predat primul curs liber de sanscrită la Universitatea din București. Neputîndu-se crea o catedră, tînrul indianist a ocupat însă pînă la sfîrșitul vieții doar un post de profesor de latină în învățămîntul secundar. De la Georgian ni s-a păstrat o bogată arhivă, cu numeroase manuscrise, rod al studiilor și cercetărilor sale, precum și o bibliotecă de specialitate, toate acestea donate Bibliotecii Academiei. Între ma-

nuscrise se găsesc multe note de curs sau rezumate; printre ele, două caiete în limba germană care cuprind o istorie a literaturii persane.

În afară de cercetările sale de sanscrită, pe Georgian l-a preocupat literatura persană, el traducînd în românește din mai toți marii scriitori clasici de la Firdousi la Djami și Vaiz. Această bogată producție a rămas din păcate inedită. Nu știm dacă o conferință a sa din 1889 despre Omar Khayyam a fost publicată undeva. Intitulată „Scepticismul în Persia în secolele XI—XII”, expunerea urmărește ideile marelui liric așa cum apar în catrenele sale.

Traducerile din persană sînt începute, se pare, prin 1888, după un manual de limba persană al lui Pizzi. Cuprinse în ms. rom. 5103, ele cuprînd traduceri din Yusuf și Zalikha de Djami, din Divan-ul lui Hafiz și din Divan-ul lui Khakani, cu notarea metrelui original din prozodia persană. În fine, cităm fragmente din Iskandarnama de Nizami și continuă altele din Șahnama de Firdousi care încheie manuscrisul, terminat, după cum indică data, la 23 martie 1888. În anul următor, în 1889 — apărînd Crestomația persană a lui Italo Pizzi, care cuprinde poezii și fragmente din principalii scriitori ai literaturii neopersane din perioada clasică, în texte originale cu transcriere latină — Georgian traduce în românește aproape întreaga antologie a învățatului italian și copiază meticolos mai multe fragmente în original. Traducerile, cuprinse în manuscrisul 5104 de la Academie, însumează peste 150 de file scrise mărunt. Se începe cu fragmente din Șahnama de Firdousi și Iskandarnama de Nizami (alte fragmente). Numărul autorilor este de peste 30 și nu lipsesc Anvari, Dakhikî (m. 940), Djelal ud-din Rumi, Djami (m. 1492), ultimul din marii poeți ai literaturii neopersane clasice, Farrokhi (m. 1037), Ferud-din Attar (m. 1228), autor al multor poeme filozofice, Hafiz din Șiraz (m. 1389), maestrul poemelor lirice, Husseyin Vaiz (m. la Herat în 1504), Ibn Sina (Avicenna) (m. 1037), filozof medic și poet scriitor în persană și arabă, Khakani, Manusehri (m. 1038), Omar Khayyam (m. 1123), autorul celebrelor rubaiate, Djebeli, Rudaghi (m. 945), poet orb, unul din primii mari poeți ai literaturii neopersane, socotit un fel de Homer persan, Saadi (m. 1291), cel mai cunoscut din poezii persani, autorul celebrelor Golestan și Bustan etc.

Traducerile vădesc efortul de înțelegere a textului, cu multe adnotări făcute în carte (care-i aparține și există în Biblioteca Academiei) și în textul manuscris, trimiteri la vocabulare și gramatici. Probabil că autorul, care, după cum dovedesc unele încercări poetice, nu era lipsit de îndemnearea scrișului, voia să le dea ulterior o formă literară, cu respectarea formei originalului. Multiplele sale preocupări și sfîrșitul său prematur l-au împiedicat să desăvîrșească aceste traduceri.

I. MATEI

SAADI

(?—1291)

S-a născut la Șiraz, într-o familie de teologi. Și-a petrecut tinerețea în Bagdad, studiînd literatura și științele teologice. Fugar la năvălirea hoardelor lui Gingis-han, pribegeste prin Irak, Siria și Egipt. După vreo cincizeci de ani de pribegie, de la Nil pînă dincolo de munții Hindukuș, de la Marea Caspică pînă la Golful Persic, șeicul-derviş se întoarce în Șiraz și își redactează cele două celebre culegeri de anecdote morale: **Bustan** (1257) și **Golestan** (1258) — prima în versuri, a doua în proză ritmată și versuri. Alături de Firdousi și Hafez, Saadi face parte din trinitatea poezilor unanim recunoscuți drept cei mai mari din Iran. El a dus gazelul de dragoste pe culmi de gingășie și perfecțiune.

Eu n-am știut...

Eu n-am știut de la-ncep...
că tu, iubito, ești lipsită
de dragoste și de credință.
Mai bine legămînt nu face,
decît să-l calci sub tălpi făcîndu-l.
Prietenii cu toți mă ceartă :

„Tu, inima de ce i-ai dat-o ?“
Întîi am să te cert pe tine :
„Frumoaso, de ce ești frumoasă ?“
O, înțelept, ce-ai spus : „Nu merge
după-ale vremii preafumoase !“
pe unde ești tu, noi, pe unde,
pierduți în Mările Gindirii ?...

MOULAVI

(?—1273)

Moulavi, Moulana sau Molla-yé Rumi s-a născut în Balkh. În anul 1230, din cauza invaziei mongolilor, s-a refugiat cu tatăl său în Asia Mică, stabilîndu-se în Ghunie, unde a și murit. Hotărîtoare a fost pentru el întîlnirea cu maestrul sufist Șams, din Tabriz, care i-a inspirat vreme de treizeci de ani marile sale opere literare. **Masnavi** cuprinde 26.000 distihuri și este considerat una din capodoperele sufiste ale tuturor timpurilor.

Fanatismul

Omule, această lume-i
ca un pom, și noi pe ramuri
sîntem roade piguite.
Fructele ce-s crude încă
se țin strîns de creanga-mamă,
căci nu sînt nici arătoase
și n-au merite-osebite
pentru a vedea seraiul.

Cînd s-au copt și au dulceața
mierii — buzele lipindu-ți,
sînt, atunci, pe crengi, ușoare.
Fanatismul dimpreună
cu-ndărătnicia cruntă
sînt ca roadele necoapte :
cînd ești făt sugi numai singe.

Persepolis. Apadana. Demitar persan ținând în mână un boboc de lotus

Un motiv iranian în poezia lui Eminescu

Nu este greu de observat că începuturile poeziei lui Eminescu stau, în mare parte, ca inspirație și ca neobosită tendință de integrare într-o mare tradiție poetică, istoric-mitologică, sub zodia Nordului. Peisajele, simbolurile, personajele, termenii de comparație sînt, multe dintre ele, extrase din geografia poetică a maiestuosului Septentrion: „Tăceți! Cum tace-n spaimă a Nordului popor / Cînd evul asfințește...” (*La moartea lui Eliade*), „O, mare, mare înghețată...” (*Odin și poetul*), sub „luna înghețată” apare „Daina cea nebună” (*Printre stînci de piatră seacă*), iubită e „albă ca zăpada iernii” (*Noaptea...*), „ochii... stau ca gheața” (*Locul aripelor*), ideea de măreție, de grandoare se împerechează cu răceala aceluia „rege superb — regele Nord / Incunat de aștri, de-a mărilor acord / Cîntat, în haina-i albă, cu fruntea lui cea ninsă, / Cu sufletul lui rece...” (*Povestea*), iar „Nordul rege, cu aripa-i de ger” va reapare în *Mureșanu*. Chiar cînd lipsesc indicații mai precise, detaliile ne îndrumă veșnic spre Nord; castelul, „trist și mare”, care „se-nalță rece, sur / Cu fantasticul lui mur” (*Cine-i*), e desprins dintr-un peisaj osianic, ca și monarcul „cu fața pală / Și cu păr de aur blond”, ca și „junele” din *Ondina*, o rază plăcută este „o rază de nea” (*Steaua vieții*), runa gotică este un simbol al misterului, „ștearsa, ne-nțeleasa a istoriei rună” (*La moartea lui Eliade*) și această trăsătură dominantă se va menține și mai tîrziu, pînă la îngemănarea mitologiei nordice cu mi-

tologia și cu istoria daco-romană într-o sinteză unică în istoria poeziei noastre; obsesia Nordului, sinonimia largă a înghețului, a frigului, a recelui, cu ideea de măreție, de geniu, care-și va găsi cea mai înaltă și abstractă expresie în *Luceafărul*, va fi o constantă a întregii poezii eminesciene.

O dată însă cu revenirea poetului la Viena, pentru studii, în 1871, vom putea observa apariția și treptata difuziune în opera sa a unor motive orientale. Deși locul lor va rămîne secundar, deși aceste motive n-au generat o mare poezie care să le impună evidenței, urmărirea citorva dintre acestea nu este cu totul lipsită de semnificații.

Interesul poetului pentru Orient nu era nou de fapt. Colegul său de la Cernăuți, Teodor Ștefanelli, ne dezvăluie originea lui: „Pe lingă limba și istoria românească studia Eminescu și cu mare plăcere și istoria Grecilor, Romanilor, Egiptenilor, Babilonienilor, Asirienilor, Persienilor și a Indiilor. Opul din care studia el această istorie era *Weltgeschichte* de Welter, carte scrisă într-un mod foarte atrăgător, care deștepta interesul tinerilor mai cu seamă din cauză că cuprindea pe larg toate miturile, poveștile și legendele nebuloase în care erau învăluite originile acestor popoare cu o cultură atît de veche și frumoasă. Această carte nu era impusă de legile școlare, dar cei mai mulți din colegi o aveau și Eminescu nu se putea despărți de dînsa, căci îl vedeam purtînd-o cu sine chiar

și la plimbări”¹⁾ Într-adevăr, o serie de reminiscențe posibile din lectura repetată a acestei cărți (este vorba de fapt de primul volum al manualului *Lehrbuch der Weltgeschichte, für gymnasien und höhere Bürgerschulen* de Th. B. Welter, Münster, 1859) s-ar putea identifica în *Memento mori*, de pildă, unde apar o serie de figuri istoric-mitologice (Semiramida și grădinile ei suspendate, Sardanapal etc.) cu caracteristici ce par a fi rămas de atunci în memoria poetului; peste vechiul strat de cunoștințe se aștern însă altele, mai proaspete și mai profunde. În semestrul de iarnă 1871—1872, Eminescu urmează, după cum rezultă din foaia sa matricolă publicată de I. Grămadă,²⁾ și un curs de „Antichitate orientală și clasică” cu dr. R. Zimmermann. Acesta este, probabil, instrumentul care-i redesteaptă interesul pentru istoria și mitologia Orientului ale cărui urme le vom putea găsi, din acest moment, în poezia sa. Acestea sînt destul de numeroase; reminiscențe dintre cele mai interesante ale contactului lui Eminescu cu mitologia Orientului vom regăsi în *Demonism*, datînd tocmai din anii 1871—1872. Textura orientală a poemului a fost remarcată în treacăt de G. Călinescu și comentată pe scurt de D. Murărașu în

¹⁾ T. V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, București, 1914, pag. 26.

²⁾ I. Grămadă, *Mihail Eminescu (Contribuții la studiul vieții și operei sale)* Heidelberg, 1914, pag. 10.

ediția sa. Însă nu avem a face aici doar cu elemente rătăcite ale zendismului iranian, ci poemul transpune, într-o manieră și o interpretare proprie, una din cele mai vechi legende iraniene referitoare la crearea omului în univers, așa-numita legendă a lui Gajomard, care se poate întîlni în forme inițiale, înrudite, și în mitologia babiloniană, și în cea scandinavă, și va fi reluată de autori arabi pînă prin secolul al XIV-lea. Poemul este o interpretare a acestei legende a creării omului și o istorie a degenerării sale de la înaltele țeluri cărora le fusese menit. Lumea este numai o închisoare, o raclă din care putem abia zări universul adevărat prin fereastra soarelui, iar stelele sînt cuie cu care este fixat capacul albastru al sicriului: „Ici în sicriu, sub cel capac albastru / Și tîntuit și ferecat cu stăle, / Noi viermuim în mase în cadavrul / Cel negru de vechime și uscat / Al vechiului pămînt care ne naște.”

Mitul nașterii primilor oameni din pămînt este foarte răspîdit în mai toate religiile universale, însă aici poetul urmează legenda menționată, după care omul primordial, titanul Gajomard, creat de Ohrmazd după chipul și asemănarea sa, murind, a fecundat pămîntul din care a apărut apoi o plantă de rivás; planta s-a desfăcut în două tulpini din care au ieșit primii oameni adevărați, un bărbat și o femeie: Masjang și Masjánang³⁾. Poemul continuă să dezvolte mitul lui Gajomard: „Este un ce măreț în firea noastră, / Dar acel ceva nu din noi răsare. / O moștenim de la Titanul mort, / De la pămînt, în care ne nutrim. / În moartea lui e ceva sfînt și mare, / E o gîndire adîncă și-nrdzneață / Pentru ce el fu condamnat la moarte.”

Intr-adevăr, Gajomard a fost creat de Ohrmazd pentru a fi prototipul oamenilor; el va fi ucis de Ahriman cînd se va fi împlinit sorocul, însă el știe că din el se vor naște oameni care vor perpetua binele și a cărui esență o reprezintă. Însă oamenii, constată poetul, au falsificat destinul lor, depărțîndu-se de moștenirea lăsată, sugerîndu-ne (refren care va reveni obsedant în poezia lui Eminescu) că depărtarea de „glasul naturii” aduce pervertirea oamenilor și, deci, imposibilitatea fericirii lor pe pămînt.

În poemul lui Eminescu, titanul se revoltă împotriva propriului său creator (există simburile acestei interpretări în mitul iranian) și atunci titanul este fulgerat, iar din trupul său s-au născut metalele și pietrele prețioase: „Titan bătrîn, cu aspru păr de codri, / Plînge în vece pe creșii feții sale / Fluviu de lacrimi. De-aceia-i ca mort; / Uscat, stors de dureri este adîncu-i — / Și de dureri a devenit granit. / A lui gîndiri încremeniră reci / În fruntea sa de stînci și deveniră: / Rozele dulci, rubine; foile, / Smaralde, iară crinii / Diamante. Singele său / Se prefăcu în aur, iară mușchii / Se prefăcură în argint și fier.”

Poemul n-a mai fost reluat de Eminescu și a rămas o schiță purtînd însemnele influențelor și ale necristalizării; însă unele ecouri ale temei sau ale unor motive folosite aici vor mai reveni în poezia sa.

Mircea ANGHELESCU

³⁾ A. Christensen, *Le premier homme et le premier roi dans l'histoire légendaire des Iraniens*. Stockholm, 1917, pag. 18, 25 etc.

HAFEZ

(1320—1389)

Hagë Samsuddin Mohammad Hafez sau Hafiz este cel mai mare poet al Iranului și unul dintre marii lirici ai omenirii. S-a născut și a murit în Șiraz. Inspirîndu-se din hedonismul catrenelor lui Omar Khayyam, din lirismul lui Saadi și sufismul lui Moulavi, a imbinat gazelul de dragoste cu cel filozofic, creînd astfel, într-un stil nou și unitar, cele peste 500 de gazeluri, scrise în cea mai pură limbă persană.

Răsunetul

Cînd ascuți rostirea celor înțelepți,
să nu spui că n-are bună chibzuială.
Nu poți tu pricepe al rostirii tilc,
duhule, aicea-i marea ta greșeală!
Capul meu nu-și pleacă fruntea

în pămînt
nici în lumea asta, nici în cealaltă.
Apără-mă, Doamne, de acest viespar,
forfota de gînduri din cupola-naltă!
Nu știu înlăuntru-mi cine-i necăjit,
cine n-are tîhnă nici măcar o clipă.
Mut, eu nu mă jălui niciodată,
dar cel de dinlăuntru-mi tropotă și țipă!

N-am dormit de-atîtea oarbe-nchipuirii
cărora-n adîncu-mi le mai caut cheia.
Gem de mahmureala a o sută nopți
unde mi-i taverna...? Poate, de aceea
dragilor din Crama Magilor li-s drag,
fiîndcă focul, viul, care nu se stînge,
arde-aici în vatra-mi fără de funinge.
Iar aud în noapte, Doamne, sau visez
șoapta-ți dinlăuntru-mi, glasul tău

de tunet:

„Golul de sub coșul pieptului, Hafez,
încă îmi răspunde în prelung răsunet.”

SAEB

(1607—1670)

S-a născut la Esfahan, într-o familie de negustori originari din Tabriz. În 1658 a plecat în India la curtea Marelui Moghol șah Dgiahan. Spre sfîrșitul vieții s-a întors în patrie și a fost primit la curtea șahului Abass al II-lea, care l-a numit *Principele poezilor*. Maestru în gazeluri, a fost prea puțin apreciat în Iran, în schimb s-a bucurat de o mare reputație în India și în Turcia. Rămîne cel mai strălucit poet al literaturii persane postclasice.

Măreția bătrînilor

Bătrînii noștri falnici și destoinici
să nu-i nesocotești cu ușurință,
căci numai din desăvirșirea-ripei
și-a penei poate să-și ia zbor săgeata.
Bătrînul palmier, decît cel tinăr,
mult mai adîncă rădăcină are,
și inima bătrînului acesta
e mai infiptă-n lumea pămînteană.
Acel ce-i rău din fire asuprește

mai crîncen pe acei ce-i sînt aproape,
cum sabia-și primește lovitura
întîi și-ntîi din propria sa teacă.
Tărîmul nebuniei înflorește
din mine, căci eu pus-am temelie
acelei case cu nebuni în lanțuri.
Saeb, tu nu poți să dezlegi vreedată
din inimă-al mîhnirii nod, cît încă
ți-i mina strînsă-n ghearele Ursitei!

Omar Khayyam

S-a născut în orașul Nişapur din Horasan. Tulburările politice ale epocii îl silesc la lungi peregrinări. În jurul anului 1074, tânărul matematician și astronom Omar Khayyam este invitat la curtea sultanului selgeucid Djaleddin Malikşah, este pus să conducă Observatorul astronomic din Ispahan și să pregătească o reformă a calendarului persan, reformă pe care, la moartea protectorului său (în anul 1092), nu o vede încă aplicată. Observatorul se închide, reîncepe prigoana împotriva liber-cugetătorului, silit din nou să ia drumul pribegiei.

Omar Khayyam, autorul celebrei lucrări *Despre demonstrațiile problemelor de algebră și amukabala* și al unor excepționale comentarii la *Elementele* lui Euclid, este un nume de vîrf în istoria matematicii din Evul Mediu.

Dar marea popularitate a dobîndit-o scepticul gânditor prin *rubiatale* (catrenele) sale, firimituri preamomești la festinul savantului și filozofului.

Pe fața florii boarea-acestei primăveri — frumoasă-i,
pe iarbă fata dragă-n vîntul caldei seri — frumoasă-i,
de ziua ce-a trecut pot spune doar : frumoasă nu-i !
Fii fericit, ziua de azi nu cea de ieri — frumoasă-i.

★

Vai, secera inimii-n lanul iubirii — nu-i,
vai, dorul s-aprindă jăratecul firii — nu-i.
O zi-n care fructul iubirii nu-i copt
o zi mai lipsită de rostul trăirii — nu-i.

Cînd fără suflet pe-ale morții unde — te vei duce
spre tainele ce Domnul le ascunde — te vei duce,
fii fericit — și nu vei ști de unde ai venit,
bea vin — și nu vei ști vreodată unde — te vei duce.

★

Khayyam, dacă mereu cu vin te bețivești — fii fericit !
Obraji ca laleaua dacă-i mai privești — fii fericit !
Cum toate cele nu sfîrșesc așa precum și-e voia,
închipeu-ți că nu mai ești cînd încă ești — fii fericit !

Traducere după original de Otto STARCK

Cirus cel Mare

Împ de secole, întemeietorul statului iranian a fost pentru inchipuirea românească pilda cea mai înaltă a circumitorului oriental — strălucit, înțelept, răsfațat, apoi nimic de Ūrsită... Rar motiv care să fi fost luat în condei de atîția cărturari de seamă ai literaturii noastre : Nicolae Milescu, Miron Costin, Dimitrie Cantemir. Dreptul Solomon și-a împărțit faima între filele biblice și descîntecele vracilor.

Personaj favorit al cărților de înțelepciune, împăratul persan a fost cunoscut mai întîi sub chipul lăsat de izvoare celebre, **Profeții** sau **Istoriile lui Herodot**, tîlmăcite românește cam în aceiași ani (1661—1669). La cele dintîi lucrase spătarul Milescu, pe atunci capucheaie a Țării Românești la Sтамbul. De cite ori între oracolele lui Daniel, Isaia, Ieremia, nu l-a întîlnit el pe „Chiros, împărat la Persida“, cel căruia i s-au dat „visierii întunecoase ascunse, nevăzute“, cel căruia i se hărăzise „să asculte înaintea lui neamuri, să se deschidă înaintea lui porți, iar cetățile să nu se închidă, munții să se netezească, uși de aramă să se zdrobească și zăvoare de fier să se fărîme...“.

Din filele lui Herodot tîlmăcite de un cărturar neștiut și aflate de N. Iorga la mănăstirea Coșula, cititorul vremii avea mai multe de aflat despre Cyrus : cum a fost el mintuit de mînia bunicului său Astyages și crescut de un vîcar ; cum, la zece ani, a fost descoperit datorită însușirilor sale cu nepuțință de ascuns ; cum creștea „arătîndu-să dintru vîrstniciei lui mai viteaz și mai cuvios“. Cum, în sfîrșit, fiind el un „Pasargadi mai de folos, de unde iaste și sămînția ahemenidilor, de unde să făcără împărații persilor“, luă tronul lui Astyages.

Împreună cu „biruințele lui Chiros“ asupra Vavilonului și a masagheților, Părintele istoriei răspîndea între cititorii români ai tîlmăcirii și legenda pierii crunte a împăratului, ucis de sîlbațica Thomiris „la apa Aracului“ pentru a răzbuina moartea fiului ei Spargapithis.

Aceiași sfîrșit al lui Cyrus îl cunos-

tea Miron Costin printr-o formă prelucrată a **Istoriilor**, cum arată unele amănunte schimbate. În propriile note la poemul său **Viața lumii**, cărturarul moldovean scrie despre „Țiros împăratul“ că „au fost foarte mare și a avut și a supus India și pre tătari și toată Asia“, care „ieste a patra parte de lume“. Dar, luptîndu-se cu „tătarii“ (obișnuita traducere pentru „sciți“ în scrisul nostru vechi), după ce ucide „într-aceiași zi trei ficiori ai Timeriei, ai împărătesii ceii tătărăști, cu mina sa“, Țiros este prins de aceasta care „au tăiat capul lui Țir...“.

De ce insistă Costin asupra năpraznicei pieri a lui Cyrus ? Și în **Graul solului tătărăsc către Alixandru Machidon**, cronicarul cheamă luarea aminte asupra suveranului persan : „Întreabă la ce hac au sosit Țiros, vestit și puternic împărat în lume. Un ceas au risipit toate ce au agonisit anii“. Pe vremea cînd cugetarea și literele noastre se îndelețineau pline de interes cu tema „Norocului nestatornic“ (**Fortuna labilis**), istoria lui Cyrus se înfățișa drept una dintre cele mai pilduitoare despre loviturile soartei.

Iată de ce, reluînd, în **Divanul**, tema nestatorniciei norocului, Dimitrie Cantemir întemeiază argumentarea înțeleptului pe aceleași reflecții : „Ce s-au făcut împărații persilor cei mari, minunați și vestiți ? Unde iaste **Chiros** și **Crisors** ? Unde iaste Xerxis și Artaxerxis, aceștia carii în loc de Dumnădzău să socotia și mai puternici decît toți oamenii lumii să ținea ?...“. Învățătul prinț putea chiar să localizeze tragedia lui Cyrus, în „munții numiți azi Erzerum, Demurcapu și Derbenf, sau cum le mai zice Porțile de fier — notează el în **Istoria Imperiului otoman** — loc fatal lui Cyrus, regele Persiei, care după istorie a fost învălîuit acolo de Thomiris, regina sciților, și-a pierdut viața și toată oastea lui a fost tăiată în bucăți“.

Dar, cu toată insistența cărturarilor, nu această imagine a lui Cyrus a dăinuit în inchipuirea populară pînă către sfîrșitul scrisului nostru vechi, ci altele, legendare și de origine orientală. Vestitul „Chir sau Tirus“ apare în **Po-**

Miniaturi din „Shah-Name“ de Firdousi

vestea lui **Afrodîșian Persul**, text cu neobișnuită evoluție, pentru că motivele lui pot fi urmărite pînă într-o scriere avestică, în **Bundahišn**. Forma adoptată, prin greaca bizantină, de literaturile sud-est europene, între care cea românească, relatează împrejurările plecării regilor magi în urmărirea Stelei de aur ce se arătase mai întîi în templul Irii, din Persida. Iar acest templu îl zidise Țiros însuși, „în curțile cele înalte, împărătești“.

De și mai largă și mai îndelungată răspîndire s-a bucurat scrierea pe care Leca Morariu a numit-o **Decameronele strămoșilor noștri** : este celebra **Carte a lui Sindbad**, eroul originar în literatura hindusă (**Sidhapati**) care, prin scrisul persan (**Sindbad name**) și cel arab s-a încetățenit în toate literaturile europene.

Cuvîntul filosofului Sindipa cu împăratul de Țara Persiei, anume Chira este o scriere gnomică, a cărei acțiune nu servește decît ca urzeală pentru douăzeci și patru de istorii morale despre viclenia femeii. Așadar, un împărat mare și vestit (s-a identificat în carte un episod din viața regelui hindus Așoka), împărat care pentru Persia nu putea fi decît un Cyrus, își încredin-

tează odrasla, spre educare, învățătuțului, Sindipa. La sorocul dascăliei, stelele recomandă tinărului învățacel șapte zile de tăcere totală, tocmai cînd părintele său ar fi vrut să-i măsoare cunoștințele dobîndite. De nedumerirea împăratului profită „una din cele șapte muieri ce avea“ care, prin intrigile ei, îl determină să-și osindească fiul la moarte. De aci duelul de pilde aduse cînd de filozofii împăratului, cînd de maștera coconului : cei dintîi se străduiesc, înfățișînd vicleniile femeii, să înduplece pe împărat să-și ierte feciorul ; „țiuțoarea“, dimpotrivă, să-l piardă. Ascultînd glasul înțelepciunii, împăratul petrece cele șapte zile urmărînd cînd o pildă, cînd alta ; la capătul tăcerii sale impuse, tinărul prinț își explică îndreptățirile, demască meșteșugurile mașterei „rușinînd-o pre dînsa ca pre o muiare rea“, și își mintuiește capul.

Împăratul Persiei este arbitru al acestei încîntătoare dispute de înțelepciune populară. Între cumințenia filozofilor și viclenia femeii el împlinește rolul rațiunii care le cîntărește prudent și răbdător pe toate.

Virgil CÂNDEA

AMIRI

(1860—1917)

Sadeq Khan din Farahan, supranumit „Adibelmamalek“ (Cărturarul împărățiilor) și semnînd Amiri, a aparținut unei familii de literați. A avut o cultură vastă, cunoscînd mai multe limbi din Orient și din Occident. A participat la mișcarea revoluționară, conducînd mai multe ziare : **Adab**, **Madgiles**, **Araghe-Adgiam** și **Aftab**. A cultivat toate formele tradiționale de poezie, dar mai cu seamă kasida, în care și-a exprimat ideile noi.

Războiul

La-nceput războiul pare o mireasă
care-ncîntă ochii și răpește inimi ;
are-o față-aprinsă cum e Noo-Ruz-ul,
are părul negru : noaptea cea mai lungă.

Cine-i vede fața, mult se minunează
și-și imbată ochii mijlocul privindu-i.
Apoi, cînd războiul și-a incins cuptorul
și vîpăi de ură au cuprins văzduhul,
vezi ce e războiul : lup cu surlă hidă,

porc mistreț cu colții sparți de grea izbire,
babă-cloanță știrbă, cu păr alb ca iarna :
nu mai poate mintea la bărbați s-o fure,
c-un sărut nu poate un popor să-nșele,
sufletul să-i fure sfișindu-l, pradă.
Jaf aduce-n pieptul plin de vitejie,
singele prădîndu-i omului războinic.
Cine doar o dată mijlocul îi vede,
simte cum îi crește-n spate o cocoasă,
și, privindu-i fața, spatele-și întoarce.

IRADGI

(1874—1926)

Prințul Iradgi a primit o educație aleasă, învățînd mai multe limbi : arabă, turcă, franceză și rusă. A studiat la Tabriz și, la 19 ani, este numit „Starostele poezilor“ de la curte. Refuză să dedice ode majesăților sale și se mulțumește cu o carieră de funcționar. Sub influența culturii occidentale, scrie poezii într-un stil simplu și un ton familiar, adesea plin de umor. Condiția femeii atît de oprimată în Orientul islamic și feudal l-a inspirat versuri emoționante, foarte gustate de iranieni.

Epitaful lui Iradgi

Voi, frumoase ale lumii noastre,
sau frumoase din adîncul vremii,
care veți veni în lumea noastră —
cel ce doarme în pămîntu-acesta
e Iradgi, Iradgi, cu limba dulce.
Asta-i Cripta Dragostei din lume ;
aici lumea dragostei s-ascunde.
Dragostea mi-a fost lumina vieții,
și-astăzi Cripta Dragostei mi-i criptă.
Eu, comoara vieții-am risipit-o
cu femei, și vinuri, și petreceri.
De oricine-i blindă și nurle,
și-astăzi mortul-viu se-ndrăgostește !
Sînt acela care-o viață-ntreagă

lingă voi am petrecut nopți albe.
Dezbrăcat de haina pămînteană,
totuși eu rămîn sub pașii voștri :
deși sub pămînt imi este casa,
totuși, ochiul meu vă urmărește.
Stați pe-acest mormînt o clipă, două,
și pașiți prin pulberile mele !
Cînd și cînd, să v-amintiți de mine
și să-mi faceți inima să ridă.
inima din inima țărîinii !..

Traducere după texte persane
de George DAN

Cu Elisaveta Bagreana

● Poeta Elisaveta Bagreana mă primește în holul clubului scriitorilor din Sofia. În ciuda vârstei înaintate (Bagreana s-a născut la 29 aprilie 1893, la Sofia) poeta arată o tinerețe de învidiat.

— Aveți posibilitatea să vă informați despre realizările din literatura română?

— Știu că s-au obținut unele importante atât în poezie, cât și în proza și critica românească contemporană. Este și firesc. Modernitatea oferă scriitorilor posibilități noi de cunoaștere, deci și de aprofundare a problemelor ce-i preocupă, investigațiile sunt mai îndrăznețe, formele de expresie, căutările, duc uneori la rezultate cu totul remarcabile.

Mă interesează întotdeauna îndeosebi de problemele poeziei, de succesele ei. Scriitoarele de prestigiu de la dumneavoastră, cum sunt Maria Banuș, Nina Cassian, Veronica Forumbacu imi sunt cunoscute.

— Credeți că există o formă prozodică ideală?

— Cine a urmărit unele din cărțile mele de poezie („Eterna și sfânta” — 1927, „Steaua marinarului” — 1932, „Inimă omească” — 1936, „Cinci stele” — 1953 etc.) a putut să-și dea seama că, pe lângă versurile în așa-zitul stil clasic, am scris și poezii în vers liber. Sunt convinsă că versului clasic i se potrivește mai bine motivele — gânduri, sentimente — ce pretind muzică, orchestrație, în vreme ce versul liber este mai deschis profunzimilor cugetării și a celor imagini îndrăznețe ce nu pot niciodată încapa în tipare fixe.

— În prezent, la ce lucrați?

— Pun la punct un nou volum de circa patruzeci de poeme, cărui i-am dat titlul provizoriu „Contrapunct”.

În încheierea scurtei noastre convorbiri, ilustra poetă bulgară imi îndreptă un mesaj scris: „Cititorilor României literare, un salut cordial”.

AI. RAICU

REGRETELE ELSEI TRIOLET

● Volumul intitulat „O mie de regrete” de Elsa Triolet, recent apărut la

Elsa Triolet

Gallimard, grupează patru nuvele figurind printre primele scrieri care i-au consacrat talentul în 1942. Ele relevă angoasele perioadei imediat premergătoare războiului, exodul și ocupația. E vorba de bărbați și femei cu temerile, bucuriile și suferințele lor, surprinși de privirea lucidă până la necruțare, dar întotdeauna prietenoasă, a Elsei Triolet.

PENTRU CINE SCRIM?

● Pentru cine scriem? Care este „situația” rezervată de societatea creatorului? Cum se difuzează cartea? Ce public atinge ea? Ce să așteptăm de la mass-media? De ce tip ar trebui să fie intervențiile statului?

Sunt câteva din întrebările-problemă ce figurează pe ordinea de zi a colocviului care va reuni diverși „profesioniști” ai cărții din Franța, între 5 și 6 decembrie a.c., în localitatea Yerres.

CĂRȚILE SELMEI LAGERLOF

● Biblioteca Regală din Copenhaga s-a îmbogățit cu o foarte prețioasă donație, cuprinzând aproape toate edițiile originale și traduceri ale scrierilor de Selma Lagerlöf, precum și un ansamblu de documente despre viața și opera ei. Această colecție a fost adunată de un medic danez, dr. Joergen Rawn, care și-a petrecut aproape întreg timpul liber în căutarea documentelor legate de autoarea lui Gösta Berling, J. Rawn este, de altfel, autorul unei biografii exhaustive a Selmei Lagerlöf, publicată în 1958, la centenarul nașterii scriitoarei.

DIN NOU HEMINGWAY INEDIT

● După publicarea postumă a „Insulelor în derivă” sunt anunțate, pentru începutul anului viitor, noi texte inedite ale lui Ernest Hemingway. Titlul volumului este **The Nick Adams Stories**. El înmănunchiază nuvele scrise în perioada 1927—1933.

Ernest Hemingway

TENNESSEE WILLIAMS ADAPTAT DE FRANÇOISE SAGAN

● Celebra piesă a scriitorului american **Dulcea pasăre a tinereții** a fost adaptată în limba franceză de Françoise Sagan pentru „Théâtre de l'Atelier” din Paris. „Nu știam ce înseamnă o adaptare — declara ea recent unui ziarist intrigat de grija cu care urmărește pregătirea spectacolului. Pentru prima dată mi-am dat seama ce înseamnă răbdarea și conștiințiozitatea. Adevărul este că ai mai multe probleme, scrupule și ezitări decât pentru tine însuși. Îi iubesc foarte mult pe Tennessee Williams și nu vreau să-l trădez. L-am cunoscut când aveam 19 ani, în timpul unei călătorii la New York. Am stat cu el două săptămâni în Florida. Este un autor fascinant,

Françoise Sagan

trist și vesel totodată. Unii spun că teatrul lui e depășit; nu sînt de acord. El povestește întotdeauna o întâmplare pasionantă, și asta imi place cel mai mult la teatru. Când stau în fotoliul de spectator, imi place să plîng, să rid, să freacă.”

ALEXANDR TVARDOVSKI CONCUREAZĂ

● La rubrica „Concurenți pentru Premiul de stat al U.R.S.S.”, „Litera-

Alexandru Tvardovski

turnaia Gazeta” publică, într-unul din numerele sale recente, o amplă analiză, semnată de A. Turkov, a volumului „Din lărica acestor ani” de Alexandru Tvardovski, apărută în Editura „Sovietski Pisatel”.

STRUGA, ORAȘ AL POEZIEI

● Ediția jubiliară — a zecea, — a serilor de poezie din orașul Struga (Iugoslavia) s-a desfășurat sub înaltul patronaj al președintelui Iosip Broz Tito. Au fost prezentați numeroși poeți din toate republicile Iugoslaviei, precum și oaspeți străini din peste 20 de țări. Printre manifestările incluse în acest festival al versurilor: un simpozion pe tema „Poezia și contemporaneitatea”, inaugurarea Palatului poeziei din Struga, un miting internațional al poeziei etc.

Colocviu literar la Sofia

Între 6 și 10 octombrie a avut loc la Sofia cea de a doua întâlnire a șefilor de reviste literare din țări socialiste. Colocviul, pe tema ogîndirii societății contemporane în paginile

revistelor literare, s-a desfășurat timp de trei zile, la sediul Uniunii Scriitorilor bulgari, într-o atmosferă prietenească potrivit unui sincer schimb de idei, în atenția deosebit de ospitalieră a gazdelor. Au fost prezentați delegați din Bulgaria, Cehoslovacia, R.D. Germană, Mongolia, Polonia, România, Ungaria și Uniunea Sovietică.

Majoritatea participanților la discuții au vorbit de revistele pe care le conduc, de promovarea unei literaturi în care să fie ogîndită viața oamenilor de azi, constructorii ai socialismului, purtătorii ai unor înalte idealuri precum și preocuparea pentru o mai bună cunoaștere reciprocă, modalitățile prin care s-ar putea ajunge la o mai fecundă colaborare între revistele literare din țările socialiste.

La invitația Uniunii Scriitorilor din R.D.G., s-a stabilit ca următoarea întâlnire să aibă loc în anul ce vine la Berlin.

Din partea țării noastre au participat poeții Ștefan Aug. Doinas, redactor șef adjunct al revistei **Secolul 20** și Ion Horea, redactor șef adjunct al **României literare**.

155 MILIOANE DE CĂRȚI PENTRU COPII

● În Uniunea Sovietică, 60 de edituri republicane și regionale tipăresc cărți pentru copii. În anul 1971, cea mai mare dintre acestea, Editura „Detskaiia literatura”, a oferit tinerilor cititori peste 640 de cărți, într-un tiraj total de 155 milioane de exemplare. Tot „Detskaiia literatura” pregătește acum editarea unei „Biblioteci a pionierilor”, în 12 volume, care va cuprinde cele mai bune scrieri ale literaturii sovietice.

JURNALUL LUI STANISLAW LEM

● Revista austriacă „Literatur und Kritik” a pu-

blicat (în nr. 56, 1971), câteva pagini de „Jurnal” ale autorului **Astronauților**, scriitorul polonez Stanislaw Lem: scrutare a viitorului, cu ochii de futurolog și de autor de literatură științifică fantastică, pentru a înțelege mai bine valențele lumii în care trăim.

SOCIETATEA LENAUI LA EISENSTADT

● Între 28 și 30 octombrie, societatea internațională Lenau se va reuni la Eisenstad. Cu acest prilej, un număr de 22 de savanți din mai multe țări europene vor purta discuții în vederea publicării unei ediții istorice și critice a operei lui Lenau.

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

● **LA ATENA** a apărut o nouă traducere a **Nerantului** lui Panait Istrati, în versiunea grecească a lui Tasos Lazaridis. Prima tălmăcire a cărții a fost făcută în Grecia cu două decenii în urmă de marele prozator Pandelis Prevelakis.

● **CEA DE A 4-A EXPOZIȚIE** de sculptură modernă organizată în incinta muzeului Rodin reunește opere ale participanților la diferitele ediții ale Bienalei venețiene, precum și câteva dintre sculpturile ce stăpinesc o filiație între precursorii modernismului (Rodin, Bourdelle, Maillol) și moștenitorii lor din secolul XX. Alături de opere semnate de Arp, Brâncuși, Schöffer ori Viani — expoziția prezintă și lucrări ale sculptorilor români contemporani **Ion Jalea, Ion Irimescu și Ovidiu Maitec**.

● **DIRECTORUL** Fondului literar al Uniunii Scriitorilor din R.S.R., poetul Traian Iancu, a participat la lucrările Biroului Executiv și la plenara Consiliului Internațional al Autorilor (CISAC), care s-au desfășurat la München, între 11 și 14 octombrie; s-au discutat probleme legate de aspectele financiare ale vieții scrii-

toricești — drepturi de autor, pensii etc.

● ÎN revista „Kritika” din Budapesta (IX, nr. 1, 1971) a apărut, sub titlul **Explorarea semnificațiilor** (A jelentések feltárása), unul din capitolele cărții **Introducere în critica literară** de Adrian Marino.

● **REVISTA** „Zvezda” din Leningrad recenzează în ultimul său număr (9/1971) nuvela lui D. R. Popescu **Vinătoare regală**, a cărei traducere apăruse anterior în revista „Družba Narodov”. Remarcând personajele vigurose realizate — „ce nu se pot uita” —, episoadele pregnante, recenzenta (O. Nazarova) conchide: „Nuvela lui D. R. Popescu oferă cititorului un bogat material de meditație...”

● ÎNTRE 10 și 20 octombrie, Teatrul de păpuși din Constanța întreprinde un turneu la Belgrad; vor fi prezentate în fața publicului iugoslav spectacolele **Copilul din stele și Șoricelul și păpușa**.

● **TEATRUL NAȚIONAL** din Craiova pleacă în Polonia; în fața spectatorilor din Varșovia și Lodz vor avea loc reprezentații cu **Othello și Arca Bunei Speranțe**.

Ha rumamekume na
„Duzhnaia sumepara” kume
„Spererai” mozzpabu
Eucakya Despina

DIN CINQUECENTO, PE ECRAN

● O operă dramatică din secolul al cincisprezecelea italian, **La Calandria**, semnată de cardinalul Dovizi da Bibbiena, prezentată acum doi ani pe scenă, va constitui obiectul unui film de Pasquale Festa Campanile.

UN NOU GUY DES CARS

● Autorul **Brutei** a reapărut în librăriile pariziene cu un nou roman, editat de Flammarion: **Une Certaine dame**.

DE E RIDE LE CLEZIO?

● Tinărul (încă) romanțier francez **J.-M.-G. Le**

Jan-Marie Le Clezio

Clezio i-a explicat lui Pierre Lhoste într-o conversație pentru „Mercure de France”: „Pentru mine, risul e legat de emoție. S-a spus că risul ar fi legat de agresiune — rizi cînd vezi pe cineva alu-necînd pe o coajă de banană. Eu nu rid niciodată de acest gen de situații. Rid mai degrabă de lucrurile emoționante, de lucrurile care te fac să te

gîndești că viața e aici, că sîntem vii și că ea poate fi foarte amuzantă, foarte liniștitoare, Risul are un aspect tihnit. Adică, așa îl simt eu”.

„POESIA SOVIETICĂ DEGLI ANNI 60”

● Ingrijită de Cesare G. De Michelis, a apărut la Milano, în Editura Mondadori, o antologie de poezie sovietică din anii '60, în versiune italiană. Printre numele reprezentate: Voznesenski, Evtușenko, Ahmadulina, Okudjava.

MEMORIALISTICA

● La Paris sînt anunțate două cărți importante: una a lui André Malraux, consacrată **Rezistenței**, care va fi, ca și **Stejarii doborîți**, o continuare a **Antimemoriilor** sale, alta, de Bernard Tricot, principalul consilier al generalului de Gaulle în timpul războiului din Algeria, înainte de a fi numit secretar general al președinției republicii. Tema: războiul din Algeria.

PETIT LAROUSSE — EDIȚIE 1972

● Ca în fiecare toamnă, noua ediție a dicționarului Petit Larousse și-a făcut apariția în librăriile pariziene. În plus față de ediția anterioară: 105 cuvinte noi, 30 expresii recente, iar în partea istorică, 35 de nume noi (Salvador Allende, Yasser Arafat, Che Guevara, Edward Heath, Lin Biao, Golda Meir, Nikolai Podgornii etc.). Printre cuvintele de origine engleză încetățenite în limba franceză: „design”, „tee shirt”, „underground”.

În toamna debilă a Nordului...

... (ploi, ceață și frig), orgoliul nostru, care nu-și mai încăpea în gușă după victoria de la Helsinki, a suferit o lovitură în stomac — și toate crizantemele și bujoriile pictați cu brumă, culeși să fie îngrămădiți în brațele echipei olimpice, s-au schimbat în papură pentru rogojini.

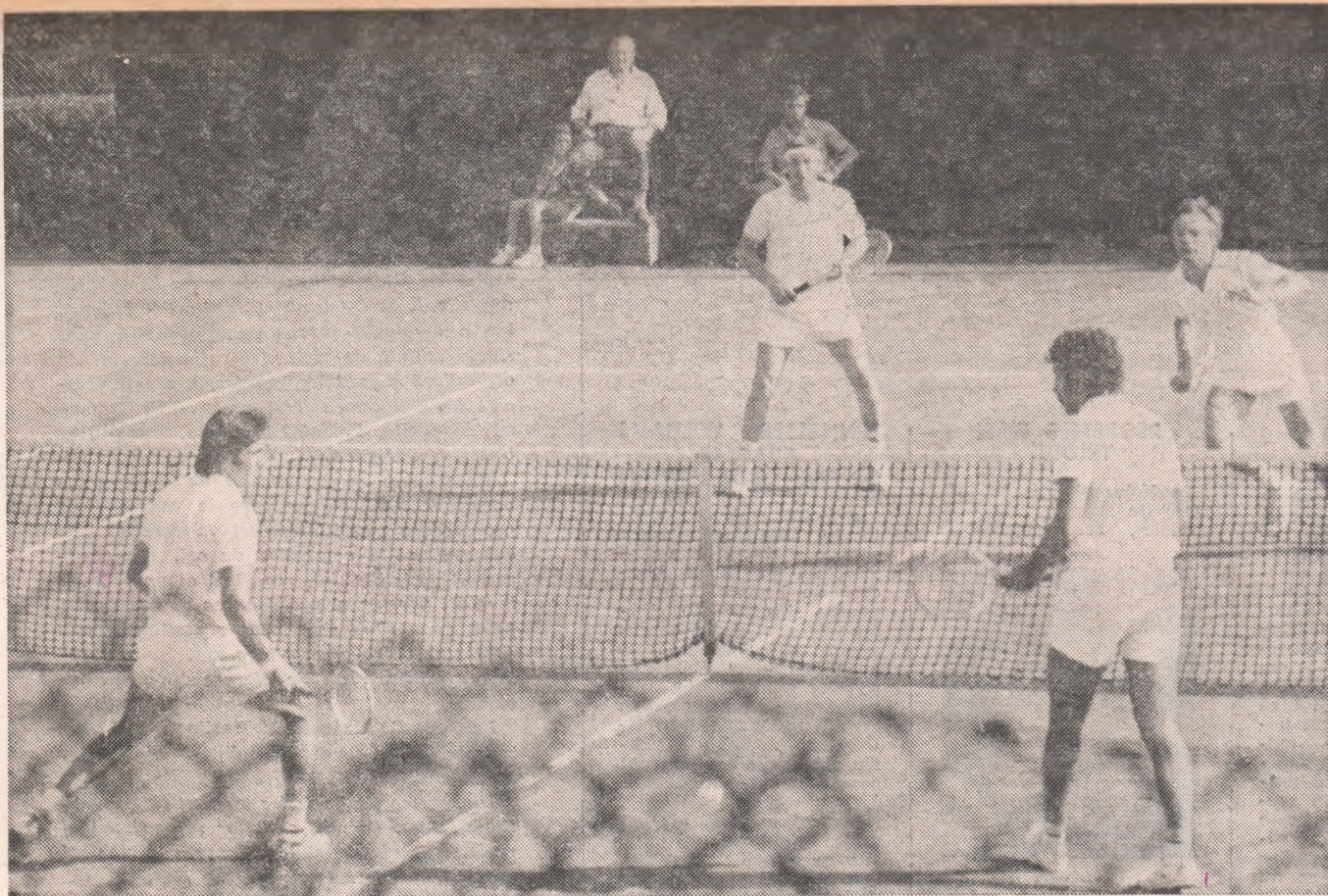

Scriu: ne-a învins Danemarca, și, scriind asta, parcă țin în brațe un iepure fără blană și mirosind a usturoi dospit, fiindcă echipa Danemarcei, alcătuită numai din amatori (un jucător amator e un fel de potirniche încălțată cu bocanci de soldat) n-ar fi putut, duminică, să învingă echipa olimpică a României, dacă această formație n-ar fi fost trimisă sub ghilotină, chiar din primul minut, de către fundașul central Boc. Dar trebuie subliniat că punțile noastre spre victorie sau spre un meci egal n-au fost arse numai de Boc. Mă număr printre oamenii care l-au susținut pe Boc cu gura aburind de piine caldă și de liliac (frumos și elegant ca un abate din secolul al șaptesprezecelea, Boc se cerea ocrotit și readus în locul de unde fusese, pe nedrept, răsturnat) și vreau să mă număr și printre aceia care spun că Boc își merită în continuare locul în echipa olimpică. El e vinovat până peste urechi pentru înfrângerea de la Copenhaga — în minutul 1 am simțit că mi se sparg în ceafă toți dovecii din cîmpurile cu porumb și rugi de mure — dar la orele patru dinspre seară, cînd partida a luat sfîrșit, mai vinovați decît Boc mi-au apărut Cheran, Popovici, Dumitru, Lucescu și Neagu. Noi, cei de pe margine, putem îngrămădi munți de căpățîni de porc în spinarea lui Boc, dar Dumitru, Lucescu și Neagu n-au dreptul să-i atîrnie nici-un bolovan de picior, pentru că Boc, după clipa aia idioată în care ne-a spintecat sufletul, a depus eforturi supraomenești ca să rupă atacurile adversarilor, pe cînd ei — Dumitru, Lucescu, Neagu — s-au incurcat unul pe altul, ca vizitii care dau cap în cap deasupra unei oale cu vin. Lingă atîta lipsă de ambiție nu merită altceva decît să înfigi două luminări de lut, cu buză de carton și să aștepti să se arate cîrțița. După meciul de la Copenhaga sîntem datori să vedem că lemnul putred al echipei noastre se află în linia de înaintare. Neagu, mai ales, trăiește pe o legendă scrisă pe un sac de pantalon rupt. Toate mingile se izbesc de el ca de o siluetă de tinichea — un antrenor, în cazul că nu-i place să umble într-o droșcă cu roțile sparte este obligat să-l așeze pe Dumitrache în locul lui Neagu, chiar atunci cînd Dumitrache e schiop sau tembel de-ți vine să-l iei la palme. Un singur om din echipa noastră s-a bătut pentru victorie, a suferit și a crezut în ea. Acesta e Cornel Dinu. Marele jucător de la Dinamo București, cu statuie în inima mea, negăsind pe nimeni care să-l ajute, și-a pierdut de două ori controlul, dînd cu cădelnița după ciini. Publicul danez l-a fluierat copios și, zic eu, pe merit pentru că un jucător de înaltă clasă n-are voie să se amestece în cîntece de soiul:

Pe plaja mării trec apașii
Ce li s-aud doar zgomotul și pașii.

Mircea RÎMNICEANU

Fănuș NEAGU

În primul plan, cei doi campioni ai noștri: Ilie Năstase și Ion Țiriac

Poezia mingilor albe

ATÎT de mult ne acaparează fotbalul cu ale lui ciudate capricii, încît n-am găsit destul timp să aplaudăm, din plinul inimilor noastre, strălucitoarele performanțe izbutite în lungul și în latul lumii de cei doi tineri români cu rachete pașnice și mingi ca zăpada.

O fi bun Dumitrache și plin de fantezie Răducanu, viu ca sfîrleaza Dumitru, acest „fin al lui Pepelea” și foarte populară mingea lor cu pete negre, dar ei înșiși sînt de acord că în centrul admirației și dragostei noastre se cuvine să așezăm — acum — pe Ion Țiriac și pe Ilie Năstase.

Înalți, subțiri, cîteodată filiformi și totdeauna gata să scapere, din siluetele lor în extensie subită, sclipirile unor invizibile arcuri de oțel, — acești doi jucători cu mingile albe sînt cînd fiecare în parte, cînd amîndoi deodată, magicienii unui sport, pe drept cuvînt, întreg. Nu numai degetele crispate pe mînerul incomod al rachetei, nu numai ochii în căutarea micului bulz de aer alb care vine cu viteză de glonț, ci mușchii toți, absolut toți, de la cei ce încordează privirea pînă la cei ce comandă suplețea picioarelor și dezlănțuirea brațului — trebuie să execute comenzi inteligente și prompte, în subfracțiuni de secundă. De regulă în sport — și în muncă — ezitarea, incertitudinea nu sînt fecunde. Dar nicăieri mai mult decît în jocul cu mingile albe si rapide nu este mai aproape de absolut obligația promptitudinii lucide.

Poate că tenisul acesta „de cîmp”, asupra căruia privirile tuturor s-au îndreptat numai după ce „micul teren” a început să apară pe „micul ecran”, s-ar cuveni să fie așezat mai în fruntea treburilor sportive. Pămîntul nostru, pe care iarba crește generoasă și poate fi tunsă mărunt și des, aerul nostru proaspăt și copiii noștri cu agerime de iezi și ochii limpezi de lumină ne îndeamnă să facem din cei doi mari campioni profesorii multor mii de fragezi pasionați ai rachetelor. Nu se poate spune că mingea albă nu ne este dragă tuturor. După primele apariții (tîrziu) ale echipei Țiriac—Năstase la t.v. oricine putea vedea pe străzi, pe ulițe, la marginea satului și sub crîng, prin poiene, băieți și fete care loveau o minge de cîrpă cu rachete de brad și strigau, pe nerăsuflăte, „ghem” pentru mine — „am 6 la 4”.

DE ALTFEL, din nenumăratele noastre unelte de joacă, mingea este, poate, cea mai veche. Are în urma ei milenii de bucurie, de risete, de alergare zglobie, de gesturi grațioase. Cînd Ulise, zdrobit de osteneala infinitei sale peregrinări, dormea pe nisipul sărat al unei insule de legendă, din somn l-a trezit mingea aruncată în apă de Nausicaa — prea frumoasa fată care greșise, „trimițînd în aut”, în loc să nimească în terenul advers.

Grecii — care-l știau pe Homer pe dinafară, desigur — puneau jocurile cu mingea la loc de cîinste în serbările olimpice, și se pare că un venerabil strămoș al tenisului se numea „sphaeristiké”. Nici romanii nu erau mai puțin captivați de farmecul mingiei, dar o jucau bărbătește, cu violență. Mingea lor, „follis” era grea, mare, lucrată din piele de bivol și umplută cu cîlți — sau „harpastum”, mică, din zdrențe de lînă, elastică și bună de aruncat pînă departe, la jocul de oină.

Ce s-o fi întîmplat cu mingile în obscuritatea Evului

Mediu nu se știe. S-ar putea crede că timp de un mileniu oamenii au uitat de joacă — semn de adîncă suferință și de vremuri urîte. Mingile reapar sub lumina soarelui abia tîrziu, în grădinile regilor Franței și ale nobilimii — într-un fel de orînduire în care „a te juca” trebuia să fie un privilegiu. O gravură plină de viață din anul 1612 ne arată o partidă de tenis pe iarba parcului din Versailles. Se vede rețeaua de sfoară ce despărțea taberele, un coș cu multe mingi cît pumnul, jucători în redingote de brocart, cu pantofi brodați, cu cravate de dantelă, minuind, cam stîngaci, rachete de lemn cît lingurile mari de supă. Pe atunci, tenisul se numea la francezi „Jeu de Paume”, iar simplii locuitori ai Parisului — încă departe de a fi „cetățeni” — îl priveau, mirați, de peste gardurile vii ale parcurilor rezervate.

PE URMA, sub legile vieții și ale mulțimilor, privilegiile au dispărut. Azi oamenii se pot juca după placul inimii lor. Tenisul a devenit, și el, un sport ca toate sporturile. Ba, să fim drepti și să-i dăm ce i se cuvine, un sport oarecum mai aparte, ușor accesibil, curat, în care efortul, dozat în raport cu puterile noastre obișnuite, poate fi o terapie salutară pentru vigoarea trupului și gimnastica sprintenă a minții. Este nedrept să tăiem firul visului din mintea fiecărui copil sau adolescent care strînge cu tărie coada vreunei rachete și lovește amarnic un bulgăre elastic, gîndindu-se la „Salatiera de argint”. Totuși trebuie să le spunem că foarte greu se ajunge pînă la „înălțimea” lui Ilie Năstase și a lui Ion Țiriac. Acesta din urmă s-a bronzat pe terenurile de tenis vreo două decenii de cînd învață să joace, metodic și fără cruțare. La rîndul lui, l-a învățat să joace pe Ilie Năstase. Ar trebui să se știe, însă, că salatiera, cam barocă, pînă la marginea căreia au ajuns după o suită de triumfale izbînzii, ar putea fi de mii de ori umplută cu sudoarea acestor harnici lucrători ai performanței sportive.

Am citit bucuroși în ziarele de pe aproape toate meridianele planetei cuvinte de laudă și de prețuire pentru talentul, voința și sobrietatea acestor doi campioni români. La New Delhi — pe umezeala toridă, la Sao Paulo, — în focarul unui vacarm frenetic, la Charlotte, în North-Carolina americană, între zece mii de spectatori, pricepuți și atenți, Ilie Năstase și Ion Țiriac au concentrat asupra lor și a țării lor admirația unanimă. Au fost mai aproape de trofeul lui Dwight Filby Davis decît orice alți sportivi din lume. Doar respectul pentru bucuria vrednicilor cîștigători ne obligă să trecem, fără a o dezbate, pe lingă ideea că instituția internațională care tutelează jocurile de tenis a acordat o inutilă și exagerată favoare campionilor actuali, îngăduindu-le să joace numai la ei acasă. Poate că, într-o mai justă cumpănire a șanselor, altfel ar fi arătat rezultatul.

La capătul marii și frumoasei întreceri din Statele Unite, Țiriac a spus ziaristilor, cu zîmbetul lui discret, cu o fîrîmă de melancolie, că a jucat pentru ultima oară în Cupa Davis.

Nu știm dacă va fi adevărat. Știm doar că în povestea despre mingile mici și albe ca zăpada s-a încrustat, la loc de cîinste, numele băieților noștri, Ilie Năstase și Ion Țiriac, cei doi mari campioni români ai jocului de tenis modern.

„ROMÂNIA LITERARĂ”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU

REDACȚIA: București, B-dul Ana Ipătescu nr. 15. Telefon: 12.94.44; 12.25.14; 12.74.26. ADMINISTRATIA: Soseaua Kiseleff nr. 10. Telefon: 18.33.99. ABONAMENTE: 3 luni — 26 lei; 6 luni — 52 lei; 1 an — 104 lei. Tiparul: Combinatul poligrafic „CASA SCINTEII”